

Літаратура Мастацтва

Год выдання 39-ы

№ 59 (2520)

ПЯТНІЦА

13

лістапада 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Фота Ул. КРУКА.

Андрэю Макаеву—пяцьдзесят гадоў. Сотні, тысячы прыхільнікаў яркага, самабытнага таленту нашага вядомага драматурга вітаюць сёння юбіяра і зычаць яму далейшых творчых поспехаў.

Слова Івана Шамякіна пра Андрэя Макаевка—на 4-й старонцы.

**Пастанова ЦК КПСС
і Савета Міністраў СССР
АБ ПРЫСУДЖЭННІ
ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯ
СССР У ГАЛІНЕ
ЛІТАРАТУРЫ
І МАСТАЦТВА 1970 ГОДА**

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР, разгледзеўшы прапанову Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Саўеце Міністраў СССР, пастанавляюць прысудзіць Дзяржаўныя прэміі СССР 1970 года:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

1. **Сартакову** Сяргею Венякінавічу, пісьменніку, — за трылогію «БАР-БІНСКІЯ АПОВЕСЦІ» («ГОРНЫ БЕЦЕР», «НЕ АДДАВАЙ КАРАЛЕВУ», «МАРУДНЫ ГАВОТ»).

**У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ І
КАНЦЭРТНА-ВЫКАНАУЧАЙ
ДЗЕЙНАСЦІ**

2. **Жыганаву** Назібу Гаязавічу, народнаму артысту СССР, кампазітару, за Другую сімфонію «САБАНТУЙ».

3. **Тулэгенавай** Бібігуль Ахметаўне, народнай артыстцы СССР, — ЗА КАНЦЭРТНЫЯ ПРАГРАМЫ 1967—1968 гг.

**У ГАЛІНЕ ВЫЯУЛЕННЫХ
МАСТАЦТВА**

4. **Тавасіеву** Сасланбеку Дафаевічу, народнаму мастаку Паўночна-Асецінскай і Башкірскай АССР, — за помнік САЛАВАТУ ЮЛАЕВУ ў г. Уфе.

5. **Цэрэтлі** Зурабу Канстанцінавічу, заслужанаму мастаку Грузінскай ССР, — ЗА МАЗАІЧНЫЯ КАМПАЗІЦЫІ ў г. Тбілісі і Ульянаўску.

**У ГАЛІНЕ ТЭАТРАЛЬНАГА
МАСТАЦТВА І КІНЕМАТАГРАФІІ**

6. **Бартусявічусу** Уладасу-Антанасу Юозавічу, заслужанаму дзеячу мастацтва Літоўскай ССР, рэжысёру праграм, галоўнаму дырыжору і мастацкаму кіраўніку ансамбля, **Лінгісу** Юоасу Іонавічу, народнаму артысту СССР, балетмайстру, — за канцэртныя праграмы «ВЕЦЕР СТАГОДЗЯ» і «СВЯТОЧНЫЯ ВЕЧАРЫ» ў Дзяржаўным заслужаным народным ансамблі песні і танца Літоўскай ССР «ЛЕТУВА».

7. **Вірскому** Паўлу Паўлавічу, народнаму артысту СССР, балетмайстру, мастацкаму кіраўніку ансамбля, — ЗА КАНЦЭРТНЫЯ ПРАГРАМЫ 1966—1969 гг. ў Дзяржаўным заслужаным ансамблі танца Украінскай ССР.

8. **Калашыну** Анатолю Аляксандравічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, рэжысёру, **Мядзведзеву** Ігару Мікалаевічу, аўтару сцэнарыя, **Арцаўлаву** Алегу Канстанцінавічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, апэратару — за дакументальны фільм «ЧЭ-ХАСЛАВАКІЯ, ГОД ВЫПРАБАВАННЯ» вытворчасці Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў.

9. **Ліванаву** Барысу Мікалаевічу, народнаму артысту СССР, — ЗА АКЦЁРСКІЯ І РЭЖЫСЁРСКІЯ РАБОТЫ апошніх гадоў у тэатры і кіно.

10. **Растоцкаму** Станіславу Іосіфавічу, народнаму артысту РСФСР, рэжысёру, **Палонскаму** Георгію Ісідаравічу, аўтару сцэнарыя, **Шумскаму** Вячаславу Міхайлавічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, апэратару, **Дулінову** Барысу Дзмітрыевічу, заслужанаму мастаку РСФСР, мастаку, **Меньшыкавай** Ніне Яўгенаўне, заслужанай артыстцы РСФСР, **Ціханаву** Вячаславу Васільевічу, народнаму артысту РСФСР, выканаўцам роляў, — за мастацкі фільм «ДАЖЫВЕМ ДА ПАНЯДЗЕЛКА» вытворчасці Цэнтральнай кінастудыі дзіцячых і юнацкіх фільмаў імя М. Горькага.

**ЗА ТВОРЫ ЛІТАРАТУРЫ
І МАСТАЦТВА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ**

11. **Дубаву** Мікалаю Іванавічу, пісьменніку, — за роман «ГОРА АДНАМУ».

Сакратар Цэнтральнага Камітэта КПСС
Л. І. БРЭЖНЕЎ.

Старшыня Савета Міністраў Саюза ССР
А. М. КАСЬБІГІН.

**УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОўНАГА
САВЕТА СССР**

**Аб узнагароджанні пісьменніка
МАКАЕНКА А. Я. ордэнам
Працоўнага Чырвонага Сцяга**

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць пісьменніка Макаенка Андрэя Ягоравіча ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Старшыня Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Маскв, Крэмль.
11 лістапада 1970 г.

Дні фінскай культуры ў Мінску

САМЫЯ цёплыя словы аб дружбе, супрацоўніцтве паміж народамі Савецкага Саюза і Фінляндыі гучалі 10 лістапада ў канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Тут адбыўся ўрачысты вечар прадстаўнікоў грамадзянскага г. Мінска, прысвечаны адкрыццю Дзён культуры Фінляндыі, якія праводзіцца ў нашай краіне.

Прысутшыя ў зале сардэчна віталі з'яўленне ў прэзідыуме дэлегацыі дружэлюбнай краіны — кіраўніка дэлегацыі міністра асветы Фінляндыі **Мееры Калавайнен**, старшыні таварыства «Фінляндыя—СССР» прафесара **Іоран фон Бундсдорф**, загадчыка міжнароднага аддзела Міністэрства асветы **Калерва Сінала**, урадавага саветніка **Оллі Нярва**, дэпутата **Сейма Пенці Сілантауса**, іначальніка аддзела культуры таварыства «Фінляндыя—СССР» **Маці Лінд** і загадчыка замежнага аддзела фінскага радыё **Віле Зілякус**.

Вечар кароткім уступным словам адкрыў старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі **Г. Г. Чарнушчанка**.

Са словамі гарахага прывітання да гасцей звярнулася намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР **Н. Л. Сяжыкова**.

— Правядзенне ў сталіцы Беларусі горадзе Мінску Дзён культуры Фінляндыі ў Савецкім Саюзе, — сказала яна, — з'яўляецца для ўсіх

нас вялікай падзеяй. Яны будуць садейнічаць лепшаму ўзаемаразуменню і ўмацаванню дружбы паміж нашымі народамі.

Пра дружбу савецкага і фінскага народаў, іх усё больш шырокі культурны абмен гаварыў у сваім выступленні першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны савет Беларусі **Максім Танк**.

Цэпла сустрэлі ўдзельнікі вечара выступленне кіраўніка дэлегацыі Фінляндыі **Мееры Калавайнен**.

— Мінск — ужо трэці савецкі горад, сказала яна, які даў нам, фінам, магчымасць паказаць розныя бакі нашай культуры. Трэба асабліва адзначыць характэрнасць часу, у які праходзяць цяперашнія дні культуры Фінляндыі ў Савецкім Саюзе. Мы высока цэнім той факт, што ЮНЕСКО выбрала Фінляндыю месцам правядзення міжнароднага навуковага сімпозыюму, які быў прымеркаван да 100-годдзя з дня нараджэння заснавальніка Савецкай дзяржавы.

У заключэнне вечара адбыўся канцэрт майстроў фінскага мастацтва.

Раніцай 11 лістапада дэлегацыя Фінляндыі па чале з міністрам асветы **Мееры Калавайнен** наведвала Мінскі гадавінікавы завод.

Дэлегацыя з вялікай цікавасцю аглядала цэхі прадпрыемства, знаёмілася з умовамі працы рабочых.

Цэпла сустрэкалі пасланцоў краіны Суоми выкладчыкі і павучэнцы мінскай сямігодняй школы № 103.

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР вечарам 11 лістапада адкрылася выстаўка фінскай графікі. У зале сабраліся члены дэлегацыі Фінляндыі, фінскія і беларускія мастакі, шматлікія аматары выяўленчага мастацтва. На выстаўцы экспануюцца работы 23 мастакоў, якія прадстаўляюць розныя стылі ў сучаснай фінскай графіцы.

Прэмерай каліровага двухсерыйнага фільма «Тут, пад Паўночнай зоркай» у буйнейшым кінатэатры Мінска — «Партызан» 11 лістапада адбылося ўрачыстае адкрыццё фестывалю фінскіх кінатэатраў. Паказ фінскіх фільмаў пачынаецца і ў іншых кінатэатрах. Гледачы ўбачаць навіны «Прыгоды настаўніцы», «Мільёны ўдавы Скроды» і іншыя.

У канцэртных залах сталіцы Беларусі працягвае гучаць фінская музыка. У канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі 11 лістапада адбыўся вечар вакальнай і арганнай музыкі. Перад міжчанамі выступілі спявачка **Айне Рэюня-Пілі** і арганіст **Маці Вайнію**. У цэнтральнай музычнай школе навучніцы сустрэліся з юнай акардэаністкай з Фінляндыі **Ар'я Кунгас**. Госцем студэнтаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі быў фінскі спявак **Маці Тулойсела**.

БЕЛТА.

СЕМДЗЕСЯТ АБЛІЧЧАЎ СУОМИ

Вяртаючыся ў самы пачатку дзевяцідзяці, што фінская графіка, якую нашы госці размясцілі ў мастацкім музеі, прадстаўляе не ўсіх фінскіх майстроў гэтага віду мастацтва. Мы маем магчымасць пазнаёміцца толькі з 70 работамі 23 мастакоў.

Тапіо ТАПІАВААРА, Асваенне глухамані.

Усё адно адчуваецца, што твор гэты ўвабраў у сябе пэўныя думкі і пачуцці сучасніка, няхай сацыяльна не вельмі актыўнага.

Усё-такі вострая форма, калі яна не выклікана глыбокім зместам, становіцца знешнім прыёмам, які толькі ў сабе небяспечна чыстага, не падначаленага ніякай мэце эксперыментатарства. Яна можа стаць срыпальнай шкоду вялікім творчым праблемам. Такая думка прыходзіць, напрыклад, калі глядзіш работы **Вейка Лехтэвара** «3 і 2-2», «Адкрыццё», «Выезд і прыезд». Але там, дзе пачуццё меры не здраджае мастаку, ён стварае дзівосную поўную гармонію і топкага густу

роч («Мюккен»).
Нам бліжэй творы **Вейка Вікавіяла**, мастака чыстага, лясцівага таленту, які добра адчувае колер і ўсё ўдзельнічае ім на гледача («Патрыярхальныя статуі», «Мая даччынка», «Візіта Аніма»). Канечне, гэта не мае нічога агульнага з той сядзютай «удзельнай графікай», якая дае гледачу гатоўны «зленак» убачанага.

Мастацтва, з якім мастак дасягае дзівомага адчування каларнай гармоніі, выводзіць твор за рамкі простага дэкарацыйнага плямы; мастак шукае ўнутранай гармоніі вобразу і знаходзіць яе.

Недзе на раздарожжы складаных пошукаў колеру і форм знаходзіцца **Райе Коскела**, мастак, які здох у ва ўсіх навуках работ, прадстаўленых на выстаўцы, быць розным, новым, але заўсёды зместовым («Ткачыха», «Вялікодны агонь», «Вялікая скрыпка», «Драва-дом»).

Замілаванасць някітрым вясковым укладам, цяга да самабытных народных вобразаў вызначаюць работы мастакоў **Тапіо Лемікяйнен** («Прадзюны віражы»), «На рынку»), **Хелмі Куусі** («Пасля лазні»), **Ауне Мікконен** («Каруншчыца»), серыю літаграфій **Хілка Славескокі** і інш.

Родная зямля, якую так добра ведаюць і адчуваюць фінскія мастакі, прырода краіны, не людзі, звычайна ў іх полі зроку. Зірочную аднастайнасць «чорных» пейзажаў **Вілаха Аскола** змяняюць на выстаўцы яркія фарбы прыроды ў лістах **Тапіо Хайлі**.

Суровай і непрыступнай паўстае прырода Фінляндыі ў творах **Тоймі Ківіхар'ю** («Затор», «Зімовае рака»), **Хелмі Куусі** («Замёрлае возера»), **Алаві Рууне** («Балюсцкае месца»). Гэта і абумоўлівае тую суровую стрманасць вобразаў людзей, якія жывуць тут, — плоць ад плочі гэтай зямлі — як, напрыклад, у творах **Тапіо Тапіавара** («Асваенне глухамані», «Развітанне») і іншых.

У цэлым выстаўка пакідае прыемнае ўражанне. У работах фінскіх мастакоў графікаў выразна адчуваецца пошукі сродкаў амацыянальнага і інтэлектуальнага выказвання ідэй сучаснасці, глыбокае пранікненне ва ўсе сферы жыцця свай краіны.

С. ПЕТЭРСОН.

НАШЫ ГОСЦІ З ХЕЛЬСІНКІ

Марыон Рунд.

Арта Норас.

Кайя Хело і Лауры Лехто.

**ПАЗНАЁМЦЕСЯ—
ФІНСКІ СТЫЛЬ!**

НА ВЫСТАЎЦЫ
АРХІТЭКТУРЫ І ДЫЗАЙНА

Сярод многіх цікавых мерапрыемстваў Дзён фінскай культуры ў Мінску прыцягвае ўвагу выстаўка архітэктуры і дызайна. Архітэктурная і мастацка-канструктарская творчасць прадстаўлены ў адной зале, можна сказаць, у агульнай

кампазіцыі. Непэўна, гэта выпадковасць, таму што фармальнага адзінства паміж імі няма, але выпадковасць прыемная. Паралельнасць экспазіцыі пашырае гарызонты знаёмства, памагае адчуць лагічныя сувязі паміж рознымі відамі творчасці, адчуць своеасаблівы фінскі стыль.

Архітэктура прадстаўлена работамі апошняга дзесяцігоддзя. Гэта грамадскія і адміністрацыйныя будынкі, прамысловыя прадпрыемствы, жыллыя дамы. Яны розныя і па канструкцыях — цагляныя, буйнаблочныя, падвясныя. Усе яны павойму выдатныя і ўсім уласцівыя агульныя асаблівасці фінскай архітэктурнай школы.

Агульнавядома павага фінаў да прыроды. У фінскіх архітэктараў культ прыроды выяўляецца ў культурным стаўленні да рэльефу і ландшафту, у пошуках кампазіцыі і форм, якія адпавядаюць дэзе-

наму пейзажу. Цяжка вылучыць найбольш характэрную работу, але мне асабліва спадабеўся жылы раён **Сувікунпу** ў Тапіоле (прыгарад Хельсінкі), які спраектаваны **Р. Паатэлайненам**. Будынак спускаецца па ўзгорку, паўтарыра і падкрэслівае яго профіль. Дзевяціпаўвярховы на вяршыні, ён прыступкамі змяняецца да трох паверху ля падножжа.

Фінскія архітэктары не любяць сіметрыі. Сіметрыя чужародная хаосу скал, дзікай прыгажосці абрываў, сіметрыя адсутнічае ў кампазіцыі ансамбляў і комплексах, вельмі рэдка ўбачыць адбітак сіметрыі на фасадах будынкаў. Гэта дасягаецца рознымі сродкамі — фармальнымі і канструкцыйнымі, падборам матэрыялаў. Кантраст рознафактурных плоскасцей, аб'яднанне панеляў з неабліцаваным бетонам, уключэнне ў кампазіцыю элементаў спрадвечнага ландшафт-

«І БАРАЦЬБА З САМІМ САБОЙ, І БАРАЦЬБА ЗА ІНШЫХ»

Як бы ні гаварылася аб умацаванні літаратурных сувязей з іншымі суседзямі і аб ўзаемадзеянні літаратур, а так званы «моўны бар'ер», побач з іншымі, усё яшчэ застаецца сур'ёзнай перашкодай на шляху непасрэдных літаратурных кантактаў і апэратыўнага ўзаемадзеяння літаратур. Літаратура колькасца невялікіх народаў, нашых замежных суседзяў, і асабліва літаратура сучасная, па гэтай і шэрагу іншых прычын нашаму шырокаму чытачу яшчэ мала вядома. Гэта з поўным правам можна аднесці і да сучаснай фінскай паэзіі.

А між тым, нават пры першым азнамленні з ёй, сучаснай паэзіі і перакладаў Суомі, праз ацэнку і перакладныя выданні на іншы мовы-насярэдзіці, прыходзіць да высновы, што лірыка ў Фінляндыі ў не асноўных відах, і асабліва лірыка філасофска-грамадзянскага гучання, стаіць на вельмі высокім узроўні.

Выдатнымі прадстаўнікамі сучаснай фінскай паэзіі з'яўляюцца старэйшыя пісьменнікі гэтай краіны Арва Турціайнен і Эльві Сінерва.

Арва Турціайнен нарадзіўся ў 1904 годзе ў вёсцы ад Хельсінкі. Бацька пісьменнік, кравец па прафесіі, прымаў актыўны ўдзел у сацыялістыч-

Некалькі слоў пра сучасную фінскую лірыку

ным рабочым руху, а ў грамадзянскую вайну 1918 — 1919 гг. са зброяй у руках змагаўся ў рабочым атрадзе супроць белавардзейскай арміі. Пасля неаднаразова падвяргаўся рэпрэсіям.

З самага маленства сям'я рабоча-рэвалюцыянера выходзіла ў атмасферу рэвалюцыйнай барацьбы фінскага рабочага класа. Скончыўшы сярэдняю школу ў Хельсінкі, Арва Турціайнен вывучае журналістыку ў вышэйшай эканамічнай школе фінскай сталіцы і адначасова зарабляе на прахвіце практыкай у зуболага тэхніка. Па сканчэнні эканамічнай школы ён некаторы час супрацоўнічае ў левым сацыялістычным друку і спрабуе свае сілы ў паэзіі. Яго публіцыстычныя вершы гэтага перыяду, сабраныя ў першым зборніку «Паварот» (1936), характэрны баявымі антываеннымі настроямі.

У 1937 годзе выходзіць з друку яго вялікі раман «Жалезны кулак», напісаны па прызнанні пісьменніка, «па загадзе свайго сумлення і па просьбе сумленнай рэвалюцыйнай часткі фінскага пралетарыяту». У 1939 годзе Турціайнен выдае другі зборнік

вершаў «З-пад хмар». У 1944 — 1945 гг. зборнік паэзіі «Я вярнуўся дадому» і «Песня ў крузе муроў і жалеза»; абедзве кнігі з'яўляліся як бы справаздачай пісьменніка-рэвалюцыянера за чатыры гады вайны, правядзення ў зняволенні ў канцэнтрацыйных лагерах і турмах. Пасля выхаду ў свет у 1946 годзе глыбокаўважлівага рэпартажу «Чалавек № 503/42» пісьменнік не знаходзіць больш у сваёй краіне ні выдаўцоў, ні перыядычных выданняў, якія друкавалі б яго «падрыўныя» творы. І тут на дапамогу пісьменніку прыходзіць выдавецтва Камуністычнай партыі Фінляндыі, якое ў 1950 годзе выпускае «Плыўчы буй-званок» — сумесны зборнік вершаў А. Турціайнена і прагрэсіўнай фінскай паэтэсы Эльві Сінерва. І калі да 50-годдзя пісьменніка тым жа выдавецтвам быў выдадзены вялікі том лірыкі паэта пад назвай «Песня часу і песня любові», а праз год — паўторнае выданне выбраных вершаў — зборнік «Я люблю», тады толькі і буржуазная літаратурная крытыка і афіцыйныя ўлады вымушаны былі прызнаць у асобе Арва Турціайнена выдатнага нацыянальнага паэта.

Эльві Сінерва нарадзілася ў 1912 годзе ў сям'і бляхара. Яна вядома ў сваёй краіне і па-за яе межамі як паэтэса-лірык, як аўтар шматлікіх зборнікаў апавяданняў, раманаў і апоўвесцей, драматург і крытык. У мінулыя гады яна, як і А. Турціайнен, была рэпрэсаваная. Вярнуўшыся ў 1945 годзе з канцлагера, паэтэса адразу ўключаецца ў актыўную грамадскую дзейнасць, узначальвае антываенны дэмакратычны фронт жаўнераў Фінляндыі, выступае на мітынгх і сходах, многа піша.

Калі ў канцы 50-х гадоў наш народны паэт Максім Танк у складзе дэлегацыі саветскіх пісьменнікаў наведаў Фінляндыю і, будучы ў Хельсінкі, сустрэўся з прадстаўнікамі фінскай літаратуры і мастацтва, А. Турціайнен і Э. Сінерва падарвалі яму аўтаграфію фінскай паэзіі з надпісам: «Максіму Танку — паэту Беларусі ад паэтаў Суомі. Паціснем рукі — і пазнаёмімся».

Я з вялікай прыемнасцю пазнаёміўся сам і праз свае пераклады хачу таксама пазнаёміць маіх суайчыннікаў з трапяткай, сапраўды хваляючай чалавечнай паэзіяй гэтых фінскіх паэтаў. Праца над перакладамі таленавітых іншамовных твораў дае перакладчыку не толькі эстэтычнае задавальненне, але, як і любое сутыкненне з высокай літаратурай, у нечым вельмі істотным творца узбагачае яго. І адкрывальнік невядомых дасюль скарбаў не можа не сказаць за гэта шчырае дзякуй першастваральнікам гэтых скарбаў. А яны, першастваральнікі, сваім грамадзянскім паэтычным крэда лічаць, што быць паэтам значыць «пастаянна весці бой за лепшы лад на свеце». Гэта ж, як ствядражае ў адным са сваіх вершаў Арва Турціайнен, ні што іншае, як «І барацьба з самім сабой, і барацьба за іншых».

Яэп СЕМЯЖОН.

Арва ТУРЦІАЙНЕН

У ВОКАМГНЕННЕ КОЖНАЕ

У вокамгненне кожнае дзе-небудзь на небе днее
і ўзыходзіць сонца,
у вокамгненне кожнае дзе-небудзь пад ветрам на лугах буяюць травы,
у вокамгненне кожнае дзе-небудзь з куста на куст пералітаюць птушкі і саістам, цёхканнем і кукаваннем спяваюць гімн вяспе.
У вокамгненне кожнае дзе-небудзь чудоўнае жыццё.

НЯЗМЕННЫ ДРУГ

Ёсць у мяне нязменны друг,
дзе б я ні быў
мы з ім удвух,
лібы блізкія-спарышы —
два сэрцы аб адной душы.

І ён, і я,
і мы абое
адзіныя ў адным — любові.

І ёсць па сэрцу,
па душы таварышы —
настаўнікі, апекуны нас абых.
Усе яны
адзіны ў ісціне сваёй:
наш свет трымаецца на ёй.

Упораань з плячом сяброў
іду я
і мая любоў,
і верым, што па нашых ступнях
уступіць свет у дзень наступны.

1950 г.

РОЗДУМ

Апоўдні пасонным асеннім днём

Як стала раптоўна
і хмарна, і душа, і грывнула дзесьці.
Адкуль і куды наплывае,
дзе зрынецца груз навалыніцы!
Як быццам люстэркі
прасветаў нябёс і абводнаея сушы
гуляюць у зайчыкі —
хто каго першы аслепіць.
Як быццам бы звон велізарны
на самым экватары поўдня,
язык разгайдаў
і раскаціста бомкнуў у небе,
а рэха, схпіўшы абяруч той гул
і люстэркі,
нахнула адна аб адну —
аж бліснулі асколкі.

Нібыта наш свет
у вар'яцкай гульні з бліскавіцай
паўней адлюструецца
ў безлічы дробных асколкаў.

1960 г.

Эльві СІНЕРВА

МАЯ РАДАСЦЬ

Я насіла на сэрцы цяжар, і пад ім,
як дзіця, амярцела яна, мая
радасць.

Кім была я для іх!
Адшчапенцам, рабыняй,
нейкім нумарам лагерным, ценом,
якому
ні прыстання, ні дому,
ні родных, ні блізкіх,
і ні мужа, ні брата,
ні нават дзіцяці

не дазволена бачыць —
жыліва пахавана.
Але вецер у кронах разліпастых сосен,
што ўначы закалыхваў вавёрак
на гнёздах,

мне вяртаў маю радасць —
радасць зерня пасеву азімага ў глебе,
радасць маці свайму першаку
і, нарэшце,
проста радасць жыцця.

Вецер веку — вясчун перамен
у надвор'і,
добры пастыр і хмарная і яснай пагоды
мне вярнуў маю радасць.

1960 г.

ФІНСКАЯ БАЛАДА

Нарадзілася зімой
дзевачка ля мора,
не на радасць і самой,
і бацькам на гора.

Што ж рабіць! Няхай жыць,
ловіць рыбку ў місе.
Цераз тыдзень у царква
ахрысцілі Ліссі.

З году ў год у лёдастаў
ёй плясці мярэжы.
І не раз яе пытаў
вецер на ўзбярэжжы.

Ну, пятунія, каму ж
знойдзецца падкова!
Хто ж твой будзе рупны муж,
служба рыбакова!

Неўзабаве, як з вады
ўюн — вазьмі з'явіся,
нейкі вісус малады
закахаўся ў Ліссі.

Ах, мядовы месяц май,
месяц лоўлі, гону —
ветравай! Глядзі, трымай,
Ліссі, ветрагона.

Не ўтрымала. Не прыліп,
як луска і мярэжы...
Толькі ўздыхі, толькі ўскліп
чутны на ўзбярэжжы.

Мора стогне. Дзе ж ты, дзе,
Ліссі маладая!
Толькі лодка на вадзе,
а вада нямая.

1940 г.

ту — гэта, можна сказаць, прынцып. Эстэтычныя вартасці будынка прыводзяцца ў адпаведнасць з характэрна навакольнай прыроды, а ў прыродзе ўсе проста, змястоўна, функцыянальна.

Фіны мала будуць шматпаварховых будынкаў. Гэта натуральна — палавіна насельніцтва жыве ў невялікіх пасёлках і вёсках. У асноўным праектуюцца будынкі ў адзін — тры паверхі. Яны ніжэй сонца, якія іх акружаюць. Таму вельмі цікавая 13-паварховая ратуша, якая спраектавана архітэктарам А. Ерві для грамадскага цэнтра ў Тапіола. Да ратушы прымаюцца магазіны, побач ляжыць велізарны дэкарэтыўны басейн, які абсталяюць будынкі тэатра, спартыўнага басейна, царквы. Усе разам узляе ўзор выдатных прапорцый, высокага майстэрства.

Валікія дасягненні фінаў у галіне мас-

тацкага мадэліравання дэманструе выстаўка дызайна. Фінская школа дызайна мае сусветную вядомасць, і пазнаёміцца з ёй вельмі цікава. Праўда, экспазіцыя дызайна не такая прадстаўнічая, як хацелася б, але яна выяўляе тэндэнцыі і паказвае ўзровень прамысловай вытворчасці рэчаў шырокага ўжытку. Зараз у Фінляндыі мастацкім канструаваннем займаецца 700 чалавек. Гэта не так мала, як можа здацца. Галоўная якасць экспанатаў — функцыянальнасць і эстэтычная цэласнасць, а галоўная асаблівасць — нейтральная знешнасць. Фіны лічаць, што чым менш рэч кідаецца ў вочы, тым лепей. Тым не менш, два экспанаты прыцягваюць агульную ўвагу. Першы — электрычная печ для невялікай «сауны» — лазні, другі — шарападобнае крэсла, якое нагадвае дупло. Крэсла прызначана для бібліятэк і валодае чудоўнай гукаізаляцыяй. Як толькі сядзець у глыб

утульнай сферы, шум крокаў і гаворка сотні наведвальнікаў ваяўкі становяцца нячутнымі. Наогул фінская мэбля заслужоўвае асаблівай увагі. Яна зручная, лёгкая і надарага. Лакараванай і паляванай мэблі на выстаўцы няма, прадстаўлены ўзоры толькі пластымасавых і клееных крэслаў, табурэтак, сталоў. Прычына, відаць, у тым, што тэхналогія іх вырабы больш індустрыяльная і сучасная. Выклікае цікавасць крэсла для студэнцкіх інтэрнатаў, якое збіраецца з некалькіх дэталей і дзвюх лёгкіх падушак.

Прыемнае ўражанне робяць спартыўныя тавары, інструмент для лесарубаў, маляўнічыя кухонныя наборы, штампаванае шкло і пластыма, упакоўка.

Экспазіцыя дызайна праходзіць на фоне фотаздымкаў, якія каменціруюць ужыванне кожнага прадмета і ў нейкай меры знаёмяць з бытам фінаў.

К. ТАРАСАУ,

СУСТРЭЧА З ПАЎНОЧНАЙ ГРАЦЫЯЙ

Два дні ля ўваходу ў Мінскі Дом мадэляў было людна. Мігчыне хаселі пазнаёміцца з работамі фінскіх мадэльераў. Зра-зумела, не ўсе змаглі папаўці на прагляд, бо дэманстрацыйная зала Дома мадэляў не вельмі вялікая, а аматараў модалімама. Таму для тых, хто не папаў на прагляд, прапануем гэты невялікі рэпартаж.

Уявіце сабе, што вы ўваходзіце ў элітанную дэманстрацыйную залу, садзіцеся ў мяккае, утульнае крэсла, раскрываеце не блякнот, каб рабін замаляўкі... Гучаць першыя акорды аркестра, і перад вамі сем фінскіх грацыяў — сем прыгожых стройных дзяўчат, якія дэманструюць тавары фінскіх мастакоў хасноў.

З першых жа хвілін вы разумееце, што фінская жанчына вельмі дэслава: у модзе ўсе лаканічнае, простае. Ліній крою, пры даламозе якіх ствараюцца сілуэт і форма, арганічна ўваходзіць у кампазіцыю, простых вытачак амаль няма, іх хаваюць у гарызантальныя альбо вертыкальныя лініі, якія праходзяць праз увесці гарнітур. Фінскія мастакі аддаюць перавагу стрыманым цёмна-сінім, чорным, шэрым, карычневым тонам, але не адмаўляюцца і ад яркіх колерных спалучэнняў, асабліва ў аддзелках.

Фінскае надвор'е даволі суровае, з мора часта дзвюць халодныя вятры з дажэбам і снегам. Таму натуральна, што мадэльеры вялікую ўвагу удзяляюць асеннім вопраткам, плашчам, дэмісезонным паліто, спартыўным гарнітурам.

Вельмі прыгожыя ў іх скураныя паліто: адобленыя футрам, плашчы са штучных матэрыялаў, курткі.

Цікава аздабляюць фінскія мастакі свае гарнітуры рознымі ўпрыгожваннямі, напэвамі, спражкам, мастацкай строчкай — гэта надае мадэлі асаблівую прынаснасць, элагантнасць, сучаснасць. Вельмі смела ўводзяць яны ў жаночы сілуэт штаны. Гэты зусім новы элемент жаночага адзення фінскія мадэльеры тактоўна спалучаюць з паліто, жакетам, кароткай сукенкай.

У спрэчцы паміж «міні» і «максі» фінскія мадэльеры займаюць, калі можна так сказаць, нейтральную пазіцыю. На прагляд амаль не было ні «чыстых» «міні», ні «максі». Даўжыня спадніц сярэдняя — крыху ніжэй каленяў. Зраўмела, гэта патрабуе вялікай увагі да абутку. Паўсдэканы жаночы абутак фіны прапануюць на ўстойлівым прамым абскас, для ўрачыстых, вичэрпных гарнітураў — на даволі высокім і тонкім.

Шкада, што мы амаль не убачылі вязаных альбо панітых з футра шапак, якіх, як мы ведаем, вельмі распаўсюджаны ў Фінляндыі. Шкада, што недастаткова было гарнітураў для заняткаў спортам, асабліва зімовым. Тут, відав, мы маглі б таму-сяму павучыцца ў фінскіх мастакоў.

Увогуле ж дэманстрацыя фінскіх мадэляў была вельмі цікавая і карысная.

Т. БЕЛАВУСАВА.

Споўнілася пяцьдзесят гадоў вядомаму беларускаму драматургу-камедыяграфу Андрэю Макаёнку. З поўдня веку яго сардэчна павіншавалі сябры-пісьменнікі. У прывітаньні адраце, накіраваным юбілярну прафэсійнаму Саюзу пісьменнікаў Беларусі, гаворыцца:

«Дарагі Андрэй Ягоравіч!
У дзень Вашага слаўнага 50-годдзя прыміце ад нас, Ваших сяброў і таварышаў па літаратурнай працы, шчырае сардэчнае прывітанне і найлепшыя пажаданні.
Вы прыйшлі ў літаратуру, маючы значны жыццёвы багаж, здабыты на цяжкіх франтавых дарогах Пасля Вялікай Айчыннай вайны былі настаўнікам, некаторы час зьёмалі адказныя камсамольскія і партыйныя пасады.
Першымі аднаактовымі п'есамі, што з'явіліся з-пад Вашага пера, Вы заявілі аб сабе як аб таленавітым драматургу. Гэты жанр літаратуры стаў любімым і галоўным у Вашай творчасці.

Пастаўлены на многіх сцэнах тэатраў нашай краіны Вашы п'есы «Выбачайце, калі ласка!», «Лявоніха на арбіце» расказалі нашым глядачам аб важных праблемах, якія ўзніклі ў жыцці пасляваеннай калгаснай вёскі.
Вы вядомы і як кінадраматург. Па Вашым сцэнарыі пастаўлены фільм «Шчасце грэба берагчы», цёпла сустрэты крытыкай і глядачамі.
У апошні час шмат сіл і старання Вы аддаеце рабоце літаратурна-мастацкага часопіса «Неман», галоўным рэдактарам якога з'яўляецеся.
Нельга не адзначыць і Вашу добрую актыўнасць у грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі.
Жадаем Вам, дарагі Андрэй Ягоравіч, новых цікавых п'ес, моцнага здароўя, шчасця ў жыцці.
Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва», дадучычыся да гэтых слоў прывітаньня і пажаданняў, таксама гарача вшчырае юбілярна і звычайна яму доўгіх гадоў жыцця і багатага творчага плёну.

Іван ШАМЯКІН

ПАРТРЭТ ЧАЛАВЕКА, ДРАМАТУРГА, СЯБРА

АНДРЭЙ Макаёнак расказвае пра такі выпадак са свайго вайнавага біяграфіі.

Ён быў у вядомым Крымскім дэсанце, на Керчанскім паўвостраве. Там яго раніла. Але яму пашанцавала, як нямногім з таго трагічнага дэсанта, — удалося пераправіцца на Каўказскі бераг, у франтавы шпіталь.

Рашэнне галоўнага хірурга ў умовах, калі навакол'е сотні параненых, калі няма часу доўга задумвацца над кожным, кароткае, простае: на аперацыйны стол. Суровы прысуд: ампутацыя абедзвюх ног. Можна ўявіць, што адчуў чалавек ва ўзросце дваццаці аднаго года пасля такога прысуду — чалавек з фантазіяй, поўны душэўнай энергіі, высокіх парываў, ваніяў. Імкненні! Застацца без ног, каленам на ўсё жыццё... Але ўрач відавочна раўнадушна, як за двое сутак паслеў палюбіць жыццёстойкага, вясёлага хлопца, што, нягледзячы на цяжкіе раненне, знаходзіў сілы жартаваць, шапнуў Андрэю: «Не згаджайся на ампутацыю. Гангрэны няма. Ногі можна ўратаваць. Няхай эвакуіруюць у тылавы шпіталь».

Атакуючы незадоўга да свайго ранення нямецкія пазіцыі, Андрэй знаў з забітага нямецкага афіцэра парабелум і, як памятна графэй, прывёз яго ў паліваў сумцы ў шпіталь разам з выпіскамі з філосафаў і ўласнымі замалёўкамі. Калі прыйшлі ўрачы і санітары з навінкамі, каб забраць яго ў аперацыйную, Андрэй паказаў ім парабелум.

У шпіталь ўзяўся вэрхал — ФП-афіцэр, камісар роты пагражае пісталетам, абараняючы... свае ногі. Збеглася ўсё начальства. Угаворы, пагрозы, хітрасці — нічога не памагло: малодшы палітрук быў непахісны, і ніхто не адважыўся адняць у яго аброў.

Галоўнаму хірургу, напэўна, спадабалася такая своеасаблівая мужнасць маладога чалавека. І ён загадаў тут жа, на самаляце, разам з параненымі генераламі, адвезці яго ў тылавы шпіталь. Ногі былі ўратаваны.

Амаль за трыццаць гадоў пасля таго яны, гэтыя ногі, стапталі безліч сцэнаў і на роднай беларускай зямлі, і на Каўказе, і ў В'етнаме, і ў Афрыцы, і ў Амерыцы — амаль на ўсіх кантынентах.

Я прыгадаў гэты выпадак таму, што ў ім асабліва ярка выявілася галоўная рыса макаёнкаўскага характару — цвёрдасць, непахіснасць, моцная воля, мэтанакіраванасць. Такім чалавекам ён застаўся на ўсё жыццё, і жыццё гартавала яго характар.

Сялянскі хлопец, актыўны вучань — удзельнік мастацкіх гурткоў, курсант, палітработнік, пасля ранення — настаўнік у горным азербайджанскім сяленні ў цяжкіх гады вайны, сакратар райкома і гаркома камсамола, работнік райкома партыі, народны судзя, журналіст і — драматург з усеагульным імем — такі шлях за паўстагоддзья жыцця.

Чалавек на прыродзе таленавіты, Андрэй Макаёнак не адразу выбраў цяжкі шлях драматурга і ва ўсялякім разе ніколі — ні ў маладыя гады,

ні тады, калі атрымаў усеагульнае прызнанне, не іграў пісьменніка, як гэта робяць некаторыя з нашых калегаў, красуючыся і ўзвышаючыся над «смяротнымі». У жыцці Андрэй проста жыў, шырока, весела, прыгожа, і заўсёды ў самой гушы народа, сярод тых людзей, якія рухаюць прагрэс грамадства.

Але з яго расказаў мне вядома, што любоў да тэатра, да ролі акцёра ў яго жыла са школьных гадоў. Яму хацелася стаць акцёрам, і я перакананы, што акцёр з яго быў бы не ардынарны. Вопытныя майстры сцэны ў Мінску, Маскве, Кіеве з захапленнем адзываюцца аб тым, як Макаёнак чытае свае камедыі перад калектывамі тэатраў. Усе, хто чуў, як ён чытае, трымаюцца тае думкі, што мала хто з драматургаў умее так чытаць. Андрэй, па сутнасці, не чытае, ён іграе ўсе ролі, мужчынскія і жаночыя, станючы і адмоўныя, сваіх камедыяў.

Спрабаваў малады Макаёнак свае сілы і ў жывапісе. Не ведаю, што ў яго атрымоўвалася раней, гэты чалавек ніколі нічога не захоўвае — ні запісаў, ні малюнкаў, ні чарнавікоў. Але вісіць у яго пакой адзіны графічны аўтапартрэт. Андрэй напісаў сябе такім, якім яго вельмі рэдка бачаць толькі самыя блізкія сябры, — у глыбокай задуме, у смутку. Я кожны раз захапляюся ў гэтым аўтапартрэце ўменнем аўтара некалькімі рысамі перадаць настрой, характар. Шкадаю, што цяпер Андрэй больш не бярэ ў рукі графічны аловак, пэндзаль. А можа гэта і добра — не распыляць увагу, творчую энергію, засяродзіцца на тым відзе мастацтва, дзе адчуваеш, што можаш дасягнуць найбольшых поспехаў? Агульнапрызнана, што ў асобе Макаёнка беларуская драматургія мае дастойнага паслядоўніка Янкі Купалы і Кандрата Крапівы.

Талент драматурга ў Андрэя Макаёнка рэдкі, выключны. Сапраўдны талент увогле рэдкасць, пра гэта назаў яшчэ У. І. Ленін. Талент камедыійны, сатырычны — з'ява яшчэ больш рэдкая, і пры агульным росце талентаў ва ўсіх галінах мастацкай творчасці сатырычныя таленты выяўляюцца не часта, ва ўсялякім разе не

часцей, чым раней. І — на вялікі жаль — гаворачы з усіх трыбун палыміяныя словы аб неабходнасці гумару і сатыры, мы, рэдактары і крытыкі, не так ужо шырока адчыняем перад гэтым жанрам дзверы.

У Андрэя Макаёнка талент гумарыста, сатырыка вельмі натуральны, прыроджаны, адточаны багатым жыццёвым вопытам. Драматург смяецца не толькі тады, калі зачыняецца ў кабінеце і садзіцца за рабочы стол, пачынае выдумляць камічныя сітуацыі, характары, сцэнічныя «хохмы». Не, ён смяецца кожны дзень — дома, у гаснях, у аўтобусе, на працы, на нашых пісьменніцкіх пасяджэннях.

Ёсць у мяне чалавечыя слабасці, і Андрэй, не ўзіраючы на наша даўняе сяброўства, бязлітасна і дасціпна высмейвае іх, гэтыя слабасці, ды яшчэ падбівае жонку маю і сяброў па смяяцца. У пачатку бывае не вельмі прыемна, але, калі заставацца аб'ектыўным і самакрытычным, то не можаш не ўбачыць, што смех гэты, сяброўскі, добразначылы, памагае табе пазбавіцца ад некаторых заган, асабліва набытых ва ўмовах нашага складанага пісьменніцкага жыцця.

Грашым мы часам у сябе ў Саюзе пісьменнікаў некаторымі бюракратычнымі захапленнямі. І Макаёнак бадай адзіны, хто смела, не ўзіраючы на рангі кіраўнікоў, высмейвае гэтыя захапленні. Смяецца ён не недзе ў кулуарах рэдакцыі ці ў кафе за сталікам, а ў вочы ўсім нам. Безумоўна, не кожнаму гэта падабаецца, але ўсіх прымушае задумацца і ў выніку — смеючыся, мы развітаемся з тымі захапленнямі, якія часам скіроўваліся не на карысць справы, а на тое, каб паказаць, як старанна мы працуем. Смех яго асабліва дзейсны яшчэ і таму, што ў Андрэя ёсць выдатны саюзнік, чалавек з выключна тонкім адчуваннем гумару — Максім Танк.

Пры ўсім — без перабольшвання скажам — магутным таленце шлях Андрэя Макаёнка ў драматургію, мякка кажучы, не быў усеяны ружамі. А калі і кідалі ружы, то часта без пільнага адны калючыя шыпы.

І зараз яшчэ, праз многа год, у літаратурна-мастацкіх колах расказва-

юць як вясёлую прыроду, як анекдот: адзін таварыш, які ў той час трымаўся за руль культуры, спалохаўся да шоку, прачытаўшы «Выбачайце, калі ласка!», і гатовы быў абвясціць камедыю крамольным творам. Але «крытык» хутка мусіў змоўкнуць, бо неўзабаве пачалося трымфальнае шэсце гэтага твора — лепшага ў савецкай камедыяграфіі: «Выбачайце, калі ласка!» паставілі больш за дзве тэатраў, п'еса была перакладзена на ўсе мовы саюзных рэспублік, выйшла на сцэнічныя падмосткі Польшчы, Балгарыі.

Чым быў абумоўлены такі поспех камедыі? Па-першае, надзвычайнай сур'ёзнасцю тэмы, якую ўзяў аўтар, праблем, якія ён паставіў перад глядачом. Драматург загаварыў пра самае жыццёвае — пра хлеб, якога тады, васьмнаццаць год назад, не хапала, і пра тыя праблемы, без вырашэння якіх цяжка было вырастаць хлеба больш. Хто мог застацца аб'якавым да хлеба?

Па-другое, расказаў пра ўсё гэта аўтар весела, жыццерадасна, бязлітасна выкрываючы сродкамі сатыры тых, хто перапакджаў рашэнню важнейшых праблем, і з іскрыстым гумарам рысуючы характары станючых герояў.

Задача кожнага пісьменніка не проста праінфармаваць чытача, глядача аб той ці іншай, няхай і значнай, цікавай падзеі, а стварыць жыццёва-праўдзівы сацыяльны тып, характары. Персанажы «Выбачайце, калі ласка!» са сцэны пайшлі ў жыццё. Я не аднойчы радаваўся і вават па-творчаму зайздросціў Макаёнку, калі ў самых глыбінках — у калгасах, у райцэнтрах чуў кароткія і вычарпальныя характарыстыкі канкрэтных людзей: «Калібераў», «А гэта Моцкін», «Ну, гэты — хоць круць-верць, хоць верць-круць», — і слухачы ведалі, аб кім ідзе размова і весела смяліся.

Ёсць яшчэ адзін крытэрыі высокай вартасці твора сацыяльнага рэалізму, яго сацыяльнай значнасці, актуальнасці — твор нацэлявае ўвагу грамадскасці на неабходнасць вырашэння тых ці іншых пытанняў эканомікі, культуры, якія пастаўлены жыццём, яго выспынным рухам. Прайшоў год, як «Выбачайце, калі ласка!» шырока пайшла ў тэатрах — і аб тых жа праблемах вялася сур'ёзная размова на Пленуме ЦК КПСС.

У гэтым плане цікавая гісторыя «Лявоніха на арбіце». Камедыя параўнаўча лёгка прайшла на сцэну Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы і была цёпла сустрэта глядачамі, тэатральнай грамадскасцю.

Цікавая дэталі: спектакль здаваўся ў дзень палёту першага чалавека — Юрыя Гагарына — у космасе, якраз раіной, калі касманаўт выйшаў на арбіту. Недаўно ў сярэдзіне было перапынена сцэнічнае дзеянне, і Зінаіда Брварская аб'явіла гэтую радасную навіну. Уздых у зале быў надзвычайны. Пачалі іграць далей, і Барыс Платонаў, які іграў Лявона, у рэпліку «Мая Лушка выйшла на арбіту» дадае: «Як Гагарын». Шчыра кажу, ніколі і нідзе, ні ў адным тэатры, ні на адным сходзе, я не чуў такога грому апладысмантаў, як пасля гэтых слоў. Здавалася, узарвецца столь залы.

Вобразна кажучы, камедыі быў дзены касмічны старт.

Але — даўная рэч — твор, так гарача прыняты глядачамі, быў холадна сустрэты літаратурнымі крытыкамі. Некаторыя з іх, дарэчы, непаважліва людзі, разумныя, да думкі якіх мы прыслухоўваемся, лічылі, што праблематыка твора надуманая, што калгасная рэчаіснасць прыўкрашана, што, маўляў, няма яшчэ такіх Лушак і такіх канфліктаў і г. д. Пры гэтым чамусьці ігнаравалі другую калізію, звязаную з вобразам Глуздакова, які для таго часу быў бясспрэчным адкрыццём.

Прайшоў час — і што ён выявіў? Безумоўна, тое, што вышкі, з якіх

Аўтар п'есы — Андрэй Макаёнак

Сотні тэатраў краіны ігралі і іграюць п'есы А. Макаёнка. З творчых маршрутаў яго камедыяў мы выбралі тры. На першым здымку — сцэна са спектакля «Выбачайце, калі ласка!» у Дзяржаўным акадэмічным тэатры драмы Літоўскай ССР. Побач — здымак, на якім вы бачыце артыстаў сонечнай Туркменіі ў камедыі «Лявоніха на арбіце» (Туркменскі дзяржаўны тэатр драмы імя Маланеспеса). А ўсім нядаўна Беларускі тэатр імя Я. Коласа ў Віцебску паказаў прэ'емру новай камедыі А. Макаёнка «Трыбунал» (трэці здымак). Рэжысёр — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскі, мастак — народны мастак БССР Я. Нікалаеў, кампазітар — Я. Касалалаў. У ролі Цярэшкі Калабка выступаюць заслужаныя артысты рэспублікі І. Матушэвіч і акцёр Г. Дубаў, яго жонку Паліну іграе заслужаная артыстка БССР З. Канапелька.

А Д А Д Н А Г О ДА ШАСНАЦЦАЦІ

Яшчэ нядаўна дзевяціпавярховыя дамы былі рэдкасцю ў нас і сапраўды ажыўлялі пяціпавярховую забудову. Але зараз іх будуюць ўсё больш. «Кропачныя» і «працяглыя» — яны складаюць касцяк мікрараёнаў, становяцца радавымі, губляюць вядучую кампазіцыйную ролю. Для архітэктурнай выразнасці новых раёнаў патрэбны дамы большай павярховасці.

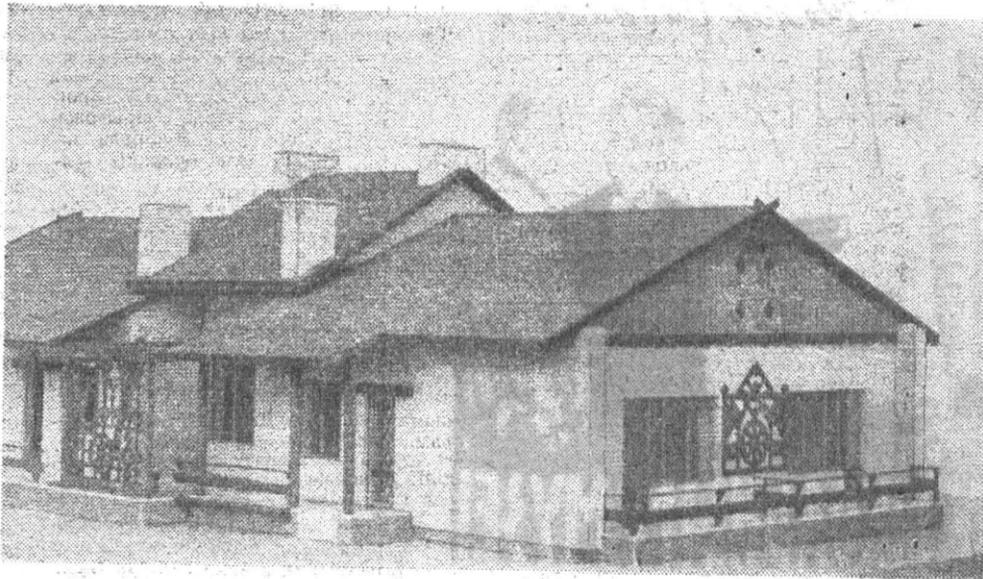
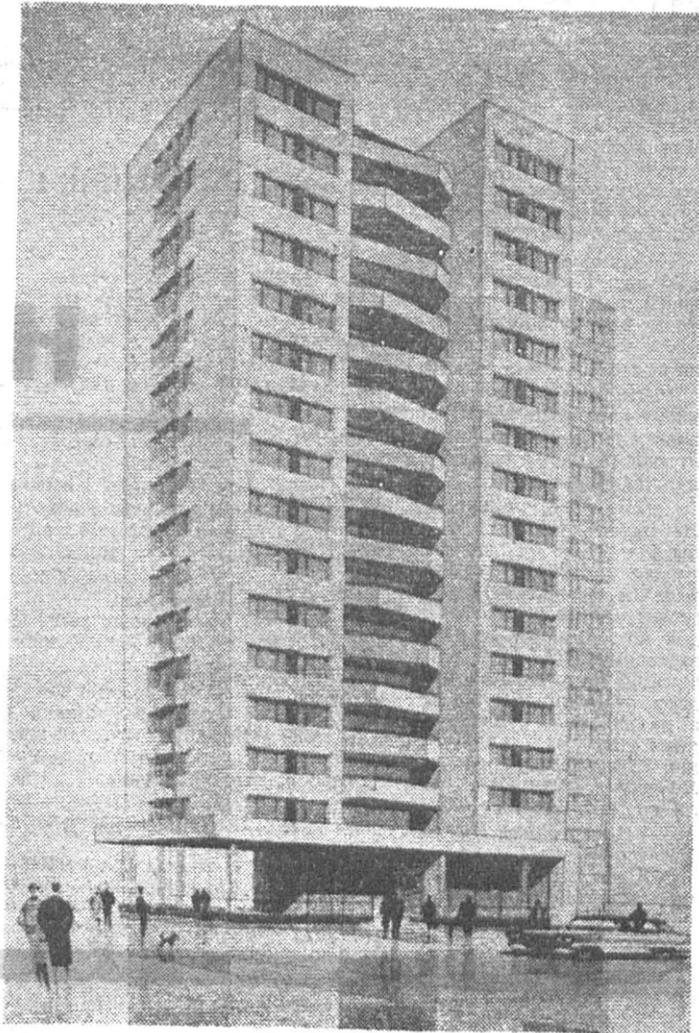
Дванаццаціпавярховыя будынкі, вопыт будаўніцтва якіх ужо ёсць у Беларусі, не выдзяляюцца на фоне дзевяціпавярховых. Таму зараз у «Мінскпраекце» распрацоўваюцца праекты тыповых шаснаццаціпавярховых дамоў для індустрыяльнай забудовы ў мікрараёнах. На здымку ўверсе — работа архітэктараў Д. Кудраўцава, Г. Каласкова, Н. Шпігельмана і інжынера Я. Разоўскага — каркасны поўназборны дом кропачнага тыпу. Яго першы паверх адводзіцца пад гандлёвыя прадпрыемствы. Планіроўка для кватэр распрацавана па нормах 1975 года. Дом плануецца пабудаваць у мікрараёне «Усход-2».

На другім здымку праект дома, які ўжо пабудаваны ў пасёлках калгаса «Савецкая Беларусь», што на Брэстчыне, і саўгаса «Любань» Мінскай вобласці. Гэта таксама тыповы праект. Яго распрацавалі ў інстытуце «Белгіпрасельбуд» архітэктары Г. Заборскі, Л. Кузняцова і інжынер Г. Бусловіч. У такіх дамах будуць жыць адзінокія калгаснікі — пенсіянеры. Дом гэты складаецца з чатырох аднапакёвых

кватэр, з якіх дзве плошчай па дзевяць квадратных метраў, дзве — па восемнаццаць. Кожная кватэра мае асобную кухню, санвузел, уваход. Шэсць жыхароў гэтага дома могуць сустракацца ў агульнай гасцінай, дзе прыемна пагаварыць, пагуляць у карты, паглядзець тэлевізар. У гасцінай ёсць камін, калі якога добра пасядзець, калі на двары мароз і завея. Веранды і сцены ўпрыгожаны разьбой па дрэве.

Гэтыя дамы не падобны адзін на аднаго, але ўсё ж такі ёсць нешта, што іх яднае — гэта індустрыяльны спосаб будаўніцтва. А гэта значыць, што з цягам часу такіх прыгожых, зручных і патрэбных дамоў будзе шмат.

К. ЯДВІГА.

глядзелі крыжыкі, былі залішне нізкія, недалёка з іх было відно, і не глыбока аналізаваліся працэсы, гэдэнцы ў калгасах. А гарызонт драматурга быў шырокі, глядзеў ён глыбока і бачыў больш за сваіх калег-крытыкаў.

Пасля «Лявоніхі» ў Макаёнка была працяглая — некалькі год — творчая паўза. Ён аддаваў увесь час рэдагаванню «Немана», паставіўшы мэту: зрабіць яго лепшым часопісам. Але няма сумнення, што і ў гэтыя гады ў драматурга ішла напружаная праца — тая, якая нікому іншаму не бачна, якую мы ўмоўна называем вывучэннем жыцця, творчымі пошукамі і г. д.

Будзем лічыць, што ў выніку гэтых пошукаў Макаёнка ўрашце «праврала»: за кароткі час, за нейкія два гады, ён стварае тры камедыі, кінасцэнарый, сёння (выдам сакрэг) на стале ў яго новая п'еса, амаль гатовая. Але справа не ў колькасці. Усё, што выйшла з-пад пяра драматурга, па-ранейшаму, па-макаёнкаўску, вострае, вясёлае і яшчэ больш, чым папярэднія рэчы, глыбокае па думцы, па філасофскім асэнсаванні жыцця. Гэтымі якасцямі ў прыватнасці вызначаецца бліскучая, на думку ўсіх, хто яе чытаў, камедыя «З кірману». Гэта той твор, які памог бы людзям, смеючыся, пахаваць многія памылкі і заганы мінулага. Можна толькі пажадаваць, што камедыя дагэтуль не пастаўлена. Тэма жыцця там, у старым, капіталістычным свеце, не новая для Андрэя Макаёнка, па сутнасці, ён з яе пачынаў: яго першая п'еса «На досвітку» — аб барацьбе французскага народа за мір — з паступам ішла ў купалаўскім тэатры. Новая камедыя «Зашуканы апостал» надзвычай востра, у незвычайных сітуацыях, у гратэскава-абагуленых вобразах выкрывае ўсю гніль сучаснага буржуазнага грамадства, убоства яго філасофіі, разбэшчанасць нормаў, заняўбанне ўсіх маральных прынцыпаў.

Бадай няма больш цяжкай задачы ў драматургіі, як арганічна аб'яднаць у адно цэлае камедыйнае і трагедыйнае. Не ўсе нават з тых, хто абясмяроўліў імя сваё, адважваліся на такі крок.

Сёння на афішах многіх тэатраў Расіі, Украіны, Літвы пад імем Андрэя Макаёнка надрукавана вялікімі літарамі пагрозлівае слова «Трыбунал» і яшчэ ніжэй — «Трагікамедыя. Народны лубок». Так драматург вызначыў жанр свайго новага драматычнага твора. Вызначыў, па-мойму, вельмі трапна і дакладна. Так раскажаць аб самым страшным выпрабаванні — вайне, фашыскай акупацыі, аб барацьбе народа, аб яго маральнай сле: і патрыятызме мог толькі сам народ. На гэтую тэму мы напісалі ня мала добрых раманаў, аповесцей, паэм, драм. Але — без пераборшання — мала каму з нас, нават на 30—40 аркушах, удалося так раскрыць вытокі і сілу патрыятызму простага савецкага чалавека, так ярка, так пераканаўча, як гэта зрабіў Андрэй Макаёнка ў трагікамедыі, якая займе ў яго дзве гадына сцэнічнага часу.

Андрэю Макаёнку споўнілася 50 год. Кажуць, што гэта ўзрост, калі пыходзіць да чалавека сапраўднае сталасць. Да драматурга Макаёнка сталасць прыйшла значна раней. Што ж датычыць чалавека, то можна толькі парадавацца, што ў Андрэя гэтая сталасць, як у некаторых іншых не перайшла ў робленую сур'езнасць, пыхтывасць, абякавасць да людзей, замкнёнасць. Сённяшні юбіляр паюнацку абаяльны з выгляду, малады па думках, поглядах, паводзінах, па адносінах з людзьмі, па цікавасці да ўсяго, што адбываецца ў свеце.

Што ж пасля гэтага пажадаць табе, Андрэй? Так і трымайся. Жыві паўнакроўна. Працуй на радасць гледачам. Дзяржай. І заўсёды май пры сабе «парабелум» (творчы), каб абараніцца ад залішне паспешлівых «хірургаў».

ПАРТЫЙНАМУ З'ЕЗДУ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

З пасяджэння прэзідыума праўлення СП Беларусі

9 лістапада ў клубе Саюза пісьменнікаў Беларусі адбылося пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР.

Адкрываючы пасяджэнне, другі сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Шамякін адзначыў, што літаратары рэспублікі, як і ўсе працоўныя краіны, рыхтуюць дастойную сустрэчу XXIV з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, імкнучыся напоўніць свае творы значным мастацкім і высокадэмакратычным зместам.

І. Шамякін падрабязна спыняецца на рабоце Пленума праўлення СП СССР па пытаннях развіцця савецкай драматургіі, кіно і тэлебачання, які нядаўна адбыўся ў Маскве, падзяліўся сваімі ўражаннямі аб ім.

Ад імя сакратарыята СП Беларусі ён уносіць прапанову склікаць у першай палове снежня гэтага года Пленум Саюза пісьменнікаў БССР, на якім разгледзіць сучасны стан развіцця беларускай драматургіі, драматургіі кіно і тэлебачання.

— Ужо цяпер, — гаворыць далей І. Шамякін, — нам трэба заклапацца і аб падрыхтоўцы да VI з'езда пісьменнікаў рэспублікі, які мы плануем правесці ў другой палове красавіка будучага года.

Пра свята беларускай савецкай літаратуры, прысвечанае партыйнаму з'езду, расказаў сакратар СП БССР Мікола Ткачю. У дні свята плануецца наладзіць масавыя выезды пісьменнікаў у вобласці рэспублікі, расказаць працоўным

пра тое, што зроблена нашымі літаратарамі, пазнаёміць шырокае колы грамадскасці з новымі творами нашай літаратуры.

Вырашана, што свята беларускай літаратуры пачнецца ў канцы гэтага месяца — у Віцебскай і Брэсцкай абласцях. У склад брыгады, акрамя літаратараў, будуць запрошаны чытальнікі — артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі, студэнты тэатральна-мастацкага інстытута.

Анатоль Вярцінскі выказаў думку, што свята павінна шырока адзначацца і ў самім Мінску.

Абмяркоўвалася на пасяджэнні пытанне аб скліканні рэспубліканскай нарады маладых пісьменнікаў. Улічваючы, што вакол абласных аддзяленняў СП БССР групуецца ня мала маладых літаратурных сіл, было прапанавана правесці званальныя нарады маладых у Магілёве і Брэсце.

У гаворцы, якая адбылася на пасяджэнні, прынялі ўдзел Максім Танк, Кандрат Крапіва, Янка Брыль, Іван Мележ, Максім Лужанін, Васіль Вітка, Аляксей Кулакоўскі, Аляксей Бачыла, Геннадзь Бураўкін, Аляксей Шашкоў, Пётр Шасцёрнік, Міхась Калачынскі, Іван Грамовіч і іншыя.

На пасяджэнні прэзідыума СП БССР былі прыняты ў члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Аркадзь Кандрусевіч і Эдуард Скобелеў.

ЯНЫ ПРЫНЯТЫ У САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў

Празік Аркадзь Кандрусевіч нарадзіўся ў 1929 годзе ў вёсцы Ламачы Хойніцкага раёна, Слонімска-Мазырскае педагагічнае вучылішча і Ленінградскае мастацка-графічнае вучылішча. Працаваў настаўнікам пачатковай школы. З 1960 года — супрацоўнік газеты «Магілёўская праўда». Літаратурнай працай займаецца з 1964 года. Выпусціў кнігу аповядаў «Чарпак Вялікай Мядзведзіцы».

Паэт і празік Эдуард Скобелеў нарадзіўся ў 1935 годзе ў горадзе Мінску. Скончыў Маскоўскі інстытут міжнародных адносін. Літаратурнай працай займаецца з 1954 года. У выдавецтве «Беларусь» выйшла кніжка вершаў «Дарога». У 1969 годзе ў часопісе «Неман» апублікаваў роман «Крокі за тваёй сцяной». Член КПСС.

...«НАША РАДЗІМА У МАСТАЦКІХ ФАТАГРАФІЯХ»

— так называецца вялікая выстаўка, экспазіцыя якой разгорнута ў Манежы — Цэнтральнай выставачнай зале Масквы. Каля 500 фатамайтстроў краіны паказваюць свае лепшыя работы.

На Усеаюзнай выстаўцы прадстаўлены і работы майстроў мастацкай фатаграфіі Беларусі — М. Ананьіна, В. Барановскага, Л. Папковіча, В. Ждановіча, В. Казлова, В. Дубіні, В. Мязьвіча, Г. Біліцкага і іншых.

ЛЮДИ старэйшага і сярэдняга веку, што прайшлі вайну, пам'ятаюць, які быў дарогі і жаданы хлеб, як ён выратоўваў ішчы раз жыццё. У памяці нашай ішчы час, калі запліснелы сухары або пачарнелая бульбіна былі наштоўным скарбам. У такіх выпадках міжволі ўспаміналіся бацькі: яны паўтаралі табе з дзяцінства: не їдай хлеб, будзеш яшчэ не раз успамінаць аб ім. Як усё змянілася!

Няўхільны рост дабрабыту заспакоіў нас. І вось ужо многія маладыя людзі перасталі даражыць хлебам. Ішчаму хлопцу або дзяўчыне нічога не варта выцінуць кавалак хлеба нават на сметнік.

Мы недастаткова прывіваем сваёй змене павягу да хлеба, а значыць, і павягу да вынікаў працы, які гэта ўмелі рабіць нашы бацькі. Але пайму пакуль вывады...

Маю знаёмую настаўніцу Рыму Яфімаўну з Гродня можна два-тры разы ў тыдзень бачыць у гарадскім аўтобусе з перавязаным вяртоўкамі староннім чамаданам. Яна зберагае яго ад штурханіны і з жахам думае: «Не дай бог, чамадан адкрыецца, і з яго вываліцца ўсё, які сорам будзе!». Сям'я ў яе невялікая, але за некалькі дзён збіраецца многа рэшткаў ежы, а яе знаёмая, тансама настаўніца, якая жыла на ўкраіне, трымае свінню. Дабраўшыся да школы, Рыма Яфімаўна, ішчаслівая, бачыць зрабіла падзвіг, шпэнча сярбонцы:

— Шна, твайму парсючку пасылка. У гардэробе...

У Гродне і яшчэ сёй-той аддае харчовыя адкіды знаёмым, у якіх ёсць свінні. Жаласлівыя бабулі рэшткі

ежы аддаюць галубам (таму яны ў нас такія тлустыя і лянввыя!).

Але пераважную большасць харчовых адыходаў нашы хатнія гаспадыні з жалем выкідаюць кожную раніцу разам са смеццем. І на самай справе, што з імі рабіць, калі ў Гродне іх ні-

У Гродне 130000 жыхароў. Такім чынам, у нашым горадзе штогод выкідаецца на сметнік больш 5 тысяч тон харчовых адыходаў (тры паўнаважныя эпізоды!), што па кармавых адзінах раўняецца прыкладна трыццаці з гамам тон аўса! Каб вырасіць

свога насельніцтва, Камбінорм каапітуе 90 рублёў тона, а тут амаль дарма, толькі арганізуй.

Такая ж карціна ва ўсіх гарадах Беларусі. Толькі ў сталіцы нешта прадпрымаюць. Але кантора па зборы так званых няпланаваных хармоў, не

ПІСЬМЕННІК І ЖЫЦЦЁ

Аляксей КАРПЮК

НЕДАРАВАЛЬНАЯ

хто не збірае? І вывозіць камунгасаўскія машыны гэты каштоўны груз за горад у транзіце яшчэ мікалаеўскіх фортаў на радасць гракам.

У прыгарадных калгасах багавіла адмахваюцца:

— У гэтых харчовых адыходах могуць быць пабочныя прадметы, жывёла падохне!

Дарэмна яны так думаюць.

Заагнінікі правялі цікавыя эксперыменты. У харчовыя адыходы спецыяльна намяшалі іголак, лязо ад брытваў, шкла. Адыходы жывёла з задавальненнем з'ела, а ўсе металічныя рэчы і шкло засталася на дне посуду. Вось табе і хаўроншя!

Нашы эксперты падлічылі, што на гарадскога жыхара даводзіцца ў год да 40 кілаграмаў харчовых адыходаў.

такую колькасць зерня, трэба засеяць 700—800 гектараў зямлі.

Для атрымання кілаграма свінны выдаткуюць у сярэднім 6 кармавых адзінак. Значыць, у Гродне мы штогод губляем на зваліцы вады 2000 цэнтнераў свінны.

У гарадскога трэста сталовых і рэстаранаў ёсць адкормачны пункт. Ён засявае зернямі на корм свінням 80 гектараў агароднай зямлі. Але і гэтага зерня не хапае. Дырэктар трэста ходзіць па розных арганізацыях і просіць камбінорму.

— Дзе ж яго ўсім хопіць — і саўгасам, і калгасам, ды тут яшчэ і адкормачным пунктам, — гаворыць галоўны заагнінік абласнога сельскагаспадарчага ўпраўлення С. Каранік. — Збірайце харчовыя адыходы ў гарад-

забеспечаная адпаведным транспартам, можа ахапіць толькі 6 працэнтаў мінскіх кватэр.

А сталовыя і рэстараны? Сёння ілаграмаў рэшткаў ежы, якія набіраюцца за дзень, спускаюць проста ў... каналізацыю, забіваючы тлутчам і хэбам трубы. Дырэктар адной такой установы апраўдваецца:

— Ніхто не прывяздае за гэтым дабрам!

А ў санаторыях і дамах адпачынку? Ішчая жанчына толькі дакранаецца да стравы і адставіць яе ўбок — не спадабалася. Уявіце сабе выкінутас на звалку мноства біфштаксаў, катлет, булек, масла, паларыйных баршчоў.

Стварылася дзіўнае становішча. Калі, скажам, дырэктар веласіпеднага

Рачац Сабаленка

У ШКОЛЬНЫМ МУЗЕІ

УРЫВАК З АПОВЕСЦІ

Напісаў аповесць «Падарожжа ў Рослікі», у якой хацелася расказаць пра сённяшняе жыццё вёскі, пра тое новае, што сёння з'яўляецца характэрным у жыцці савецкага сялянства. Напярэдадні XXIV з'езда КПСС, дэлегатам якога я прысвічаю гэты твор, вельмі важна паказаць на ўсёй велічы вобраз нашай сёлішчы. Да гэтага я і імкнуўся.

АУТАР.

НЕ ВЕДАЮ, чаму такое адчуванне: у горадзе як не штодзёны ходзіш паўз самай вялікай, высозныя камяніцы і, здаецца, ніколі не заўважаеш, што яны дужа вялікія. Рослікаўская ж духпалярховая школа здаецца мне дужа вялікім гмахам. І не толькі таму, што будынак быў паўнаметражным! Нават калумбы, якія ўвесну, відаць, разбілі дзеці на школьным двары, здаюцца мне незвычайнымі. І кветкі: вярціш, ружы, бяссмертнікі, півоні — як бы былі аднекуль прывезены сюды, у Рослікі. Быццам яны зусім нетутэйшыя.

Дырэктар школы Хвядос Панючок расчыніў перад намі парадныя дзверы і гасцінным голасам сказаў:

— Заходзьце, калі ласка. Мы вас, дарогія нашы старэйшыя таварышы, даўно чакаем. Асабліва свайго земляка! — вымоўна зірнуў на мяне дырэктар.

Я ведаў, што Хвядос Панючок — Алесеў сын. Ведаў, што ён скончыў Палескі педагогічны інстытут, вярнуўся ў Рослікі. Цяпер яго тут зрабілі дырэктарам школы. Мо гэта і правільна: свае людзі найтанчэй за ішчы могуць зразумець душу земляка. Хвядос і падобны быў на бацьку, Асабліва носам і вачыма. Дзюбна носа ў яго была трохі закружана. Сам нос быў з невялікім гарбочкам. Шчокі ружовыя, як у дзяўчыны. Сіняватыя карэнчыкі валасоў, якія пакінула пасля сабе брытва на светлым абліччы, выдавала, як дастаўчынае рабачніне. Светлыя, трохі кучаравыя валасы, відаць, гаспадар дбайна і сістэматычна даглядаў. Мне аж ніякавата стала, што я нават у маладосці гэтак не даглядаў сваю чупрыну.

Хвядос, нават на мужчынскі пункт гледжання, быў прыгожы. Ён, мабыць, гэта адчуваў і не тое, што перад ішчымі, перад намі трохі ганарыўся.

Чым больш я прыглядаўся да Хвядоса, тым больш пераконваўся, што ён — бацька ў мазадосці. І мне чамусьці нікада стала Алесея Панючка. Гэта быў мой таварыш. Аднагодка. На пачатку нашай маладосці мы з Алесеям сібравалі. Ды так, што маці нашы ішчы раз маглі пераблытаць, каторы з нас Гардзея, каторы Алесея. Я тады яшчэ не задумваўся ні пра свой, ні пра Алесеў лёс. Мне нават не ў галаве было, што ў Алесеявага бацькі зусім не было зямлі, што ён чатырох хлопцаў выгадаваў боідарствам. Большыя хлопцы былі ўжо паналючваліся хто на краўцоўства, а хто на павецтва. Між братоў і сяцёр Алесея быў самы меншы. Усе дзеці нека раптоўна, як з-за плота, павыскавалі, павырасталі. Ігнат растыкаў іх каго куды, Алесею выпала...

...Вядома, на што спадзяваліся за маладыя гады Міхал і Мар'я Трацякі: хацелася ім, каб у іх, як і ў ішчы людзей, былі сыны і дачкі. Прыгожы ды разумныя. Хто яго ведае, чаму аж на дзесятым годзе замужыжа Мар'я нарадзіла першую дачку. Ды і тая была, шчыбы які неданосак: маленюкая, каруленюкая. У святцах на дзень нараджэння стаяла Імя Гарціны. Яго і далі дзіцяці. Чакалі-чакалі, што за Гарцінкаю прыйдзе Міхасяка. Гэтак нікога і не дачакаліся.

Тым часам Гарціна расла і расла. Здаецца, і на выгодзе, а вырасці як мае быць не здолела. Паўсажыя ягора ад зямлі адскокыла і макам села. З твару быда і дзіўчынка ладная, але што ж ты зробіш, калі дзіця не расце: рук пад яго не пададзіш. Бацькі агледзелі ў Гарцінкі невялікі горбкі. Не вельмі і вялікі, але горбкі. Міхал з Мар'яю старэлі і старэлі. Адчай, што ў іх ніякіх дзяцей больш не будзе, ледзь не пазаганяў іх саміх у магілу.

Гаспадарка ў Трацяковых нельга сказаць каб была вельмі замужняя, але ўсё было адно пры адным. А Міхал быў чалавек гаспадарлівы і вельмі ж глядзеў, каб адно ад аднаго не адскоквала. А цяпер, калі Трацяковы агледзелі, што на іх упала такое няшчасце, Мар'я падумала, што ім, маючы такую дачку, як Гарцінка, трэба самім дбаць і дбаць. Мо хто і пакваціцца калі не ча дачку, дык на гаспадарку.

Мар'я даўно прыглядалася да Ігнатавай сямы. Вельмі ж ёй падабалася гэтыя людзі: без зямлі і без ніякай ішчай раскошы, але не сядзяць макам. Кінуўся Мар'і ў вочы самы меншы Ігнатаў хлопца Алесея. Падумала пра Алесея: а чаму ён не можа стаць ішчыным зяцем? Да Ігната і да Ігнацікі Мар'я заўсёды прыхільнасць мела. Як дзе каго з іх сустракала, дык і часу ніколі не шкадавала пагаварыць з імі. Падабалася, што яны гаваркія, нейкія людскія. А мо то іх беднасць, беззямельнасць укланяліся кожнаму стрэчанаму? О, не! Не! Ігнат з Ігнаціхаю былі не з тых людзей, якія гатовы быць паневярацца ні за панюх табакі.

Мар'я сама сабе доўга думала, і толькі аднаго разу было ў яе нейкае парыванне шчырасці і яна, здаецца, не магла нічога ўтаіць ад Міхала. Паглядзела жанчына на свайго чалавекі, і здаўся ёй ёй вельмі і вельмі няшчасным.

— Дык ты не вешай галаву, чалавечка мой. Знойдзем якую раду.

— Ты пра што, Мар'я?
— Пра тое, што і ты думаеш. Пра Гарцінку!
— Што? Ты чараўніца, Мар'я, ці што! Адкуль ты ведаеш?

— Ведаю! У нас з табою адны і тыя ж думкі.
— Чарнакіжніца! — толькі і сказаў на жонку Міхал.

Яму б і ў галаву не прыйшло з тым Алесеям, з яго прымацтвам да ішчай Гарцінкі. Праўду, мабыць, кажуць, што ў негаторых справах жаночай галава і не галава, а крыніца розуму.

Як бы там ні было, а Алесея Панючок стаў Міхалавым і Мар'іным зяцем, Гарцініным мужыком. Гаспадаром дагледжанай і абгледжанай Міхалавай гаспадаркі. Ужо ў трам новай Міхалавай хаты быў забіты крук і на яго павешана лубяная калыска. Гарбатая Гарцінка на гэтым не загавела. За гадоў колькі аж тры разы вешалі на трам калыску. Міхал і Мар'я ўпотаі радаваліся хоць гэтаму доччынаму таленту. Яны як бы і забыліся, што ў яе на спіне вытыраецца горб.

Трацякі Мар'я і Міхал сьпілі ў нябыт. На свеце прайшла рэвалюцыя. Яна не абмінула і Рослікаў.

Алесея Панючок, як угледзеў, што на свеце пайшло новае жыццё, убачыў, што ўвачавідкі растуць, крыяюць яго дзеці, раз-пораз стаў пра нешта задумвацца.

Потым было землеўпарадкаванне. Падзялілі поле. Ігнатавы хлопцы, як і ішчыя рослікаўцы, сталі гаспадарамі зямлі. Яны гэтак ураблялі яе, што мо і самой зямлі раней не снілася. Адно Алесея Панючка тачыў і тачыў нейкі чарвік. Улетку ён завярнуўся і паехаў на заробкі на торфзавод. І ці то таму, што Алесея там што ўпадобаў, ці з якое ішчы прычыны, кожную веслу ён наладоўваў торбу. Нібы ўцякаў чалавек ад жонкі, ад дзяцей, ад усіх рослікаўцаў на ўсё біткі і сцягваўся дадому позна ўвосень...

Мне захацелася занятацца ў Хвядоса Алесандравіча, як цяпер бацька. Неяк у штодзённым клопце, у віратлівасці жыцця я нават забыўся на яго. Хвядос Панючок, відаць, сам аказаўся здагладлівым чалавекам.

— На жаль, не давалася вам пабачыцца з бацькам. Залетаць пахаваў яго там, на торфзаводзе.

— Каго? Аляксандра Ігнатавіча? — ніякавата стала мне, што я пра такое пытаю.

— Вельмі раптоўна. Дужа быў моцны чалавек. Мо следам за маці паспянаўся. Не хачеў адзіні заставацца на гэтым белым свеце, — сказаў забабонна Хвядос, быццам хочучы давесці мне, што бацька вельмі любіў маці, хоць я з большага ведаў, як яны адно аднаго кахалі. Мо няма на свеце тых дзяцей, якія б не хацелі, каб ішчы бацькі любіліся. У маладзевце Хвядос нічога не разумеў ва ўзасмаадносных бацькі з маткаю. А як падрос, ушалонаў: яны былі не пара адно аднаму. Не ведаў, на чый бок станавіцца — шкада было і бацьку, і маці. Тое, што яны разам абое адышлі ў нябыт, у нейкай меры заспакойвала чалавекі...

Пятро Сяргеєвіч, хоць і стары, але настойлівы быў. Здавалася, ён гатовы быў паракцаць на дырэктара школы за тое, што той як не ўвесь час ды мяне. Цішка як бы быў прыстаўлены для абслугоўвання Пятра Сніцара. Не адыходзячы, ён тупаў і тупаў ля старога. Той адчуваў Цішкава ўвагу да сябе і, як гэта мо часта бывае, хачеў яшчэ большага. З калідора ён парываўся зайсці як не ў кожныя дзверы, і нікуды не мог прарвацца: усе дзверы былі замкнёныя.

— Э, не спяшайцеся, будзьце ласкавы. У нас ёсць пэўны парадак, — казаў дырэктар школы. — Перш за ўсё я хачу пахваліцца сваімі здабыткамі.

завода адыходы металу выднё ў роў, яго за гэта аштрафуюць. Нават могуць судзіць. Але ніхто не прыцягне да адказнасці гаспадарніка за такое стаўленне да рэшткі ежы.

Ва Узбекістане мяне вельмі кранула стаўленне да баваюны. Там на да-

зваляем сабе выкінуць рэшткі ежы на сметнікі!

У нашай краіне ёсць толькі некалькі гарадоў, дзе выкарыстоўваюцца харчовыя адыходы. Вакол Масквы створана 12 аднормальных саўгасаў, якія трымаюць пастаянна каля

Несмяянава, які абірае хутка мноства штучнай ежы.

Але побач з гэтым варта не забываць і тых тдустыя рэзі з размоўнай будлі і тварогу, мяса і масла, якія сёння спускаюць у рэзі і мора тысячы санаторыяў, дамоў адпачынку, ші-

час ад часу абнаўляецца. Толькі вельмі ўжо лёгка мы заводзім новую рэч і без жалю расстаёмся са старой — са сталом, які падакучыў, старым прыёмнікам, пральнай машынай, плашчом, які выйшаў з моды. Многае з усёго гэтага можна было некалькі разоў выкарыстаць, ператварыць у сыравіну і запустыць у вытворчасць другі раз. Але ніхто гэтых рэчаў не збірае, і мы вымушаны іх выкідаць. І вось на вачах у дзяцей і моладзі адбываецца маральнае абясцэньванне рэчы як выніку чалавечай працы. Таму іншы, вокам не міргнуўшы, дзеля задавальнення разаб'е аб камень бутэльку, пры вырабе якой рабочы шклозавода прайшоў не адну кроплю поту.

Але ці варта гаварыць аб рэчах прамысловай вытворчасці, калі мы абыходзімся так з рэшткамі ежы, у якую ўкладзена столькі цяжкай працы? Некалі ў сям'і аспродзі бытаваў звычай: калі дзіця ўпускала на падлогу кавалак хлеба, малага прымушвалі падняць яго і падалаваць. Дзяцей пасылалі ў поле паднімаць кожны згублены каласок. Якім бы забітым і цёмным ні быў іншы мужык, ён добра разумеў, што сутнасць справы не толькі ў кошыце каласка. З малых гадоў ён прымушаў сына або дачку пакласці на месца знойдзены цвік, прыбраць паламаную жардзіну, кінуць у яму разбітае шкло і, перш чым пусціць старую сарочку на ануць для мыцця падлогі, прымушаў дзяцей абразаць гузікі і гапцікі. Традыцыя гэта мела глыбокі маральны сэнс.

Вось чаму ні ў якім разе нельга дапускаць, каб нашы дзеці безуважна назіралі, як на памыйніцы выкідаюць кавалкі хлеба. Грэшна нам, дарослым, праходзіць міма гэтай неашчаднасці.

НЕАШЧАДНАСЦЬ

рогах да тэлеграфных слупоў і да дрэў увазень прыязваюць абабітыя паркалем скрынкі. Хто знойдзе наробачку баваюны, якую мясе вецер, кладзе яе ў гэту скрынчачку.

Некалькі гадоў назад на святыванне 25-годдзя Літвы прыязджалі з Канады літоўскія эмігранты. Госьці былі ў захваленні ад усёго. І гарады знайшлі адбудаванымі, і прамысловасць развітай, і сістэму адукацыі на вышнім узроўні прыгожа апраўлены — лепш за канадаў. Але адзін эмігрант, паблудзіўшы ў гасцях у вільнюскага пісьменніка, пасля абеду падвёў гаспадару да скрыні са смеццем у двары і па-сяброўску пачаў дакараць земляка:

— Глядзі, колькі тут хлеба і гародніны разам з газетамі, пяском, ражанамі! Вы ў нас некалькі пшаніцу купілі. Але ведаеш, землячок, мы не да-

200 000 свіней і здаюць у год да 35 000 тон свініны. Каб знізіць сабе-кошт мяса, дырэктар кожнага саўгаса стараецца захапіць для збору адыходаў як мага большы раён Масквы.

І ўсё ж, калі ўзяць колькасць жыхароў Масквы, Ленінграда ды яшчэ двух-трох гарадоў, дзе больш-менш арганізаваны збор харчовых адыходаў, і параўнаць яго з усім гарадскім населенствам краіны, дык яна складзе толькі некалькі працэнтаў.

Галоўнае ў развіцці жыллагадоўлі — кармы. Чаму ж мы не выкарыстоўваем поўнаасцю такую выгадную крыніцу?

Кажуць, вучоныя працуюць над праблемай выкарыстання ў ежу бялімарскіх водарасцей. Я відаўна з цікавасцю чытаў выступленне акадэміка

нерскіх лагераў. Такое мерапрыемства, праўда, не абірае асаблівых сенсацый, затое не патрабуе дарагой апаратуры, вялікіх штатаў. У кожным буйным горадзе патрэбна некалькі чалавек для каардынацыі, а ролю зборшчыкаў, як паказаў вопыт, з поспехам выконваюць дворнікі. Робяць гэта яны ахвотна, бо да асноўнай зарплаты атрымліваюць ад саўгасаў па 80—100 рублёў у месяц. І тым не менш калгасы і саўгасы лічаць такія кармы амаль дармовымі.

А цяпер глянем на гэту праблему з маральнага боку.

У кожнай сям'і адбываецца хуткае накапленне рэчаў і машын, якія аблягчаюць працу або ўпрыгожваюць наша жыццё. У нас ужо назіраюцца велізарны парк прыбораў і рэчаў, які

— Ну, давайце, давайце! — падбадзёрваў Панюшка ваш Пятро Сяргеевіч.

Здавалася, што ён там, перад дзвярыма школы, сцінуў з сабе гадоў трыццаць. Быў ён рухавы не па гадах, дапытлівы, цікавы. Як толькі дырэктар адчыніў дзверы кабінета, Сніцар першы ўляцеў туды. Пры сцяне там, як у сапраўдным музеі, былі стэнды. Пад шклом ляжалі розныя плады — дарункі зямлі і прыроды. Усё было акуратненька, дбайненька раскладзена, прымацавана да дзішчаў, быццам яно пакладзена на вель вечныя. Ніякіх асаблівых, экзатычных экспанатаў на стэндах не было. Было, нібы само поле з тым, што вырасла, паспела на ім. Ваблі невялічкія прыгожыя этыкеткі. Яны былі выразаны і кідаліся ў вочы.

Вялізны стэнд займалі розныя прылады працы амаль ад першабытных да цяперашніх. Усё было падабрана і адсартавана так, што відно было, як паступова, нібы па лесвіцы, рослікаўскія сялян ішлі да сённяшняга дня. Мне здалася, што пад шклом ляжыць той сабор, які давляў мне ў дзяцінстве не раз трымаць у руках.

Цяперодку залы ганарыста стаў трактар «Беларусь». Ён, мабыць, быў яшчэ спраўны. Здавалася, што можна было яго завесці тут, у зале, і выехаць у поле. У зале ён тут выглядаў, як асілак. Гледзячы на трактар, можна было ўвачавідкі ўявіць, як рос, падмаўся на сённяшні п'едэстал калгас «Чырвоныя Рослікі». Маляўнічыя дыяграмы, фотастэнды, як бы не могуць маўчаць, крычалі: «Глядзіце на нас! Верце нам!»

Мяне асабліва зацікавілі здымкі з мінулага. Быццам я на іх мог угледзець як не кожную хату старых Рослікаў, які не кожнага чалавека. Нават анулары я вачаў на нос, каб лепш разгледзець, што дзе. І раптам... Ці гэта ён? Не дужа вялікі, відаць, што перазняты здымак: трыбуна і перад ёю колькі вазоў. На трыбуне чалавек без шапкі — шанна ў руцэ. Ён нешта гаворыць і гаворыць. Людскі нагоўн уважліва слухае яго. Я прыгледзеўся. Ды гэта ж ён — Пятро Сяргеевіч Сніцар.

— Пятро Сяргеевіч, сюды! — пазваў я Сніцара.

— Што там?

— Ідзіце, ідзіце сюды. Глядзіце от! — падвёў я Сніцара да таго здымка. — Гэта вы?

— Мабыць, я! — успамінаючы мінулае, сказаў Сніцар.

Было гэта па вясне, акурат перад слубою. Перад выездом у поле сабралі мітынг. Хто з чым выпраўляўся ў поле, з тым і падвешоў. Старшыня, як перад сапраўдным боем, казаў людзям правую.

Сніцар, зірнуўшы на здымак і ўспомніўшы сваё мінулае, як бы засаромеўся чаго. Нават пачырванеў. Мо за тое, што трохі сорамна перад сённяшнім днём было яму.

Над усімі здымкамі ўзвышаўся як не пад самую столь паясны партрэт Івана Осіпавіча Міхалюты. Фатаграфавалі яго, відаць, спецыяльна для гэтага стэнда. Кожная жылка, кожная рысачка знаць былі на гэтым здымку. Асабліва прыгожа выглядала Залатая зорка Героя Сацыялістычнай працы. Абапал старшынёвага партрэта зноў мясціліся дыяграмы. Намаляваны яны былі зграбна. Выразна падкрэслівалася тое, што ўчора было галоўным у сялянскім жыцці, што будзе заўтра. Па гэтых дыяграмах можна было прасачыць, як калгас рос, мужнеў, набіраўся сілы, як ён узышоў на тую вышыню, з якой выразна відны заўтрашняя даляглядзі.

Мо рослікаўцам і не кідаецца ў вочы, а мне кінулася: тое, што сёння маюць «Чырвоныя Рослікі», быццам здабыта, заваявана дзякуючы Міхалюце. Я адвёў трохі ўбок Пятра Сяргеевіча і выказаў яму сваю думку. Ён паглядзеў на мяне, нібы пасмакаваў на язык тое, што я яму сказаў, і не змоўчаў:

— Няма чаго баяцца славіць людзей, калі яны гэтага варты. Партыя ніколі гэтага не баялася, і цяпер не баіцца. Праўда, партрэт? — запытаў Сніцар у Цішкі.

— Што? — як бы спалохаўся той.

— Тое, што я кажу!

— Мы доўга меркавалі паміж сабою, ці вешаць гэты партрэт. І вырашылі: вешаць.

— З пункту гледжання педагогіі гэта абсалютна правільна, — умяняўся ў гаворку дырэктар школы. — Выхаванне канкрэтным прыкладам — гэта, бадай, найважнейшае сёння. Дык чаго нам баяцца выстаўіць свой прыклад! Гэта старасвецкая боязь, калі нашы продкі баяліся прызнацца, што яны людзі. Цяпер не толькі мы самі прызнаемся. Цяпер свет прызнае нас за найпершых людзей.

Аглядалі стэнды, чыталі подпісы пад экспанатамі і здымкамі. Дырэктар (праўда, вельмі тактоўна) прыспешваў нас. Нам здавалася, што няма куды сцягнацца, хоць ужо і сонца збіралася па адпачынак.

— Таварышы, давайце хоць адным вокам глянем на наш фізічны кабінет, — запрашаў нас дырэктар.

Хвядос Панючок ганарыўся фізічным кабінетам школы. Хацелася яму і класы паказаць. Тым больш, што былі яны светлыя, прасторныя, добра абсталяваныя. У такія класы дзеці з ахвотай ідуць вучыцца.

Не паспелі мы выйсці з аграімічнага, як убег у школу старшыня калгаса.

— Што гэта вы тут затрымаліся? — нават не павітаўшыся, спытаў нас Міхалюта.

— Добра, што мы выйшлі з майго кабінета, — прызнаўся ў сваёй прыязні да біялогіі Хвядос Панючок. — Міхалюта не вельмі любіць, калі глядзяць на яго партрэт, — зусім сцішыў голас дырэктар.

— Чаму?

— Не ведаю.

Прабеглі мы як не бягом па класных пакоях, пабылі ў спартыўнай зале, паглядзелі, колькі і якіх кніжак у школьнай бібліятэцы.

— Хутчэй, хутчэй, таварышы! — прыспешваў нас Міхалюта.

— Куды?

— Абедаць да мяне. Там на стала ўжо ўсё стыне.

— Э, не! Дзякуем! — за ўсіх адказаў Сніцар. — Пасля вечара можам. А цяпер не пойдзем! — сказаў рашуча стары.

— Чаму? — аж сумеўся Міхалюта.

— Таму, па-першае, што мы есці не хочам. А, па-другое, злейшыя будзем на мінулае, у якім нашы продкі нагаладаліся, і латвейшыя да будучага. Будзем спадыявацца, што яно нас смачна будзе карміць.

— А без жартаў? — спытаў Міхалюта.

— І без жартаў пад'ямо пасля вечара, — сказаў ужо я, і Міхалюта ўрымсіўся з ядою.

А сонца падалося ўжо на свой выхадны. Ужо пырнулі святлом вулічныя ліхтары. Мы падыходзілі да высокага ганка Палаца культуры.

Старшыня выйшаў наперад і нібы ўсіх нас павёў у Палац.

АД ЖУРЫ КОНКУРСУ НА ЛЕПШАЕ АПАВЯДАННЕ

Некалькі тыдняў назад у газеце «Літаратура і мастацтва» былі апублікаваны ўмовы абвешчанага Саюзам пісьменнікаў БССР конкурсу на лепшае апавяданне пра нашага сучасніка.

Журы конкурсу навадвае, што рукапісы павінны быць даставлены не пазней 1 снежня г. г. па адрасе: г. Мінск-30, вуліца Энгельса, 9, Саюз пісьменнікаў БССР (з паметай: «На конкурс»).

За лепшыя апавяданні ўстаноўлены наступныя прэміі:

- I прэмія (адна) — 300 рублёў;
- II прэмія (дзе) — 200 рублёў;
- III прэмія (дзе) — 150 рублёў.

Конкурс закрыты. Рукапісы дасыліць пад дэвізам, прозвішча і адрас аўтара — у асобным конверце.

Вынікі конкурсу будуць падведзены ў канцы снежня г. г.

ВЕРНІСАЖ У ЧАСЦІ

У сядзкім клубе гвардзейскай мотастралкавой Рывацускай Чырванасцяжнай, ордэнаў Суворова і Кутузава дывізіі імя Вярхоўскага Савета Беларускай ССР адкрылася выстаўка твораў беларускіх мастакоў. У экспазіцыі прадстаўлены творы, выкананыя мастакамі ў гады вайны і ў пасляваенны перыяд. Тэматыка іх самая разнастайная: тут і гісторыка-рэвалюцыйныя сюжэты, карціны аб мужнасці і героізме савецкіх воінаў і партызан, і мірныя будні воінаў. Перад воінамі выступіў графік Уладзімір Сакалоў. Ён раскаваў аб пасадзі да награнічнага Врэтчыны. На выстаўцы У. Сакалоў наказаў серыю графічных лістоў, зробленых у розны час. Сярод іх партрэт выдатнікаў баявой і палітычнай падрыхтоўкі, вестамы «Пасля вучыцца», «Назіранні» і інш.

Вялікі раздзел выстаўкі прысвечаны сучаснаму жы-

ццю арміі і флоту «Трынуў бой» — так называю сваю работу М. Гуцёў, які адлюстравваў адзін з момантаў буйнейшых у пасляваеннага галды вучыцца «Днепр-Своесабыдлівы і работы «Ракетныя катеры» В. Салдзіна, «Дэсант» С. Раманава.

Пастаяннага Богатоўскага і мастацтвам валоданню аброек і тэхнічнай прасвечаны работы М. Моўчана «Удзельні ў вайне» і «На вучыцца».

Пра міруючы, стваральную працу савецкіх людзей рэкавалі С. Герус («Будуцьнікі Салігорска», «Мантажнік»), М. Моўчан («Сталінавары»), М. Цішкі («Першы коўш», «Паркавалі мастацтва», «Мікраваен Зялены Луг»), А. Паслядовіч («Пасля», Н. Паллаўска («Пасля»).

Воіны праслаўленыя часці ўдзячныя мастакам за цікавую выстаўку.

Я. МАЛЫ, падпалкоўнік запаса.

ВОДГУКІ АДКАЗЫ

ДА ПАРТЫЙНАЙ АДКАЗНАСЦІ

Фрунзескі РК КПБ г. Мінска паведамляе, што артыкул М. Замскага «Стрэл значыць», апублікаваны на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» 23 кастрычніка 1970 года, быў абмеркаваны на бюро раённага камітэта партыі 30 кастрычніка 1970 года і прызнаны правільным.

За выкарыстанне службовага аўтатранспарту ў асабістых мэтах, удзел у п'янцы і непрыняцце мер па папярэджанні няправільных дзеянняў сваіх падначаленых, у выніку чаго адбыўся няшчасны выпадак з механікам Паладзічам І. Б., дырэктару завода ацяпляльнага абсталявання г. Сафонава Аляксеем Аляксеевічам аб'яўлена вымова з занясеннем на ўчотную картку.

Партыйнаму камітэту завода даручана прыцягнуць да партыйнай адказнасці камуністаў, якія прымалі ўдзел у браканьерстве і бойцы з аховай саўгаса

В. РАБЧАНКА, сакратар Фрунзескага РК КПБ г. Мінска.

АДЗІН з лепшых вершаў, якія склалі новы зборнік Браніслава Спрычанна «Черты ліца», — верш «Пераадоленне». Прыгадваючы сваё рабочае мінулае (Спрычанн некалькі год назад працаваў у кавальскім цэху «Гомсельмаша»), паэт піша аб тым, як, на яго думку, пераадоляецца няждэгі шлях ад вучня да майстра. Спачатку

...в молодых руках наполнится не палит что-то ни черта.

Нямала прыходзіцца папацець і пахвалювацца пачынаючаму рабочаму раней, чым прыёмшчык вымавіць сваё сакрамэнтальнае: «Дабро!»

Но вот, в конце концов, без фальши запел наполник твой впервой. И ты к тому, что делать дальше, — Дошел своею головой.

Такім чынам, адна з прычын, якія перашкаджалі авалодаць справай, была яшчэ і фальшывая «песня» інструмента. Яна ўводзіла ў зман неспрактыкаванага працаўніка. А што спрыяла яго вучобе, яго поспеху? Што, апрача маладых сіл і гарахага жадання, забяспечвала магчымае стаць майстрам? Аўтар адказвае так:

Лишь с появлением чувства меры — Того особого чутья, Ты, может быть, проникнешь в сферы: Не только серого литья...

І далей:

Конечно, ты еще не мастер. — Хотя не только ученик, Поскольку в суть вещей отчасти Самостоятельно проник.

Браніслаў Спрычанн. «Черты ліца». Вершы і паэма. На рускай мове. Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1970.

Нельга тут не пагадзіцца з паэтам. Так, сапраўды, для таго, каб дасягнуць майстэрства, каб твая праца была не толькі сляпым, фізічным намаганнем, а асэнсаваным, творчым актам, патрэбны самастойнасць, пошук, выхаванне ў сабе пачуцця меры.

Верш «Пераадоленне» лёгка праецыруецца і на саму літаратурную працу паэта. Тым больш, што ён, як я

лі да гэтага ён проста апісваў «вогненныя віхуры» сталі, бачыў вагранку, але не заўсёды бачыў самога чалавека, бачыў піку ў руках гарнавага, але не звяртаў асаблівай увагі на яго твар, го цяпер для яго, напрыклад, тое ж нараджэнне сталі набывае ўжо і іншае значэнне. Апісваючы ў вершы, які так і называецца «Нараджэнне сталі», працэс плаўкі, аўтар раптам пытаецца:

Только всяк ли озобочен Будущей судьбою стали: палугом, — или побрякушкой станет? Песней зазвенит над нивой или, лопнув где в забое, обернется несчастливой человеческой судьбой? Огненной струей ярко стала в изложницу вбежала. Станет скальпелем хирурга, смертным жалом ли книжала?

«Толькі всяк лі озобочен» — гучыць пытанне, гучыць клопат, які прыйшоў у выніку роздуму паэта. Верш «Нараджэнне сталі» быў для яго ў пэўным сэнсе пераломным. У гэтым дэраконваешся, калі чытаеш зборнік «Черты ліца» (сімтэматычная сама па сабе і назва) і знаходзіш у ім такія дасканалыя, напісаныя і з пранікнёным у сутнасць рэчаў, і з пачуццём мастацкай меры, вершы, як «Правдэсне», «Алень», «Памяць», «У музеі», «Доннік», «Супярэчнасці», «Жыццё шматграннае і кантрастнае...» і інш. Адзін з іх («У музеі») развівае тую ж думку, якой прадэклаваны толькі што цытаваныя радкі. Паэт раз-

глядае музейныя экспанаты, зробленыя майстрамі мінулага, бачыць, як

Контрастно на фоне цветастых ковров Лоснятся кольчуги, колчаны и плети...

І яго, як токам, пранізвае адкрыццё:

Постоя! Неужели служило искусство И тем, кто с кинжалом ходил на разбой? Червоного золота черен мечи, По лезвию смерть извивается вьюсь — Мне тонкая визь представляется связью Руки ювелира с рукой палача. Рука кузнеца и убийцы рука — Пожалуй, что в трудной судьбе человеческой Трагичнее не было противоречий. Чем это, прошедшее через века.

Супярэчлівасці... Пра іх паэту гавораць музейныя экспанаты, іх ён бачыць вакол, у жыцці і прыродзе, бачыць, гаворачы словамі філосафа, непазбежнасць і адзіства супярэчлівасцей («Із противоречий возникала нужная для жизни острота»), і настольва, з верша ў верш, піша пра гэта — пра складанасць, шматграннасць і супярэчлівасць жыцця. «А в том, что нет в олене лени, повинен все же серый волк», — значае ён у адным вершы. «Всё — со своею подоплекой», — такі вывад робіцца ў наступным творы. «Мать-земля за долгий век зло с добром переплела...» — чытаем далей і г. д. Поўнасцю хочацца мне прывесці гэты востры і глыбокі па змесце і па-майстарску зроблены верш:

Жизнь многогранна и контрастна: То ворон каркиет в вышине, То соловей зальется страстно На ветке в гулкой тишине. Поэт — и море по колено. Не видит, закажи глаза, Не чуёт, выходя колена, Что зарождается гроза.

Но виден воронову глазу Мир обожженный без прикрас. За три столетия ни разу Еще он не впадал в экстаз. Он зорче соловья и чутче. Учужал дьявольским пугром, Что в той вон безобидной туче К утру созреет страшный гром. И ворон, до поры безмолвный, Спокойно каркнул, мол, пора — Туда, где соловьев вчера С дубов сшибали стрелы молний.

Дакладна ўбачаным, рэалістычным малюнкам вызначаюцца лірычныя вершы паэта, прысвечаныя дзяцінству («Памяць», «Дзяцінства»), роднай прыродзе («Весна! — И в сердце, и в природе...», «Пора сокодвижения», «На дорогах предпрелья...»), жанчыне («За сутолокой переправ...», «Напряженная, как тишина...»), простым працаўнікам («У кузні», «Гарнавы»). Яны, апрача ўсяго іншага, сведчаць яшчэ і аб тым, што Браніслаў Спрычанн паспяхова авалодае ўменнем падаваць сваё асабістае, унутранае ў адзінстве са знешнім, паказваючы сваё праз агульнае і наадварот. На жаль, некаторыя вершы залішне зацягнуты. Адае яшчэ парой аўтар даніну і ўяўнай паэтычнасці, «красивостям», як бы апраўдваючы свой радок: «...всегда пою на лад весенний». Дарэчы, гэтыя самыя «красивости» шкодзяць трохі і невялікай паэме «Хатынь» — даволі ўдалай спробе паэта выступіць у такім, новым для яго жанры і паказаць хатынскую трагедыю праз вобраз кавалера Іосіфа Камінскага.

Калі ж рэзюміраваць, то кніга «Черты ліца» сведчыць аб сур'ёзным творчым росце яе аўтара, аб тым, што адным з сакрэтаў гэтага росту з'яўляецца тое, што Б. Спрычанн «в суть вещей отчасти самостоятельно проник».

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

ПЕРААДОЛЕННЕ

ўжо гаварыў, мае аўтабіяграфічны характар і з'яўляецца спробай асэнсаваць учарашні вопыт з сёняшняга пункту гледжання. Трэба сказаць, што паэтычнае вучнёўства таксама нялёгка давалася Спрычану. Яго пярэ, як і той напілнік, таксама вапачатку слізгала па паверхні, не ўразалася ў жыццёвы пласт, фальшывыла. Часта вершам не халала жывога дыхання, эмацыянальнай напоўненасці, значнай думкі. Асабліва гэта датычылася вершаў на так званую вытворчую тэму. Тут паэт збіваўся на прасталінайнасць, на плакатную рыторыку, а з другога боку, на ўяўную паэтычнасць. Папярэдняя кніга «Плаўка» сведчыла, што Браніслаў Спрычанн не задавальняецца зробленым, імкнецца «пранікнуць у сферы не толькі шэрага ліцця». Звярталі на сабе увагу вершы-роздум, вершы, у якіх паэт думае, асэнсаввае, спрабуе па-філасофску глядзець на факты і з'явы, у тым ліку і на працу, на яе вынікі. Ка-

дзем ад адной вёскі да другой. На старонках кнігі мы сустрэнем нямала людзей, паслухаем іх размовы, падзівімся іх дасціпнаму і тонкаму разуменню жыцця, пачуем даўнюю легенду, адчуем боль дрэў, якія асуджаны на гібель з часоў вайны, наведваем хату дзеда Талаша, знойдзем цікавыя звесткі аб «стольным градзе» Тураве і многае-многае іншае. І ўсё гэта не пакіне нас раўнадушнымі, а абудзіць патаемныя струны душы. І потым мы яшчэ доўга будзем хадзіць пад уплывам нашага падарожжа па зямлі палешукоў, жыць іхнімі клопатамі, турботамі.

А будзем мы думаць таму, што пра ўсё расказана пісьменнікам праўдзіва, без «падмалёвання» і «падцягвання». Часам сацыяльны і грамадскія партрэты іх як быццам не завершаны, проста выхалены з жыцця.

Ул. Аляхновіч умее знайсці і дакладнае слова, і свежы вобраз, можа гаварыць сцісла, ёміста, з эмацыянальна-прыўзнятым настроем. Аднак, захапчычы знешнім бокам малюнка, эфектным яго пераансам на тканіну апавядання, аўтар іншы раз быццам не даярае сабе, прыглушае ў сабе даследчыка, аналітыка. Наша ўяўленне аб людзях, з якімі знаёміць нас празаік, адбываецца на своеасаблівых кантрапунктах, калі гэтыя людзі стаяць перад рашэннем той або іншай задачы, за якой неадкладна наступае дзеянне. Але мы бачым хутчэй «механічны» ўчынік, чым работу іх, вынікі іх разважанняў, пэўныя зрухі ў іх душы. Менавіта гэтага — унутранага абумоўлення і паводзінаў людзей, вызначэння істотных праў у іхніх характарах — часам не адчуваеш у асобных абразках Ул. Аляхновіча, што, безумоўна, некалькі псуе цэласнае ўражанне ад гэтай увугле цікавай кніжкі.

В. ПОЛЯК.

НА ПАЛЕСКІХ СЦЕЖКАХ

Уладзімір Аляхновіч, якога раней мы ведалі як аўтара паэтычнага зборніка «Мора летуценняў», сёлета выступіў перад чытачом з кнігай прозы «Палескія навелы». Гэта — абразкі, выкананыя на добрым мастацкім узроўні, пра палескую прыроду, пра людзей, якія зняты сваімі паўсядзённымі справамі.

Кніга складаецца з трох раздзелаў: «Пацёркі ў небе», «Параненыя дрэвы» і «На Прыпяці». Такі падзел выразнай адцяняе думкі аўтара, групуе паасобныя чалавечыя характары; яны — цэласны расказ пра адносіны між людзьмі і ўзаемаадносіны чалавека з прыродай.

У складзе вышукowych экспедыцый аўтар даследаваў багацце балоцістага краю, полеч са сваімі таварышамі пракладваў сцежкі праз лугі і палеткі. Робячы адзнакі ў тапаграфічнай карце, ён адначасова занатоўваў у дарожны бланкот свае ўражэнні і назіранні над людзьмі, з якімі сустракаўся. Надзелены здольнасцю прыкмячаць у мностве жыццёвых поўяў адметнае і характэрнае, ён змог данесці ўсё гэта і да нас у сваіх кароткіх, нібы эскізных накідак-навелках.

Трэба адзначыць, што пры ўсёй «лёгкасці» пісьма, яго «непрымуоасці», пры ўсёй уяўнай прастаце ў выбаоы формы і зместу апавядання

Уладзімір Аляхновіч. «Палескія навелы». Выдавецтва «Беларусь», Мінск. 1970.

бачна заклапочаная ўвага маладога празаіка да слова, вобраза. Каб паўней адчуць тое, што хацеў сказаць аўтар гэтымі апавяданнямі, пэўна, трэба глядзець на іх так, як глядзім мы на карціны мастакоў, — трэба аддзіцца ад палатна на некалькі крокаў, выбраць найбольш удалы ракурс. Менавіта так трэба «чытаць» «Палескія навелы» Ул. Аляхновіча, г. зн. паглядзець на іх ва ўсім аб'ёме і паўнаце. І наадварот, каб заўважыць тое, што складае гэтае палатно, якія фарбы на ім, неабходна наблізіцца да карціны, паспрабаваць, як кажучы, на «дотык». І тады мы пераканваемся ў тым, што кожная мастацкая дэтал не толькі з любоўю вылісана, але і напоўнена сур'ёзнай думкай.

Большасць «Палескіх навел» — гэта вершы ў прозе. Хіба толькі з той розніцай, што аўтар не скованы рыфмай і рытмам, ужывае такія словы і звароты, якія больш поўна перадаюць яго стан душы.

«Дарога Свіслач — Ціхая Воля... Вузкім тунелем яна высечана ў аksamітным масіве алешніку. Алешыны стаяць у ціхай нерухомаці. Ад галін цягне свежасцю і водарам. Дарога выслана сухім леташнім лісцем. Добра ехаць гэтым шляхам на веласіпедзе», — так пачынаецца навела «Вароты ў зялёны край».

Гэта і пачатак нашага знаёмства з Палессем. Услед за аўтарам, зачараваным мілым і непаўторным краявідам, мы по-

СА СКАРБНІЦЫ РОДНАЕ МОВЫ

Мова — найвялікшае нацыянальнае багацце. А між тым лексічныя багаці роднай мовы збіраюцца ў нас вельмі марудна, хоць пачатак гэтаму быў пакладзены больш стагоддзя назад працаю І. І. Насовіча.

Праўда, некаторая частка дыялектнай лексікі была сабрана ў 20-х гадах. Зборы 30-х гадоў, мусіць, загінулі. І толькі ў пасляваенны час выйшаў фундаментальны «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы» і некалькі дыялектных слоўнікаў. Але якія незлічоныя скарбы пчола ра распынаны ў беларускіх гаворках! Пра гэта сведчыць укладзены П. Сцяцюком «Дыялектны слоўнік».

У ім растлумачана ўсяго каля 2500 слоў, якія не зарэгістраваны «Беларуска-рускім слоўнікам» (1962) або маюць семантычныя адрознненні.

Слоўнік падрыхтаваны на аснове роднай для аўтара зальвенскай гаворкі. Але ў ім зафіксавана многа цікавых і арыгінальных слоў, якія могуць выйсці за межы толькі мясцовай гаворкі. Яны маюць вельмі празрыстую семантыку, і ў кантэксце без цяжкасцей угадваецца іх сэнс, як воль у гэтым сказе: «Ад'едася, рукі — пачынікі, і касцей не дамацаешся». Або: «За кульку бярэшы праваю рукою і водзіш касу». Наўрад ці патрабуючы спецыяльнага тлумачэння словы пачынікі і кулька. Дзякуючы яркай эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўцы шмат якія словы гавораць самі за сябе: уцюпкацца (гультайнічаць), негадзіна (непагода, час суровых выпрабаванняў), цяцерыць (гаварыць пустое),

падперціся (атрымаць дапамогу), уручні (поўна з драбінамі), паражываць (бяздзейнічаць), знябожыцца (прыняць пакорны выгляд), шамрэць (багата апранацца) і інш. У народзе ўмеюць надзвычай трапна і дакладна выразіць сэнс таго ці іншага паняцця. У літаратурнай мове агульнавядомым з'яўляецца слова басаножкі. А воль зэльвенцы гаворыць вятроўкі. З не меншай дакладнасцю выражаюцца паняцці словамі кудзельніцы (вяхоркі) і кудзельніца (удзельніца вяхорак).

Воль яшчэ некалькі такіх сакавітых слоў: снягоўцы (жаночыя гумовыя боцікі), снюўніца (прыстасаванне для снавання кроснаў), тлюоз (плесня на скуры сала).

Рэгіянальныя слоўнікі даюць багаты матэрыял для параўнальнага вывучэння розных дыялектных сістэм. Такое параўнанне гаворыць пра жыццёўнасць шмат якіх дыялектных слоў. Слоўнік Зэльвеншчыны адзначае, напрыклад, цэлы шэраг слоў, якія актыўна бытуюць з тым жа значэннем на ўсходзе рэспублікі: кругі, прыскрынак, прахуханка, скосак, сталогі, убоіна і інш. Некаторыя ж словы ў гэтых дыялектных сістэмах маюць рознае значэнне.

Слоўнік П. Сцяцюка паказвае, якія сапраўды невычэрпныя багаці захоўваюцца ў народных гаворках. Адначасова ён з'яўляецца сведчаннем, што гэтыя скарбы вшчукваюцца ў яна недастаткова. У гаворках вельмі многа слоў, якія маюць права на літаратурнае існаванне, але, непадслуханыя, непісьманыя, яны недаступны пэўнаму журналісту, лектару, лінгвісту-даследчыку.

Дыялектны слоўнік павінны выдавацца часцей. Г. ЮРЧАНКА.

П. Сцяцюк. «Дыялектны слоўнік» (3 гаворак Зэльвеншчыны). Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, Мінск. 1970.

П'ятыя паверка

Алег ЛОЙКА

З нямецкага сшытка

ВАРТБУРГ — ГОРАД ЧАКАННЯ...

Вартбург — равеснік Мінска,
Лютэр — сучаснік Скарыны...
Вітай нас, часе наблізкі,
Часе — аленю няспынны!..

Вартбург — горад чакання,
А, значыцца, і разлукі:
Выплывалі з туману,
Чэзлі ў ім Нібелунгі.

Можа, якраз і Скарыну
Прымаў тут Лютэр натхнёны,
І я падымаўся сёння
Сюды па слядах ягоных,

Надыду, растану
Белым аленем туману?..

Вартбург — горад чакання,
Чакаць, аднак, не перастане.

Каго і чаго?.. Спатканні...
Незабыўныя госці...
Вартбург — сімвал чакання —
Спрадвечнага —

кімсьці
чагосьці...

СТУДЭНЦКІ ПАДВАЛЬЧЫК «КЕЛЕР РОЗА»

Што за падвальчык — «Келер
Роза»!

Студэнты піва п'юць цвяроза...

Як лук, напятае скляпенні,
Ах, што за піва ў белай пене!..

А бутэробродаў шык мадэрны,
Нішто ўсе сто гаштэтаў Ены!..

Больш і філосафаў у «Розе»,
Чым на Філосафаў Дарозе!..¹

¹ Дарога Філосафаў, Гётэва Алея — назвы вулиц.

А будучае прафесуры,
Паэтаў, членаў асамблеяў,
Іх тройчы больш, чым бюстаў
хмурых
На слаўнай Гётэвай Алеі!..

Бармены носяць куфлі шпарка,
І кожны змоўніцкі міргае,
Што Еваў больш тут, чым у парку,
Што называюць енцы Раем!..

Ах, што за келер — «Келер
Роза»!..

Студэнты піва п'юць цвяроза...
Хто ў ім не падпіраў скляпенняў,
Лічыце — не бываў у Ене!..

ЛЯ ЧАШЫ З ПОЛАЦКАГА ЗОЛАТА

Які з курфюрстаў вусы мачыў,
Шумлівае піва ўздымаўшы,
Якому з іх Іван Грозны ўручыў
Са шчырага золата чашу,

Не ведаю. Надпіс гаворыць адно:
«Дарунак цара Івана»,
Рымскімі цыфрамі ззяе аппо,¹
Калі, мабыць, падаравана,

¹ аппо — (лацінск.) год.

А на карталюшцы: «З Полацка
скарб
Узяты пайшоў на кяліх...»
Ён не паскупіўся, грозны цар,
«Отторженная возвратих»!..

Дзяліў, перадзельваў!..
Як мне да таго,
Дык сёння зусім усё роўна:
Ні поп, што прад сонмам хмурых
багоў

Слюнявіў крыжы,
мне не кроўня,

Ні з потнымі прыгаршчамі купец,
Што грыўну да грыўны
прыхоўваў,—

Ліхому — заслуга ліхі капец,
Калом зямля ліхому!..

Ды я пра другое падумаў на міг:
А што, як пузаты кубак —
Насечак, маністаў, узораў літых,
Пярсцёнкаў аздобных загуба?..

І колькі лягло іх на плоскім дне,
Каб вус рыжы мок, нібы ў чане?!
Сэрца зацялася: ва мне
Бунтаваў палачані!..

ЯНЫ ПРЫНЯТЫ У САЮЗ МАСТАКОЎ

ДРАЧОУ Пётр Мікалаевіч.

Нарадзіўся ў 1937 годзе ў
Ленінградзе. У 1964 годзе
скончыў графічнае аддзя-
ленне Беларускага дзяр-
жаўнага тэатральна-мастац-
кага інстытута. Пасля закан-
чэння інстытута працуе
мастацкім рэдактарам ча-
сopіса «Віорэка». Прыняты
ў Саюз мастакоў за ўдзел
у рэспубліканскай выстаў-
цы дзіцячых выданняў
1964 г. (ілюстрацыі да кнігі
В. Уменскага «Счастливого
всплытия») рэ-
спубліканскай выстаўцы «Мастацтва—дзецям»
(серыя ілюстрацый да кнігі Т. Цулукидзе
«Голубой факел»), рэспубліканскай мала-
дзёжнай выстаўцы 1966 г. (ілюстрацыі да кні-
гі У. Маякоўскага «Маё адкрыццё Аме-
рыкі»), рэспубліканскай выстаўцы акварэліс-
таў 1967 г. («Мінскае возера», «Вечар», «Ра-
ніца»).

КАЗАКОУ Барыс Іванавіч.

Нарадзіўся ў 1937 годзе ў
горадзе Балахна, Горкаў-
скай вобласці. У 1964 годзе
скончыў Беларускі дзяржаў-
ны тэатральна-мастацкі ін-
стытут. Прыняты ў Саюз
мастакоў за афармленне
спектакляў «Горад на сві-
танні» (Рэспубліканскі тэатр
юнага глядача, 1968 г.),
«Вернасць» (Гомельскі аб-
ласны драматычны тэатр,
1968 г.), «9-я сімфонія» (Бе-
ларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі ін-
стытут, 1969 г.), партрэты рэжысёра У. Мала-
кіна і мастака А. Зайцава, якія экспанаваліся
за рэспубліканскіх выстаўках.

КРЭПАК Барыс Аляксеевіч.

Нарадзіўся ў 1940 годзе ў
вёсцы Падгорнае, Варонеж-
скай вобласці. У 1965 г.
скончыў Ленінградскі ўні-
версітэт па спецыяльнасці
гісторык-мастацтвазнаўца.
Прыняты ў Саюз мастакоў
за мастацтвазнаўчыя і кры-
тычныя артыкулы, надрука-
ваныя ў рэспубліканскіх і
цэнтральных выданнях.

МІХАЙЛОУСКІ Уладзімір Карлавіч.

Нарадзіўся ў 1931 годзе ў
Бабруйску. Жывапіснае ад-
дзяленне Беларускага дзяр-
жаўнага тэатральна-мастац-
кага інстытута скончыў у
1951 г. Прыняты ў Саюз
мастакоў за ўдзел у рэспуб-
ліканскай асенняй выстаў-
цы 1962 г. («Разліў у За-
слаўі»), рэспубліканскай вы-
стаўцы маладых мастакоў
1965 г. («Гарадскі пейзаж»),
рэспубліканскай асенняй выстаўцы 1966 г.
 («Вясна», «Стажок»), рэспубліканскай вы-
стаўцы маладых мастакоў 1968 г. («Мінская
ЦЭЦ»).

СВЕНТАХОУСКАЯ Валян- ціна Міхайлаўна.

Нарадзілася ў 1938 годзе
ў Мінску. У 1966 г. скончыла
жывапіснае аддзяленне Бе-
ларускага дзяржаўнага
тэатральна-мастацкага ін-
стытута. Прынята ў Саюз
мастакоў за ўдзел у рэспуб-
ліканскай выстаўцы мала-
дых мастакоў 1966 г. («Кні-
гі», «Нацюрморт»), рэспуб-
ліканскай выстаўцы мала-
дых мастакоў 1967 г. («Патранічнікі»), рэ-
спубліканскай выстаўцы «50 год Савецкай ула-
ды» («Ракі», «Часопісы»).

А ЛЕГ ПА
імя май
да ся
Варта толькі в
— і твар юна
старога азоры
Алег Папоў.
гэтым імем ас
сяткі краін с
яму з'явіцца ў
радзе — і ад
дзяцца тысяч
каў яго талент
Алег Папо
Але ён яшчэ в
матычны акцё
музыкант, фон
роўшчык. К
майстра парод
гэта ён выкон
та на высокім
нальным узро
біць гэта з д
рам, натхнён
на, лёгка. Та
міжволі дума
так здолеў б
валася б, шя
каструлі, а п
Спачатку бол
у яе — мен
яшчэ меншук
века. Альбо
слаба нацягн
прылегчы на
нуць, скіну
пінжак, паст
адной назе і
Народны
СССР Алег
упершыню
ску. Але мы
ведаем яго п
лікіх кінакад
дзіўных
чых, фатагра
З афіш г
на нас вясёл
лавек у в
цы ў шапа
на ўсе прадс
дадзены. А
чыся, як за
выпадках ро
сты, усімі п
праўдамі, м
прабраліся
стрэліся з
станцінавіча
з ім.

Да пача
лення не т
су, і мы гу
грымёрцы.
ні адказвае
сокага рое
джэмперы,
ным, кры
твавам, вел
добны на та
ва, да якога
тут жа, з
друг і партн
клоуна.

— Алег
віч, вы паб
краінах све
калі ласна,
мастацтва з
жаецца? Ка
лепшымі кл
за межамі
— Мне і
на першае
даць, будз
лі я сцяж
так — усі

Г АДОУ пяць назад на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» друкаваліся артыкулы пад рубрыкай «Агітбрыгады да агіттэатра». Іх аўтары — работнікі культуры, самадзейныя артысты, пісьменнікі і журналісты — вялі заклочачавую гаворку пра пошукі новых форм і метадаў работы агітацыйна-мастацкіх брыгад. Ставілася пытанне аб неабходнасці ператварыць лепшыя з такіх калектываў у агіттэатры і тэатры эстрадных мініяцюраў.

Тады, па свежых слядах гэтай гаворкі, Рэспубліканскі дом народнай творчасці правёў канферэнцыю кіраўнікоў і творцаў актыўна-мастацкіх агітбрыгад. Людзі працягвалі размову, якую пачала газета: раіліся, дзяліліся вопытам, спрачаліся, прагледзелі паказальныя канцэрты-агляды самадзейных артыстаў Стаўбцоўскага і Рагачоўскага раённых дамоў культуры. Перад удзельнікамі канферэнцыі выступалі рэжысёры і мастакі прафесійных тэатраў, драматургі.

Вядома, усё гэта зрабіла сваю добрую справу. Ужо сёння мы бачым канкрэтную работу агіттэатраў, тэатраў эстрадных мініяцюраў і нават тэатра чытальніка.

У апошнія гады радуецца сваімі творчымі пошукамі такія калектывы, як Барысаўскі ТЭМ (тэатр эстрадных мініяцюраў), народны тэатр «Усмешка» палата культуры Магілёўскага завода штучнага валокна імя В. Куйбышава, Лёзненскі агіттэатр, спектаклі якіх атрымалі добрую ацэнку нават і ва межах нашай рэспублікі.

Рэспубліканскі фестываль самадзейнага тэатральнага мастацтва, які праводзіўся вясною 1967 года, паказаў, што самадзейныя артысты імкнуцца на мясцовым матэрыяле ствараць свае сцэнікі, інтэрмедый, скетчы, частушкі, рэпрызы, фельетоны, клоўнацыю, каб яны былі надзеянвыя. Але не так лёгка знайсці форму, каб на мастацку цікава падаць са сцэны той ці іншы жыццёвы факт. Ды не заўсёды ў калектыве ёсць свае паэты, кампазітары. Артысты, як правіла, звяртаюцца да твораў пісьменнікаў, якія працуюць у жанры драматургіі малых форм, прыстасоўваюць гэтыя мініяцюры пад канкрэтны падзеі, узятыя ў мясцовага жыцця.

Так, напрыклад, робяць магілёўскія артысты народнага агіттэатра «Усмешка». І трэба сказаць, робяць гэта ўдала. Больш за тры гадыны працягваецца канцэрт-спектакль «Галоўнае, хлопцы, сэрцам не старэць», дзе выкарыстана каля пяцідзясяці твораў, і ўсе нумары сюжэтай звязаны ў адну тэматычную праграму.

Аўтар гэтага сцэнарыя і рэжысёр дырэктар Магілёўскага абласнога Дома народнай творчасці Уладзімір Баравоўскі — сёлета паставіў новую канцэртную праграму «Дзень добры, сябры дарагія!» Ён імат працаваў са сваімі артыстамі, дакладна прадумаў ножны нумар, і спектакль атрымаўся цікавы, захапляючы.

У Магілёў часта прыязджалі і прыязджаюць многія метадысты абласных дамоў народнай творчасці, мастацкія кіраўнікі агітбрыгад. І ўсе — за вопытам работы. Аднак стварэнню новых агіттэатраў гэта мала дапамагае.

У чым жа прычына? Разгаварыліся мы на гэтую тэму з Ул. Баравоўскім. На яго думку, прычына — у адсутнасці цікавага рэпертуарнага матэрыялу.

У рэспубліцы працуе больш трох тысяч агітбрыгад. Большасць з іх — «сезонныя». Пачынаюцца вясновыя

навіны работы або ўборка ўраджая, і ў нажарным ларядку артысты едуць у брыгады і аддзяленні, на калгаснае і саўгаснае поле, дзе працуюць хлебаводы. Выступленні такіх калектываў — гэта, як правіла, звычайны канцэрт, у якім паміж нумарамі вядучы называюць прозвішчы перадавых людзей, прысвячаюць ім тую ці іншую папулярную песню, бывае, што працягваюць некалькі частушак на мясцовыя тэмы.

Рэспубліканскі метадычны кабінет культурна-асветнай работы часам дае прыкладныя сцэнарыі канцэртаў для агітбрыгад. Так, напрыклад, да Рэспубліканскага фестывалю самадзейна-

накмы чалавек з клушам у руках. Ён глядзіць на маладых людзей, слухае іх вясёлыя песні, музыку і не можа стрымаць слёз. Амазавецца, гэта рэзмігрант. Ён вяртаецца ў родныя Баранавічы, якія пакінуў 35 гадоў назад у пошуках шчасця. Чалавек называе пра сваё гаротнае жыццё за акіянам, з жалем успамінае марна страчаныя гады і са здзіўленнем слухае пра навіны роднай зямлі. Затым самадзейныя артысты па заяўках пасажыраў, якія едуць у вагоне, даюць канцэрт. У ім прымаюць удзел і пасажыры.

Тані кароткі змест сцэнарыя. Усё ў тэатралізаваным канцэрте

досць» «А гармонік грае, грае...», дзе друкаваліся рэпертуарныя творы, больш не выдаецца. Даўно ідзе размова пра выданне аднатомнай анталогіі беларускай аднаактовай песні, аднак і па сённяшні дзень далей гаворкі справа не зрушыла з месца.

Рэспубліканскі дом народнай творчасці і кабінет культурна-асветнай работы працягваюць выдаваць свой рэпертуарны і метадычны матэрыял прымітыўнымі спосабамі — па ра-тапрынце. А колькі на гэта траціцца лішніх часу, сродкаў, паперы!

На Украіне самадзейныя артысты даўно маюць бібліятэчку «Мастацкая самадзейнасць». Кожны месяц работнікі дамоў культуры і клубаў атрымліваюць адну кніжку. У ёй друкуюцца творы драматургіі, музыкі, песні, частушкі, творы для мастацкага чытання, танцы, пароды вядучых майстроў прафесійнай сцэны. Знайшлося б для такога выдання і ў нас многа твораў, былі б і свае аўтары і падпісчыкі.

Выдавецтва «Беларусь» ужо каторы год па рэдакцыі «Музычнай літаратуры» выпускае серыю кніг «Мастацкая самадзейнасць». Там друкуюцца творы ў рэпертуар спевакоў, танцораў, музыкаў. Для ўдзельнікаў драматычных гурткоў тансама час ад часу прадугледжваюцца спецыяльныя выпускі. Напрыклад, сёлета ў выда-

Алесь МАХНАЧ

ПРАБЛЕМА РАНЕЙШАЯ—РЭПЕРТУАР

га тэатральнага мастацтва былі падрыхтаваны сцэнарыі «Пасажыры» і «Дом культуры».

«Дом культуры» — гэта фестываль, у якім удзельнічаюць тэатры эстрадных мініяцюраў і тэатры чытальнікаў. У гэтым фестывалі ўдзельнічаюць тэатры эстрадных мініяцюраў і тэатры чытальнікаў. У гэтым фестывалі ўдзельнічаюць тэатры эстрадных мініяцюраў і тэатры чытальнікаў.

У гэтым фестывалі ўдзельнічаюць тэатры эстрадных мініяцюраў і тэатры чытальнікаў. У гэтым фестывалі ўдзельнічаюць тэатры эстрадных мініяцюраў і тэатры чытальнікаў.

ПЯСНЯР ХАІ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Р. К

Сёння Рыгору Канстанцінавічу Пуксту споўнілася 70 гадоў. У дадзены момант да гэтага дзядуўнага мастака, да чалавека, бясконца ўлюбенага ў жыццё і людзей, неяк даўна гучыць гаворка аб ім у мінулым часе. Але нечаканая, заўчасная смерць вырвала яго ад нас ужо дзесяць гадоў назад. Р. Пукст памёр 12 лістапада 1960 года, за два дні да свайго 60-годдзя. Засталіся толькі ягонае натхнёнае музыка і незабыўныя для кожнага, хто яго ведаў, уражанні ад таленавітасці яго асобы.

З нейкай дзівоснай непасрэднасцю і ўсхваляванасцю ўспрымаў Рыгор Канстанцінавіч кожную праяву навакольнага жыцця. Прагна чытаў ён не толькі кнігі нашых пісьменнікаў, але і газетныя артыкулы, статystыч-

ны на та ны З бн вн ж чн П ф вэ ль тэ ра ма сё не ад на, бы мы,

для самадзейнага агітывальнікаў, народных тэатраў і наміральнай публічэскай дзейнасці.

та пра канцэртнае артыстнае мастацтва.

урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва.

урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва. урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва. урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва.

урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва. урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва.

урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва. урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва.

урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва. урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва.

урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва. урысы велькіх у поўную атраўнае артыстнае мастацтва.

скага і саліст Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР.

Для спевака пачаліся працоўныя будні: спеўкі, рэпетыцыі — звычайны нялёгі шлях да спектакля. І — дабыт. Кучынскі ў галоўнай партыі ў бессмяротнай оперы «Яўгені Анегін».

Цяжка ў дваццаць тры га-

толькі такім быў пушкінскі Анегін. Трэба яшчэ дадаць, што музычная партыя зроблена на добрым прафэсійным узроўні.

Голас Кучынскага большасцю слухачоў знаёмы па радыё і тэлебачанні. Мяжкі лірычны барытон, невялікі па сіле, але прыемнага тэмбра таксама як нельга лепш адпавядае вобразу

маскоўскай публіка. На мой погляд, сцэна ў садзе ў спектаклі — вакальная культура спевака. Голас Кучынскага дакладна перадае лірычны інтанацыі ў пачатку арыі. Потым ідзе палымія ўзлёт у другой: «Мечтам і годам нет возврата». І нарэшце — ласкавыя інтанацыі ў сярэдняй перацяжары: «Учытесь властвовать собою, не всякий вас, как я, поймет; к беде непотычность ведет!»

Наступная сцэна — бал у доме Ларыных. Анегін і Ленскі, усё больш распальваючы адзін аднаго ўзаемнымі знявагамі, гатовы раз за рынуцца ў бойку, і акружаючыя літаральна разнімаюць іх. Так павінна быць, так напісана ў аўтарскіх рэмарках. Але спевакі правялі гэтую сцэну залішне спакойна. Яны ў асноўным выказвалі свае пачуцці з дапамогаю толькі голасу, менш увагі ўдзяляючы сцэнічнаму руху, у выніку чаго напружанасць і значнасць сцэны намнога знізілася. Гэты папрок менш адносіцца да Анегіна, чым да Ленскага ў сілу розных характараў герояў. І ўсё-такі Анегіну — Кучынскаму ў гэтай сцэне не хапае «сцэнічнай гарачнасці». Тут спявак яшчэ не здолеў выкарыстаць усе нюансы, якія так шчодр прадставіла яму роля.

Сустрэча Анегіна з Таццянай у канцы оперы, наадварот, сцэнічна зроблена пераканаўча, але гола спевака гучыць ужо не так свежа і прыгожа. Вядомы вельмі цяжка захаваць сваю жасць голасу ў заключнай сцэне, калі праспяваць амаль увесь спектакль. Але ўменне разлічыць свае сілы, якое гаворыць аб майстэрстве і вопыце артыста, яшчэ, безумоўна, прыйдзе да спевака.

Л. ІВАШКОУ,
выкладчык Беларускай кансерваторыі.

НОВЫ РАДОК У БІЯГРАФІІ

ды спяваць Анегіна, які, як піша Пушкін, дажыў «без цели, без трудов до двадцати шести годов» (звычайна бывае наадварот). Але хіба ж лягчай у тых ж дваццаць тры гады, а то і раней перамагаць на міжнародных конкурсах?

Знаёмства з партыяй Анегіна для Валерыя пачалося ў опернай студыі пры Беларускай кансерваторыі пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР М. Сярдобава, які сам у недалёкім мінулым быў адным з лепшых Анегіных на сцэне Беларускага опернага. За два гады Валерыя Кучынскі праспяваў каля 30 спектакляў і на кожным знаходзіў для свайго Анегіна нешта новае, праявляў старое.

Удасканальванню ў мастацтве няма межаў, таму ёсць усе падставы чакаць ад спевака ўсё большага пранікнення ў гэты складаны сцэнічны вобраз.

Анегін Кучынскага захапіў з першага ж выхаду. Артыст добра адчувае сябе на сцэне, свабодна, лёгка рухаецца, ён стройны, прыгожы, жэсты яго лаканічныя, і здаецца, што такім,

Анегіна. Часам у ніжнім рэгістры яму не хапае гучнасці, але да гонару спевака трэба сказаць, што ён і не стараецца «выдаць» больш, чым можа, таму што фарсіраванне згубна адбіваецца на тэмбры голасу.

Усю сцэну прыезду да Ларыных Кучынскі праводзіць вельмі ярка. Здагадваешся, што над кожнай фразай, над кожным жэстам спявак думае і працаваў многа і знайшоў лепшы варыянт, з улікам сваіх магчымасцей. Тут мы чуем і пагардлівы водгук аб выбары Ленскім нявесты («Неужто ты влюблен в меньшую?»), і насмешліваю іранічную рэпліку: «Кругла, красна лицом она, как эта глупая луна на этом глупом небосклоне», і цэлыя інтанацыі ў яго гутарцы з Таццянай.

Амаль дасканала спявае Кучынскі арыю «Когда бы жизнь домашним кругом». Да спектакля я гэтую арыю чуў у яго ж выкананні на праслухоўванні перад конкурсам імя Чайкоўскага, а потым у II туры конкурсу. Добра памятаю, з якім захапленнем прыняла яго

Перада мною прэс-бюлетэня Міжнароднага конкурсу імя Чайкоўскага, у якім каратка ахарактарызаваны кожны яго ўдзельнік. Знаходжу прозвішча Валерыя Кучынскага. Чытаю:

«Нарадзіўся 23 лютага 1947 года ў Мінскае. У 1964 годзе ў Брэсце закончыў сярэдняю і музычную школу па класе баяна. Год вучыўся на падрыхтоўчым аддзяленні Беларускай кансерваторыі, пасля быў прыняты на першы курс.

У 1968 годзе на IV Усесаюзным конкурсе вакалістаў імя Глінкі ў Кіеве атрымаў званне лаўрэата, у тым жа годзе — прыз на II Міжнародным фестывалі маладзёжнай песні ў Сочы. У 1969 годзе ўдзельнічаў у Міжнародным фестывалі фальклорнага мастацтва ў Францыі і ў Тыдні беларускай культуры ў Фінляндыі. Зараз студэнт V курса Беларускай кансерваторыі ў класе дацэнта Арсенія Карынкевіча».

Цяпер замест апошняй фразы трэба напісаць — лаўрэат IV Міжнароднага конкурсу імя П. І. Чайкоўскага.

ГОСЦІ З БУРШТЫНАВАГА КРАЮ

Сотні мінчан прыйшлі ў Палац культуры прафсаюзаў на тэматычны вечар «Бурштынавага краю ў сусор'і братніх рэспублік», прысвечаны Літоўскай ССР.

У вечары прыйшлі ўдзел дэлегацыя братняй рэспублікі на чале з сакратаром Літоўскага рэспубліканскага савета прафсаюзаў Б. Палаго, прафсаюзныя работнікі нашай рэспублікі, беларускія літаратары і музыканты.

На гэтым Ады Агнявіч прадставіла прысутным літоўскага сёбра паэта Антанаса Дрылінга, рэдактара часопіса «Нямунас», які прычытаў свае новыя вершы, расказаў аб цеснай сяброўскай сувязі літоўскіх і беларускіх літаратараў.

Беларускі кампазітар Яўгеній Дзягцярык напісаў удзельнікам вечара з кампазітарам Вітаўтасам Палтанавічусам, з якім яго звязваюць гады вучобы ў Вільнянскай кансерваторыі. Вітаўтас Палтанавічус расказаў аб творчасці літоўскіх кампазітараў, аб росквіце самадзейнага мастацтва ў Літве.

На вечары выступілі вакальна-танцавальныя калектывы «Роса» Каўнаскага праектнага Інстытута «Міжсельгаспраект», які выканаў літоўскія народныя песні і танцы.

Закончыўся вечар паказальнымі выступленнямі дзяўчых танцавальных пар Літвы — лаўрэатаў усесаюзных і міжнародных конкурсаў выканання сучасных балетных танаў.

В. БАРЫСЕВІЧ.

Матэлёўскі абласны драматычны тэатр паказаў прэм'еру — спектакль «Канец Хітрова рынка» па п'есе А. Бязуллага і Ю. Клірава. Рэжысёр — заслужаны артыст БССР А. Раёўскі, мастак — В. Гаралікоў. Ролі выконваюць акцёры старэйшага пакалення і творчая моладзь.

На здымку — сцэна са спектакля. У ролі супрацоўніцы Надзвычайнай Камісіі (ЧК). Галоўны артыстка Л. Гур'яна, Тузіка — В. Рагачова.

Фота А. ГОЛЫША.

нінасць працы рабочага, пра рэвалюцыйнае адданне працоўных, пра рамантыку пошуку новых шляхоў у жыцці. Гэта хоры «У кузні», «Пралетары ўсіх краін, аднайдзеся!», рамансы «Чырвоная кветка», «Звіні, маладосць!» і іншыя. А праз некаторы час нараджаецца цудоўны пукстаўскі раманс-песня «Лугам-лугам зелянеюць» на словы Змітрака Бядулі, дзе на дыва проста, па-народнаму ясна кампазітар раскрыў гаму светлых паўдзюццяў дзяўчыны. З гэтага раманса, пагоў аднаго з першых беларускіх твораў ў такім жанры, пачынаецца іспараўнае па лірызме ўвасаблення пукстаўскае «прачытанне» нацыянальнай паэзіі.

Якуб Колас, Янка Купала, Цішка Гарны, Пятрусь Броўка, Пятро Глебка, Аляксей Званок, Анатоль Астрэйна, Анатоль Вялюгін, Кастусь Кірэенка, Эдзі Агнявіч, Аляксей Вачыла, Адам Русак... Цяжка нават пералічыць прозвішчы ўсіх беларускіх паэтаў, чые пісьмыя словы несліся да слухачоў на дзівосных крылах мелодый Рыгора Пукста. Гэтыя мелодыі не былі ілюстрацыяй да паэтычнага тэксту, не, яны рабілі вершаваныя вобразы больш рэльефнымі, раскрывалі настрой, дапамагалі яму пранікаць у ду-

шу, абуджалі сілы, заклікалі да хараства, без якога Рыгор Канстанцінавіч не ўспрымаў «чалавека і яго адносін да навакольнай рэальнасці», — таго, што, па афарыстычным вызначэнні М. Чарнышэўскага, з'яўляецца аб'ектам сапраўднага мастацтва.

Беларускія пшчы, паці, рэчні і азёры спяваюць у музыцы Пукста і трываюць наш слых, нану дуну, найн роздум. Мала хто з беларускіх кампазітараў так пераканаўча паказаў удзельніце на чалавека хараства прыроды, які здолеў гэта зрабіць Рыгор Канстанцінавіч у сваёй сімфанічнай і камерна-інструментальнай творчасці.

Так, ён быў песняром хараства — кампазітар Пукст. Ён пакінуў народну цудоўную спадчыну: сваёй творчасці, сімфоніі, кантаты, оперы, рамансы, хоры, песні, апрацоўкі нацыянальнага фальклору. Яны гучалі і ў мірныя дні, калі мы будвалі новыя жытні, гучалі ў часы ваеннага злчцення, калі адстойвалі жыццё і свабоду народа. І заўсёды людзі з удзячнасцю і асалядай слухалі пукстаўскую музыку. Дык чаму ж усё радзей чуюм мы не сёння? Шкада, што не захаваўся ў рэпертуары опернага тэатра «Марышка» — першая і пакуль адзіная беларуская опера для дзяцей, опера, якая вучыць ганарыцца нашай гісторыяй, тэраізмам савецкіх пшчы і ў час Вялікай Айчыннай вайны. Шкада, што яна «вышала» з рэпертуару тэатра.

Мы рэдка чуем у канцэртах Беларускай

НОВЫЯ ПАЗВЫ НА АФІШАХ

Філармонія хаця б Другую сімфонію Р. Пукста (адну з шасці), дзе хараство беларускай прыроды скарае кожнага.

Ш не прышоў час Саюзу кампазітараў БССР падумаць пра далейшы лёс «дзедзінай песні» Р. Пукста — оперы «Свіздзіянка» якую кампазітар закончыў за некалькі гадоў да сваёй смерці? Твор гэты, мабыць, патрабуе рэдакцыі, дапрацоўкі ў дэталі — дык чаму ж ён не сярбом на творчасці, пакілаецца пра гэта. Не так многа нацыянальных оперных твораў у партэфі нашага тэатра, каб адмаўляцца ад работ «пад музыкай», што ўвасабляе старонкі славянскага паэтычнага на Беларусі ў мінулым стагоддзі і наважныя вобразамі вялікага нашага земляка Адама Міцкевіча.

Цяжка пералічыць усе аспекты дзейнасці Рыгора Канстанцінавіча. Можна нагадаць і яго іматгадовую працу мастацім кіраўніком Беларускага радыё і галоўным хормайстрам хору радыёкамітэта, нагадаць ягоную педагагічную дзейнасць у кансерваторыі, іматгадовае дэпутатства ў Мінскім гарсавеце, кансультацыі для самадзейных кампазітараў рэспублікі, рэдактару ў выдавецтвах... Што б ён ні рабіў, Р. Пукст заўсёды быў палыміям песняром хараства намагаўся і імкнеўся, пачуццям і спраў людзей.

Такой засталася назаўсёды і пукстаўскай музыка.

І. НІСНЕВІЧ.

ЧАСОПІСЫ ў ЛІСТАПАДЗЕ

«ПОЛЫМЯ»

У нумары змешчаны апавесці В. Бякіна «Сотніца», паятак рамана І. Пташнікова «Мейсцы», лірычная паэма М. Арошкі «Ціперка», вершы М. Лужына, А. Варчынскага і Ю. Голуба.

Пад рубрыкай «Новыя пераклады» надрукаваны вершы Альбінаса Жукаўскаса (пераклад з літоўскай М. Хведаровіча).

Да 150-годдзя з дня нараджэння Фрыдрых Энгельса змешчаны артыкул І. Лушчыцкага і М. Іоскі «Фрыдрых Энгельс і рэвалюцыйныя Беларусі».

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» надрукаваны артыкулы «У святле неўміручых ідэй» (аб кнізе «Ленін і літаратура») М. Ермаловіча, «Чатыры сямкі Сяргея Дзяргая» Ф. Яфімава, «Высокая прыгожа» (пра лірыку А. Пасіна) І. Шклярэўскага і «Некалькі сустрэч з паэтам» (да 70-годдзя з дня нараджэння Н. Чарнушэвіча) В. Гарбука.

У часопісе рэцэнзуюцца кніга Ул. Паўлава «Годы нашы — птушкі», кніга крытычных артыкулаў Дз. Бугаёва «Шматграннасць» даследаванне П. Сцяпко «Вародная лексіка».

Артыкулы М. Мельнікова «Жыццё, аддадзенае рэвалюцыі» і А. Грыцкевіча «Беларускія выбранцы» змешчаны ў раздзеле «Старонкі нашай гісторыі».

«МАЛАДОСЦЬ»

Часопіс працягвае друкаваць раманы Івана Чыгрынава «Плач перапалкі», Увазе чытачоў прапанаваны вершы А. Зарыцкага, Ю. Свіркі, С. Гаўрусёва, Р. Семашкевіча, Л. Мароза, а таксама вывядзеныя гісторыі Л. Навумовіча з «Лукомльскага сшытка».

У нумары змешчаны фотарэпартаж Ю. Іванова і А. Калыда «Валакісты, заліцсты...» артыкулы «Эстэтычная спадчына Фрыдрых Энгельса» Ю. Гусева, «Куналаўца» — 50» А. Сабалеўскага, «Паклон табе» Р. Барадуліна, гутарка А. Гардзіцкага з Янкам Маўрам і іншыя матэрыялы.

«БЕЛАРУСЬ»

Лістападаўскі нумар адкрываецца артыкулам Р. Булацкага «Вучоны, настаўнік, рэвалюцыянер» (да 150-годдзя з дня нараджэння Фрыдрых Энгельса).

У часопісе змешчаны артыкулы «Сёння і заўтра нашай вёскі» І. Рубахіна, «Шукальнік песенных скарбаў» І. Нісневіча, расказ народнага артыста БССР Ул. Дзядюшкі «Калі гаворыць рэвалюцыя...» (да 70-годдзя М. Пагожына), падарожная нататкі П. Бараноўскага «Кантрасты над Рэйнам».

Часопіс друкуе апавяданне А. Кур'яна «Павер, матуля!», партызанскую быль былога сакратара Пухавіцкага падпольнага райкома камсамолу П. Асачыцка «Памя бястрашных», працяг апавесці Д. Маеўскай «А восьмай вечара...» (пераклад з польскай М. Паслядовіча), вершы Я. Крупенкі, М. Шаховіча, В. Шыханцова, раздзелы з паэмы Аляксандра Блока «Дванаццаць» у перакладзе М. Калачынскага.

У нумары змешчаны рэцэнзіі на кнігі А. Савіцкага «Шляная нітка», М. Дзядюшкі — «Станаўленне беларускай паэмы», І. Грамовіча — «Далі сабе слова», З. Азгура — «Тое, што помніцца».

«НЕМАН»

У часопісе надрукавана апавяданне В. Тараса «Купель», А. Кудраўца «Елачка» (пераклад з беларускай Ул. Жыжэнькі), Ул. Дамашэвіча «Слы конік» (пераклад з беларускай Т. Мартыненка), вершы Р. Семашкевіча (пераклад з беларускай Н. Кісіліка і Ул. Шацкага), В. Шыханцова, Г. Казака, Д. Сімановіча, Г. Шутэнікі, а таксама дакументальныя апавесці В. Клейна «Справа Бонч-Асмаловіч» і апавесці Аліса Нясіна «Нашы дзеці — вундэркінды» (пераклад з турэцкай А. Свірчэўскай і В. Філопава).

Публіцыстыка прадставлена артыкулам Л. Калчанова «Квадрат узлады».

У часопісе змешчаны ўспаміны Героя Савецкага Саюза Р. Мачульскага «Пабрашчы».

У нумары рэцэнзуюцца кнігі В. Іпатавай «Раніца», Л. Дайнекі — «Галіцыя», Ю. Голуба — «Гром на здымае голас», А. Разынава — «Адраджэнне», Н. Іозікава — «Піць крокаў жыцця», В. Гузанава — «Адзёй з Беларускай», Я. Калачыніча — «Школа прыроды».

СЕМІНАР САТЫРЫКАЎ

Тры дні ў Вільнюсе праходзіў творчы семінар гумарыстаў-сатырыкаў, фельетаністаў і мастакоў-карыкатурыстаў рэспублікі Прыбалтыі, Беларусі, Украіны і Малдавіі. Тамай выступленняў, спрэчак і абмеркаванняў было — сатыра, гумар і карыкатура ў газеце і часопісе.

Ад Беларусі ў семінары прымалі ўдзел намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Воля» І. Грамовіч, рэдактар мастацкага аддзела часопіса «Воля» А. Чуркін, намеснік рэдактара аддзела фельетонаў часопіса «Воля» З. Бяспалы, супрацоўнік «Сельскай газеты» Д. Бузікаў і супрацоўнік «Гродненскай правды» В. Жывалеўскі.

Я І КАПІТАН міліцыі Чатаў сядзім у прывакзальным скверы на лаўцы і размаўляем.

Чатаў кажа:

— Не, браток, з табою не згодзен. Выпадковасць у нашай рабоце — не зусім выпадковасць. Заканмернасць — з'ява звычайная. — Ён усміхаецца. — Каламбур атрымаўся, але гэта так. Увесь час, нават калі ты і не на службе, усё адно настроен на нечаканасць, на нейкую вострую сітуацыю і гадоў прыняць яе як належнае.

Мы дастаем цыгарэты. Прыкурваючы, Чатаў нагінае галаву, і на шыі, з правага боку, я бачу сіняваты пісг. Я здагадваюся, што гэта і ёсць той след, які пакінуў на ўспамін пра сябе Нерон. Чатаў мне даўно абяцаў расказаць, як ён браў гэтага бандыта.

— Ты ведаеш гэтую справу, — гаворыць Чатаў, — у газеце пра яе нават пісалі. На чацвёртай паласе, у маленькай заметачцы паведамлялі: суд у такім вольскладзе прыгаварыў бандыта Матузіка (Нерона) А. А. да расстрэлу. Бачыў?

— Бачыў, — адказваю я і разумю, чаму так здзеліва азваўся капітан пра тую заметку: там названы прозвішчы суддзяў, пракурора, сакратара і адваката, але ж не знайшлося месца, каб успомніць тых, хто браў гэтага Матузіка.

— Справа пачалася з забойства, — Чатаў бліжэй падсунуў да мяне. — У прыгарадным парку стрэлам у патыліцу быў забіты малады хлопец. Якраз на тэрыторыі нашага раёна. За пошукі злачынцы ўзяліся таварышы з крымінальнага вышуку. Ім на дапамогу быў падключаны і я... Маці забітага на допыце паказала, што ў сына ўзяты шэсцьдзесят рублёў, наручны гадзіннік і вельветавая курткі. «Новенькая, цёмна-зялёная. Нядаўна сама пашыла. Гузікі з трыма вярзямі: кожны, ад свайго паліто перапыла...»

Буфетчыца паркавага павільёна расказала, што гадзін у адзінаццаць (якраз у той час і адбылося забойства) у павільён заходзіў піць піва хлопец гадоў дваццаці пяці. Сярэдні рост, камлюгаваты, у плашчы-балонні. «Толькі гэты хлопец і заходзіў?» — спыталі яе. «Не, людзей набывала многа, але мяне ён запомніўся». «Чаму?» Буфетчыца паціснула плячымі: «Піва выпіў скоранька, падаў дэсятку, спытаў, ці даўно я адчыніла сваю забягалаўку. А я толькі буфет адчыніла і ледзь наскрабла яму грошай на рэшту». Які ён у твар, што асабліва прыкметнага ў ім, буфетчыца, як ні моршчыла лоб, не ўспомніла. Адно даводзіла, што шыракаплечы, у плашчы, а пад плашчом вельветавы зялёны піжак.

На другі дзень, калі я сядзеў у сябе ў адзеле, — званок. Пазваніў з аўтавакзала старшыня міліцыі Краўчанка. «Хлопца на аўтавакзалі бачыў, — сказаў ён. — П'янаваты быў, чапляўся да дзяўчыны. Затрымаў, праверыў дакументы. Лебедзеў Іван Іванавіч, студэнт з Ленінграда. Паўшчуваў яго і адпусціў».

— І ўсё? — спытаў я. «Не, не ўсё. Калі я адпусціў яго, падыйшла жанчына, буфетчыцай у парку працуе, і сказала, што гэта той самы, што ў яе піва ўчора піў. Толькі цяпер ён зрануты інакш — без плашчы і вельветавы піжак. У святары быў».

Я зараз жа сустрэўся з Краўчанкам і буфетчыцай. «Які ён, апішыце падрабязна партрэт», — прашу іх. «Хлопец здаровы, з дужай караткаватай шыяй, Валасы светларусыя, — успамінаў старшыня. — Вочы? Не памятаю, які колер».

Звязаўся з Ленінградом, напрасілі паверыць гэтага Лебедзева Івана Іванавіча, дзе ён адкуль, хто такі. Сядзім у маім кабінэце, абгаворваем гэты факт. І тут заходзіць у адзел міліцыі хлопец, называе сябе Лебедзевым Іванам Іванавічам. Паказвае пашпарт і кажа, што ён прыехаў на тры дні з Ленінграда і што ў яго ў тралейбусе сёння раніцай укралі з кішэнні записную кніжку, у якой былі студэнцкі білет і дваццаць чатыры рублі.

Старшыня Краўчанка пацвердзіў, што гэты Лебедзеў не той, якога ён затрымліваў на вакзале. Ды мы і самі бачылі, што не той: худы, цыбаты, без двух пальцаў на левай руцэ.

«Калі мяне на тралейбусным прыпынку цёрся нейкі шкет з доўгай грывай, — расказаў Лебедзеў, — ён, мабыць, і спытаў».

Лейтэнант з нашай групы пасадаў Лебедзева ў машыну, і яны паехалі па тралейбусных маршрутах, прыглядаючыся да тых, хто стаяць на прыпынках. Ездзілі, ездзілі, і на вакзальнай плошчы Лебедзеў заўважыў таго грывастага шкета. Затрымаў яго, прывезлі ў адзел. Пры пошуку ў машыне ў яго знайшлі записную кніжку і грошы. Дваццаць рублёў. Круціўся, вярцеўся кішэннік, але прызнаўся ў крадзяжы. «Студэнцкі білет аддаў Нерону», — «Якому Нерону?» Кішэннік сказаў, што ён сам не ведае, хто такі Нерон, але яго так усё «свае» называюць. Нерон аднекуль прыехаў сюды нядаўна. «Ён убачыў, што я выцягнуў записную кніжку, падыйшоў і спытаў, ці ёсць дакументы. Я яму і аддаў студэнцкі білет. Усё адно выйдуў бы».

Кішэннік у даволі агульных рысах назваў прыкметы Нерона: плячсты, у светлым сідары... Шыя кароткая. І ўсё гэтыя прыкметы супалі з тымі, што называлі буфетчыца і Краўчанка.

І вось тут інтуіцыя, якая, брат, не дзіў раз мяне вывозіла, паказала версію: забіў студэнта гэты самы Нерон. І зялёны піжак, і гадзінны яго ў павільёне — кожнае каліва звестак пра яго — склалі ўнушальнае перакананне, што Нерон забойца...

Расследаванне гэтай крымінальнай справы, як я ўжо гаварыў, вялося групай. Правяраўся, бясспрэчна, не толькі версія з Неронам, а і іншыя версіі. Але ж Нерон быў у цэнтры нашых пошукаў.

Партрэт яго мы мелі прыблізны: шырокія плечы, кароткая шыя, У асноўным гэта был звесткі пра рост, камплекцыю, узрост. А вось такіх падрабязнасцей, як форма галавы, які рот, вочы, вочы, падбародак, мы не мелі. У такіх выпадках у твай памяці не складзецца выразны партрэт.

І, скажам, калі прыглядаешся да людзей на вуліцы, то спыняеш увагу толькі на тых, хто мае кароткую шыю і шырокія плечы.

Прайшло тры дні, у горадзе ціха, і раптам налет на кафэ. Якраз перад закрыццём на абедзены перапынак зайшлі двое. Падступілі да касіркі, нібы выбіць чэкі, і ціхенька ёй: «Грошы!» А з рукава пісталет нацэллі. Касірка самела ад страху, нават не піннула. Выклала ім трыста дваццаць рублёў. Падняла лямант толькі тады, калі рабаўнікі выйшлі з кафэ. Збегліся кухары, прыбральшчыцы, спачуваючы, абурваюцца. Дырэктарка кафэ ўсумнілася: гэта ж не Амерыка, каб сярод белага дня рабаваць. «Хто бачыў?» — спытала яна ў наведвальнікаў. А іх было ўсяго шэсць чалавек — жанчыны ды стары адзін з хлопчыкам. Тыя разводзіць рукамі, кажучы, што падыходзілі да касіркі нейкія двое, але што там адбылося, не звярнулі ўвагі.

І ўсё ж адна бачыла. Сядзела яна каля акна, сёрбала са шклянкі кефір, і яе выціўлі ад гадоў, але зырка вочы нічога не ўпусцілі.

Мы прыехалі ў кафэ хвілін праз дваццаць пасля здарэння: «Вось, разбірайцеся, — паказала дырэктарка на зарумзаную маладзенькую дзяў-

Васіль ХОМЧАНКА

НА ТРАЛЕЙБУСНЫМ ПРЫПЫНКУ

АПАВЯДАННЕ

Даўняя і моцная сувязь існуе паміж беларускімі пісьменнікамі і работнікамі аховы грамадскага парадку. Пісьменнікі — добрыя сябры нашай міліцыі, многія з іх прысвячаюць нялёгкай службе людзей, якія стаяць на варце нашага грамадскага парадку, свае творы. 10 лістапада ўся краіна шырока адзначыла Дзень савецкай міліцыі. Прапаную вам з чытачоў новае апавяданне Васіля Хомчанкі «На тралейбусным прыпынку». Яно — пра будні работніка крымінальнага вышуку.

чыну, — кажа, што не абрававалі. — І да касіркі: — Не дакажаш — вылічым з зарплаты».

Прысеў я да старэнькай, што ўсё бачыла, пагаварыў. Сапраўды, был двое, адзін з забінтаванай шыякой — відаць, балелі зубы. («Прыкрыў твар наўмысна», — падумаў я). Гэты забінтаваны быў арануты ў чорны касцюм і жоўтыя басаножкі, маладзенькі, чарнявы, з чорным пушчом на губах. Другі, які паказаў пісталет з рукава плашчы, — сярэдняга росту, каржакаваты, моцны хлопец. Арануты ў сіні плашчы-балонні.

Там жа ў кафэ я гутарыў з касіркай, з наведвальнікамі. І пачаў запісваць усё, што яны распелі заўважыць з партрэтных рысаў злачынцаў. «Вочы ў таго, які быў у плашчы, — светла-сінія. Нос — вось такі, — паказала старая, — прамы. Падбародак уперад выдаўся. Валывы такі падбародак. Шыя кароткая, моцная».

Старая выцягнула са слоіка папярковую сурвэтку, шчоўкнула сумкай і дастала шарыкавую ручку. «Я лепш яго намалюю, — сказала яна. — Профіль я запомніла добра». Схілілася над сталам і давай чыркаць па сурвэтку. Я сачу. Рысачка за рысачкай, і, як у праявіцелі на фотапаперы, пачаў з'яўляцца партрэт чалавека. Выразны, дакладны профіль. А старая сухенькая рука ўсё выводзіла, удакладняла. Потым жанчына кінула сваю ручку ў сумку, сказала: «Вось, калі ласка. Гэта ён. Анфас яго, прабачце, запомніла горш». Як потым высвеглася, жанчына гэта была мастачка.

З малюнка мастачкі зрабілі фотакопіі. Выклікалі Краўчанку, паказалі некалькі розных картак і фотакопіі малюнка. «Каго пазнаеш?» Старшыня тыкнуў пальцам у малюнак. «Вось той, якога я адпусціў на вакзале». — «Не памыляешся?» — «Не», — цвёрда запэўніў Краўчанка. Паказалі і буфетчыцу. Тая не так упэўнена, але прызнала на малюнку таго, хто прыходзіў у павільён на піва. А кішэннік сказаў каротка: «Нерон».

Нам стала лягчэй. Партрэт Нерона быў у нашых кішэнках. Цяпер у маёй памяці, як сляды на гліне, запалі яго рысы: галава крыху прыплюснутая, амаль як у брахіцэфала, профіль увогнуты, з выступаючым падбародам і лбом... Ідзем па вуліцы, слізаеш позірк на стрэчных тварах, да мітусні ў вачах прыглядаешся і раптам як маладзенька праніжа: стой! Брахіцэфал! Ён. Разгледзіш уважліва — не, не тое...

Абвясчаюць пасаду на наш цягнік. Я і Чатаў паднімаемся з лаўкі і ідзем на перон, таўчэмся ў тунелі. У паўпустым вагоне сядзем каля акна. Следам за намі ўсыпаецца чарада дзяцей, а за імі цяжка ўлазіць з немаўляткам на руках дзурлая жанчына — маці гэтага вывадка.

— Усе вы тут? Шасцёра? — пытае яна голасна на ўвесь вагон.

Чатаў пазнае жанчыну — калісьці, гады тры назад, яна стукнула абухом свайго мужа-забуду.

— Забіла? — пытаю я.
— Не, аглушыла. У стане афекту. Справу спынілі. А муж пасля гэтага піць перастаў. І вунь яшчэ аднаго на свет пусцілі...

Чатаў, відаць, не хоча, каб жанчына яго пазнала, таму на яе больш не азіраецца. Свой расказ пра Нерона ён працягвае, калі цягнік рушыць далей.

— Пра тактыку, пра ўсю гэту механіку пошукаў Нерона я не буду гаварыць. І не гэта галоўнае ў маім расказе... Той сёмы дзень следства быў для мяне нейкі дзякі і бязладны з самай раніцы. За ўсё воем гадзін службы амаль не прысеў. Нешта тады ў мяне ўсё не ладзілася. Насмыкаўся за дзень, патрапаў нервы, стаміўся так, што ажыў ў скронях гняло. У дзевятнаццаць гадзін пайшоў дамоў. Рашыў: прыйду дадому, павячэраю і адразу засну. Хоць адаспялюся. Адключуся ад усялякіх Неронаў і іншых нечысці, што свет белы засланіла мне... Іду па вуліцы, не спяшаючыся, настрой паганы, на людзей глядзець не хочацца. А тут яшчэ нейкая дурная кабетка плячэцца ззаду і амаль на ўсю вуліцу крычыць малому: «Не замоўнеш, у міліцыю дам! Таварыш міліцыянер, забярыце яго!» Азірнуўся — адукаваная жанчына, на штрыфелі піжакі — Інстытуцкі ромбін.

Была восьмая гадзіна вечара. Тратуары забіты людям. На астанойцы спыняюся, каб пад'ехаць на тралейбусе. Адзін падыйшоў, другі — не ўціснешся. Пасажыраў столькі, што дзверы ледзь адчыняюцца. Нарэшце падыходзіць больш свабодны. Падступаюся да задніх дзвярэй. Але дзверы толькі рыпнулі і не адчыніліся. Націскаю на іх, і ў гэты момант падсвядома адчуваю, што зверху нейчы позірк свідруе маю галаву. Паднімаю вочы — Нерон! Стаіць у тралейбусе да мяне бокам, праўда, не каля самых дзвярэй. Тралейбус рушыў. Вягу да вадзіцеля, загадваю спыніцца. Той спыняецца і адчыняе заднія дзверы.

Я крычу пасажырам, якія згурбліліся на задняй плячоўцы: «Вы чаму парушаеце? Чаму дзверы затрымліваеце?» Пасажыры адзін на аднаго азіраюцца і маўчаць. Маўчыць і татус: «Вы, грамадзянін, вы», — паказваю я на яго — мне абы прычапіцца. Той паціснуў плячымі: «Я не стаяў каля дзвярэй». — «Выходзьце, вы парушылі правілы эксплуатацыі тралейбуса», — патрабаваў я. А сам уважліва разглядаю яго твар, нос, лоб... Успамінаю малюнак на сурвэтку. Брахіцэфал. Ён, канечне, і вочы сіняватыя. Прыкметы супадаюць. Яшчэ раз патрабаваў выйсці. Не выйшаў. Непакуюся, хоць бы не западозрыў нешта большае, хай думае, што прычапіўся з-за гэтых дзвярэй. Нерон глядзіць на мяне холадна, пранізліва. Вушкі губы яго сіценуць.

«Вы парушалі. Платце штраф. (А за гэта штраф не прадугледжан). Згодна з артыкулам пянаццатым правіл руху пасажырам забараняецца зачыняць дзверы», — тупа і ўпарта паўтараю я. Безумоўна, у вачах пасажыраў я быў смешны і дзківаты ў сваёй ўпартасці і неадчэпнасці. Большасць пасажыраў, якія стаялі з Неронам, бачылі, што я прычапіўся да яго без падстаў. Нерон дзвярэй не перашадаваў. Уваі маё становішча — зусім незайздроснае. З вакон вагона сыхаюць: «Рабіць няма чаго, прычапіўся!», «Усё адно не выслужышся, маёра не дадучы!», «Ха-ха, бандыта злавіў, адступіся!» Падыйшлі яшчэ тралейбусы, дарогі просяць. Людзі з работы едуць, спяшаюцца, стаміліся, злосныя. А я затрымліваю іх, штраф ад парушальніка патрабую.

Я кажу Нерону: «Выходзьце, заплаціце штраф, а потым паедзеце». Гавару спакойна, нават дружалюбна. Злавесная ўсмішка трымціць на вуснах Нерона: не верыць. Падазрае, што прычапіўся нездарма. Мяне ён не баіцца, бачу гэта па яго вачах. У яго, канечне, зброя, пісталет «ТТ» — з «ТТ» ж застрэлены хлопец. І можа нават і ў гэты момант палец Нерона ляжыць на спускавым кручку.

Азіраюся па баках — хоць бы міліцыянер які ці дзурныя. Шапнуў бы, каго затрымліваю. Няма. Сітуацыя недарэчная. Ну, выйдзе Нерон, заплаціць штраф палцінкі, а далей што? Паспрабую браць — будзе страляць. А я ж страляць у такім натоўпе не буду.

Нервы і настроі пасажырам я сапсаваў. Я разумеў людзей, спачуваў ім і хацелася крыкнуць: «Таварышы дарагія, у тралейбусе бандыт!» Але крычалі мне і ўсё больш і больш абразліва. У акно тралейбуса высунуўся падпалкоўнік-авіятар і пачаў сароміць мяне: «Таварыш капітан, мне за вас сорамна, вы ганьбіце міліцыю».

Яшчэ стаім хвіліну. Яна мне вечнасцю здаецца. Упоўніўся канчаткова, што гэта Нерон. Папрасіў дзяўчыну, якая бліжэй за ўсіх ад мяне стаяла, каб пазваніла ў міліцыю. Дзяўчына фыркнула і адыйшла.

Нерон, нарэшце, звярнуўся і саскочыў з прыступкаў вагона на асфальт. Правае рука яго ў кішэнні. Я непрыкметна расшпіліў сваю кабуру.

Тралейбусы паехалі, пасажыры так і не даведзліся праўды. Для іх я застаўся ўпартым і тупым «мільтанам», які немаведама за што чапляецца да людзей.

«Вы чаму затрымлівалі дзверы? — стараюся я выйграць яшчэ некалькі хвілін і разглядаю яго. — Нерон, ён самы».

«Я не затрымліваў дзверы, я не стаяў нават каля іх», — гаворыць ён. Голас прыемны, мяккі такі барытон. Аксамітны. Мабыць, хорша спявае пад гітару. Рука белая, з доўгімі пальцамі музыканта. Піжак чорны, чырвоная кашуля. Звычайны хлопец, і нішто сабе з выгляду. Дзурчатам такіх мадак падабаюцца. Таму яны і спачуваюць яму, стаяць вакол нас і просяць: «Адпусціце вы яго, таварыш капітан». — «Адпусці, вядома». А сам рашаю: «Трэба схопіць за рукі». Ступаю бліжэй. Нерон насцярожліва робіць крок назад. Іду на хітрасці, дастаю з сумкі розныя паперы, кажу: «Платце штраф — пяцьдзесяць капеек», — а сам быццам выпісваю квітанцыю. Іоць квітанцыі не трэба выпісваць, яны гатовыя ўсё. Нерон лезе левай рукою ў кішэню і выцягвае адтуль рубель, падае дзяўчыне, каб тая перадае мне. Не выйшла, хітрасці маю Нерон разгадаў.

Падыйшоў чарговы тралейбус. Людзі, якія стаялі вакол нас, кінуліся ў вагон. Нерон гэта скарыстаў імгненна. Ён сігнуў за тралейбус і пабег па плошчы. Я кінуўся за ім у пагоню. Услед зарагаталі, закрывалі: «Лаві, трымай!» Хтосьці аб'явіў на ўсю астанойку, што бег... І ка ло-

У ЛІК БУДУЧАГА ГОДА

Калектывы прадпрыемстваў і арганізацый кніжнага гандлю Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку, разгарнуўшы сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу XXIV з'езда КПСС, датэрмінова выканалі пяцігадовы план і цяпер працуюць у лік 1971 года. План рознічнага тавараабароту ў трэцім квартале гэтага года арганізацыямі кніжнага гандлю выканан на 101,5 працэнта, у тым ліку па кнізе на 103 працэнта. Праддзена літаратуры звыш плана на суму 80,6 тыс. рублёў.

Па выніках усесаюзнага спаборніцтва за трэці квартал 1970 года калектыву Мінскага аблкінігагандлю прысуджаны пераходны чырвоны сцяг Камітэта па друку пры Савета Міністраў СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры з уручэннем першай грашовай прэміі.

У рэспубліканскім спаборніцтве ў трэцім квартале лепшых вынікаў дасягнуў калектыв Магілёўскага аблкінігагандлю, якому ўручаны пераходны чырвоны сцяг Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку і БРК прафсаюза работнікаў культуры.

У КАМУНІСТАЎ САЮЗА МАСТАКОЎ БССР

2-га лістапада ў Саюзе мастакоў БССР адбыўся справаздачна-выбарчы партыйны сход. Камуністы заслухалі справаздачны даклад аб рабоце партыйнага бюро, які зрабіў сакратар бюро Ул. Стальманонак. Выбраны новы склад бюро. У яго ўвайшлі: народны мастак БССР І. Ахрэмчык, С. Герус, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка, А. Гурель, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР М. Гуціёў, народны мастак БССР Я. Зайцаў, К. Кітаеў, народны мастак БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі С. Селіханав.

Бюро выбрала сакратаром партбюро С. Селіханова, намеснікамі сакратара — Я. Зайцава і К. Кітаева.

АБМЕРКАВАННЕ ВЫСТАЎКІ «50 ГОД ЛКСМБ»

5-га лістапада ў памяшканні Дзяржаўнага мастацкага музея БССР Саюз мастакоў Беларусі наладзіў абмеркаванне рэспубліканскай выстаўкі «50 год ЛКСМБ».

У дакладзе Б. Крэпака пра жывалісц, Ул. Бойкі пра графіку, А. Сурскага пра скульптуру, Ф. Валадзько пра дэкаратыўна-прыкладное мастацтва былі прааналізаваны здабыткі і выдаткі гэтай выстаўкі. Дакладчыкі звярнулі ўвагу на ніроўнасць яе, на тэматычную стракатасць. Яны адзначылі высокі прафесійны ўзровень некаторых работ, падкрэслілі, што толькі на аснове глыбокага засваення класічнай спадчыны магчымы сапраўды наватарскі эксперымент у мастацтве.

У спрэчку выступілі Л. Лейтман, М. Гуціёў, А. Шыбнёў, А. Малішоўскі, М. Смірноў, Г. Наплаўскі, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка.

Ад імя ЦК ЛКСМБ падзякавала мастакам за арганізацыю выстаўкі Н. Крыжановская.

ГЭТУ ВЕСКУ цяжка адшукаць сярод цёмных лясоў, сінявокіх азёр. Яна, здаецца, заблудзілася ў сасновых барах, абмытая асеннімі дажджамі, прапахлая баравікамі. Сумна звоняць меднымі званкамі коні, што пасуцца блізка на лузе.

Беларучы. Паэтычныя магістралі і сцяжыны лятуць на крылах паэзіі сюды, дзе вучыўся Янка Купала.

Зусім нядаўна шырокі тракт злучыў вёску з шашой Мінск—Лагойск. Па новым гасцінцы бягуць аўтобусы, таксі, спяшаюцца экскурсанты, турысты. Вучні, настаўнікі, хлебаробы — яны едуць сюды, каб засведчыць сваю шчырую пашану песняру. Беларуская сярэдняй школе імя Янкі Купалы часта прыходзіцца прымаць гасцей. У кнізе наведвальнікаў музея яны пакідаюць не толькі запісы, але і вершы. Вось Сяргей Грахоўскі падараваў школе верш, навеяны беларуцкімі мясцінамі. Дзесяцікласніца Наташа Сабіна на адным з вярхоў паэзіі натхнёна чытала яго:

Вербы вячэстыя ў Вячы
Белая ручка купалі,
З песняй тужлівай і плачам
Тлела кастрамі Купале.

Некалі ў прыцемках шэрых
І з туманым світанку
Мой доўгі доўгі на берзе
Хлопчык зажураны Янка...

Чытала дзяўчынка... А прысутныя ведалі — быў 1897 год. Лютая зіма. Бацька прыводзіў маленькага Янку ў Беларусчы: няхай вучыцца. Ніхто не думаў, не здагадаўся, што хлопчык у сялянскім кажушку, падпярзаны звычайнай дзягай, стане нацыянальным паэтам.

Купалу пашчасціла закончыць пачатковае вучылішча — адзінае ў воласці. Сёння ўявіць нават нельга: на ўвесь раён — адна пачатковая школа. Затое ў Беларусчы высіліся дзве царквы і карчма. «Вучыцца не абавязкова, селянін можа пражыць без граматы, а васьм без малітвы яму тугавата», — меркавалі царскія чыноўнікі.

Галоўным прадметам у вучылішчы быў закон божы. Вёў яго свяшчэннік Былінскі. Кожную суботу прыходзіў у клас і вучыў тоўстай лінейкай «слову божаму».

Праўда, страчаліся і прагрэсіўныя настаўнікі, як Тургановіч Мікалай Фёдаравіч, Мігай Сцяпан Васільевіч, Грыцько Аляксандр Іванавіч. Яны вучылі дзяцей роднаму слову, геаграфіі. Вучылі любіць бацькаўшчыну, шматпактную беларускую зямлю, якую інакш не называлі царскія чыноўнікі, як «Паўночна-Заходні край». Купала вельмі любіў слухаць Тургановіча. Дзеці прыціхалі, калі ён пачынаў гаварыць пра родную зямлю, яе пушчы і азёры, яе бясконцыя багаці. Забывалі, што рукі-ногі стывуць ад холаду...

Гэта ім, сваім сапраўдным педагогам, гэта і ім, простым людзям

ТАМ, ДЗЕ ВУЧЫЎСЯ КУПАЛА

Беларуч, кляўся паэт служыць сваёй песняй.

— Я не для вас, паны, о не!
А для тых цёмных, нешчаслівых,
Ад іх і водгаласак мне
Прымчыцца па лясах, па цівах,
А не ад вас, паны, о не!

У Беларускэй школе ўпаўнены што вясковае гара Каменіца ад радні той гары, якую Купала апісвае ў паэме «Курган». Кажуць людзі, што напраўду стаялі тут херомы нейкага злога князя. І сёння ёсць прыкметы грандыёзнага збудавання, мабыць, замка. Кажуць, год дваццаць назад на гары можна было ўбачыць яшчэ разваліны пабудовы.

Зглянем у купалаўскі музей. На фоне беланожак-бязрозак, нацыянальных арнаментаў — партрэт паэта, Каопатліва сабраныя кнігі, успаміны землякоў, стэнды музея — усё жыве Купалам, яго песняй.

Шмат старання прыклала настаўніца беларускай літаратуры Яўгенія Антонаўна Жылановіч. Перапіска і цёплыя сустрэчы з супрацоўнікамі мінскага музея Янкі Купалы, збор фактаў, запіс расказаў старажылаў, гутарка з Тодарам Вартамскім, які вучыўся разам з Янкам Купалам, — усё яе клопат. Дарэчы, Тодар Вартамскі расказаў, што адзін з выкладчыкаў прыходзіў у клас падвыпішы, біў вучняў за тое, што не ведалі ўрока, давяраў навучанне Янку Купалу, а сам ішоў да мастацкага папа альбо пісара апахмяляцца.

Яўгенія Антонаўна Жылановіч прывіла дзецім шчырую любоў да роднай літаратуры, да матчынай мовы. Пры наступленні ў яну выпускнікі школы пішучы сачыненні на вольныя тэмы, абавязкова ўязваюць іх з творчасцю Я. Купалы.

Так, студэнтка інстытута замежных моў Ніна Кульш на ўступных экзаменах пісала пра тое, як ствараўся купалаўскі музей. Расказвала, як арганізавалі і шукалі матэрыялы для кожнага з дзеячў стэнды, прысвечаных жыццю слаўтага песняра, як запісвалі цікавыя ўспаміны старажылаў, адшуквалі рэзкія фатаграфіі.

Зараз і настаўнікі, і вучні мараць аб пабудове новай школы, а на месцы сённяшняй драўлянай дзесяцігодкі хочучы зрабіць купалаўскі музей. Гэтае выкароднае пачынанне падтрымліваюць і супрацоўнікі музея Янкі Купалы, і Ядзвіга Юльёўна Раманоўская — пляменніца паэта, і пісьменнікі, якія наведвалі чароўныя беларуцкія мясціны, дзе вучыўся паэт, — усё, каму дорага слова Янкі Купалы.

...Сучасныя Беларусчы. Яны не падобныя на тыя, пра якія любіць баяць бабулькі. Пра мінуўшчыну расказваюць ахвотна дзеля таго, каб памятаць моладзь, як жылі калісьці, каб умела цаніць сённяшні дзень. Купала зрабіў шмат, каб гэты дзень быў светлы.

В. ШЫРКО,
Г. ЗЯНЬКОВІЧ,
студэнты БДУ.

НА ЗДЫМКУ — у Купалаўскім музеі ў Беларусчы.

вядць.

Я бег і бачыў толькі шырокія плечы Нерона. Вось ён перасек плошчу і зараз вырне за вугал дома. Я вірую між машын, як акрабат. Пасталет трымаю ў руцэ. Нерон у двор, я — за ім. Там ён знік, як скрозь зямлю праваліўся. Ага, пераскочыў праз мураваную агароджу, на другі двор.

Я добра ведаў той двор і ўсе яго закуткі, таму абабег дом, які будаваўся. Двор бязлюдны. Левую палову я ўсю бачу, правую — не. Але там навукова-даследчая ўстанова, абнесена высокая агароджай. Там вахцёр і сабака. Туды Нерон не пале, кінецца сюды, да будаўнічай пляцоўкі.

Я схваўся ў пад'ездзе. Так і здарылася: Нерон бег да мяне. Паміж намі — гурбы цэглы і дошак. Я зрабіў памылку, што не даў Нерону прабегчы гэтыя гурбы. Я крыкнуў трохі раней, чым трэба: «Стой!» Нерон упаў, як рысь, упаў за цэглу і стрэліў. Куля лягнула ў сцяну над майёй галавой, вяршкі на два ўсяго вышэй...

Цяпер мы паднялі забралы, выйшлі на адкрыты бой. Абодва са зброяй, абодва гатовыя на ўсё. Разысціся мірна мы ўжо не маглі.

Далей ад нас, у куточку двара, шчабечуць дзеці, дзяўчынка праз вярочку скача, смяецца, бабуля сядзіць, нешта вяжа на прутках. На стрэл не звярнулі ўвагі — мабыць, падумалі, што гэта аўтамабіль стрэліў. Каму прыйдзе ў галаву, што ў такі час двое вядуць смяротную дуэль.

Я крыкнуў: «Нерон, здавайся!»

Маўчанне.
Першы ён не твенецца, я гэта ведаў. Наступаць трэба мне. Гэта значыць, трэба прабегчы гэтыя тры дзесяткі крокаў туды, за штабель цэглы.
Я прыўзняўся, крыху высунуўся з-за касяка дзвярэй. І ўбачыў калі штабеля цэглы рухомы дзень. Нерон сядзеў на кулішках. Выдатна, я магу назіраць за ўсімі яго рухамі. І тут, як маланка, мільганула думка: раз Нерон мяне не бачыць — ён нешта корпаўся ў кішэнях, — падбягу да штабеля. Я пабег.

Не разумею і цяпер, чаму так позна зрэагаваў Нерон на маю перабежку. Ці ён не чуў майго тупату, ці падумаў, што нехта іныя бяжыць, а не я?

Мы стрэлілі адзін у аднаго адначасова. Памятаю, як неба раптам бліснула чорным, як апаліла мяне шыю. Куля мая трапіла Нерону ў плячо. Пасля стрэлаў мы стаялі нейкі міг адзін перад адным за шэсць крокаў (пасля я мераў — роўна шэсць), як бы заціпнатызаваныя. Бываюць жа васьм такіх секунды. А каб схпіцца, кожны з нас павінен быў зрабіць па тры крокі. Мы зрабілі і схпіліся...

Поезд спыняецца. Справа, між галін дрэў, бліснула шырокая сіняя роўнядзь вадасховішча, белы, як лебедзь, кацер на ім, жоўтыя выспы, нерухома чорныя постаці рыбалоўаў на беразе. Міжвольна хочацца разбегчыся і проста з вагона боўтуцца ў гэтую сінюю вадзяную масу. Чатаў здамае гальштук, расшпільвае кашулю і маўчыць.

Пра канец гісторыі з Неронам я ўжо ведаю. Чатаву тады памог шафёр самазвала, які прывозіў на будоўлю цэглу.

...Цягнік кранаецца. Чатаў высюўваецца ў акно, яму хочацца даўжэй палюбавацца морам, і я зноў бачу ў яго на шыі пісяг, сіні з чырванаватымі краямі.

«Крыху вышэй трапіла б — і ўсё», — думаю я. — Цягні ў вас быў паядынак, — спачуваю я Чатаву. — Адзін супраць узброенага бандыта.

Капітан перапыняе мяне.

— Ат, пады, як, як паядынак. І ў Нерона, і ў мяне былі шанцы роўныя. У сваім жыцці страчаўся і не з такімі выпадкамі. Самыя прыкрыя і цяжкія хвіліны ў гэтай гісторыі былі на тралейбусным прыпынку. Вось там, сярод людзей, Нерон меў вялікую перавагу. Ён мог страляць, а я не. Да таго ж людзі, не ведаючы справы, былі на баку Нерона. Мяне ж лічылі несправядлівым служкаам, які з-за дробязі прычпіўся да чалавека. Вось што крыўднае ў гэтай гісторыі... Чатаў уздыхае і доўга маўчыць.

Цікава было сустрэцца першакурснікам Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінікі з паэтам-песеннікам Адамам Русаком, які сорак пяць гадоў таму назад вучыўся ў гэтым вучылішчы. Паэт расказаў студэнтам пра свой творчы шлях, чытаў новыя вершы.

На гэтай сустрэчы і зроблены здымак.

Фота Ул. КРУКА.

ТОЕ НОВАЕ, што выразна прадудленца ў мастацтве нашых дзён і што натуральна і заканамерна абумоўлена пазырэдзімі перыядамі развіцця сацыялістычнай культуры, датычыць і праблематыкі. І кола тэм, і вобразаў герояў, і выяўлення светаадчування народа, і характары тых вядучых тэндэнцый, якія характарызуюць сучаснае грамадскае развіццё.

Савецкі мастакі стаяць на пазіцыі грамадзянскай і эстэтычнай актыўнасці, імкнучыся да мастацкага раскрыцця новых, камуністычных рысаў, якія нараджаюцца ў рэчаіснасці і ўсё больш мацнеюць.

Ідэйнасць творчасці мастака — не абстрактнае свярджэнне пэўнага комплексу ідэй, бо ў гэтым выпадку мастацкі твор быў бы іх ілюстрацыяй, а самастойнае адкрыццё, назіранне аб'ектыўнай рэчаіснасці сродкамі мастацтва сацыялістычнага рэалізму.

Пры ацэнцы з'яў рэчаіснасці мастак зыходзіць з пэўнага эстэтычнага ідэалу, суадносіць рэчаіснасць з гэтым ідэалам. Калі ўхліцца ад эстэтычнага ідэалу, то праблему творчага метаду нельга будзе зразумець як спецыфічна мастацкую праблему, нельга прааналізаваць працэс стварэння мастацкага вобраза як канчатковага выніку ўздзеяння з'яў рэчаіснасці ў творчых мастацтвах.

Творчы метада прадугледжвае неабходнасць бачыць жыццё ў яго галоўных сацыяльна-гістарычных тэндэнцыях развіцця, рабіць адбор і аб'ектыўнае з'яў рэчаіснасці. Але гэта яшчэ не выяўляе спецыфікі мастацтва, калі так робіць вучоны, напрыклад гісторык. Спецыфіка мастацкага бачання прадудленца ў тым выпадку, калі мастак вобразна ўспрымае рэчаіснасць, якую ён паказвае. Эстэтычны ідэал і творчы метада у сваёй сукуп-

насці і вызначаюць прыячыны стварэння мастацкага вобраза.

Эстэтычны ідэал патхнае мастака, нібы акрыляе яго творчасць, гэтак жа, як высокая мара вядзе народ на барацьбу і подзвігі.

«Трэба марыць» — заклікаў барацьбітоў-рэвалюцыянераў У. І. Ленін у сваёй кнізе «Што рабіць?» Там ён спачувальна цытуе артыкул Д. І. Пісарова «Промяхі нясталай думкі», дзе гаворыцца аб мары, якая «можа абганяць натуральны ход падзей», «пад-

лenni ідэалу ўхліцца ад рэчаіснасці, адспі ў свет чыстай фантазіі, як гэта рабілі прадстаўнікі рамантызму.

Магчымасці збліжэння ідэалу з рэчаіснасцю ў найбольшай меры праўдзіліся ў перыяды сацыяльных рэвалюцый, на этапах уздыму духоўных сіл грамадства. У такіх перыяды ўсё прыходзіла ў рух, прагрэсіўныя грамадскія сілы набывалі веру ў сябе. Такія перыяды былі пераломнымі, этапнымі ў прагрэсіўным развіцці чалавецтва, і яны абумоўлівалі найвы-

шэйшы дасягненні мастацтва. Натуральна, што мяняўся і творчы метада, на аснове якога выказваліся ў мастацтве грамадскія погляды свайго часу.

Вядкія мастакі мінулага, творчасць якіх вызначала развіццё мастацтва, выказвалі самае істотнае і значнае ў грамадскіх працэсах, стваралі тыповыя характары часу. Выяўленне ідэалу так ці інакш звязвалася ў іх з уяўленнем аб гарманічна развітай асобе, бо эстэтычны ідэал па самой сваёй сутнасці сацыяльны і нясе ў сабе мару аб ідэальным чалавечым жыцці. Ён неаддзельны ад эстэтычных чалавечых пачуццяў.

Тіколі, ці ў адну эпоху мастакі не былі адухоўлены такім узвышаным і высякародным ідэалам, як камуністычны ідэал, які асветляе шлях савецкага мастацтва.

Эстэтычны ідэал ва ўмовах сацыялізма рэальны, і мастакі не толькі свярджаюць яго ў мастацтве, але і паказваюць шляхі да яго дасягнення

ЭСТЭТЫЧНЫ ІДЭАЛ ЭПОХІ

Аб некаторых праблемах развіцця метаду сацыялістычнага рэалізму на сучасным этапе

трымліваць і ўзмацняць энергію працоўнага чалавека», у якую ён сур'езна верыць і надзвычайна ўпэнены ў працу, мары, якая судакранаецца з жыццём.

Яшчэ ў 1905 годзе Ленін указаў на неабходнасць паказаць масам «ва ўсёй яго велічы і ва ўсёй яго прыгажосці нашы дэмакратычны і сацыялістычны ідэал», каб тым самым паказаць «прамы шлях да поўнай, безумоўнай, рашучай перамогі».

Мастак-рэаліст шукае прыгажосць у самой рэчаіснасці, і эстэтычны ідэал у яго не абстрактны, не безпадстаўны, не надуманы, а мае аб'ектыўную крыніцу.

Увасабленне эстэтычнага ідэалу мае на ўвазе неабходнае мастацкі вобраз. Тут і знаходзіцца кропка судакранання ідэалу з творчым метадам. Але ўся справа ў тым, наколькі гэты вобраз жыццёва праўдзвы, гэта значыць, інакш кажучы, ці можа быць збліжаны ідэал з рэчаіснасцю або мастаку давядзецца ва ўваса-

быванні ідэалу ўхліцца ад рэчаіснасці, адспі ў свет чыстай фантазіі, як гэта рабілі прадстаўнікі рамантызму.

Магчымасці збліжэння ідэалу з рэчаіснасцю ў найбольшай меры праўдзіліся ў перыяды сацыяльных рэвалюцый, на этапах уздыму духоўных сіл грамадства. У такіх перыяды ўсё прыходзіла ў рух, прагрэсіўныя грамадскія сілы набывалі веру ў сябе. Такія перыяды былі пераломнымі, этапнымі ў прагрэсіўным развіцці чалавецтва, і яны абумоўлівалі найвы-

шэйшы дасягненні мастацтва. Натуральна, што мяняўся і творчы метада, на аснове якога выказваліся ў мастацтве грамадскія погляды свайго часу.

Вядкія мастакі мінулага, творчасць якіх вызначала развіццё мастацтва, выказвалі самае істотнае і значнае ў грамадскіх працэсах, стваралі тыповыя характары часу. Выяўленне ідэалу так ці інакш звязвалася ў іх з уяўленнем аб гарманічна развітай асобе, бо эстэтычны ідэал па самой сваёй сутнасці сацыяльны і нясе ў сабе мару аб ідэальным чалавечым жыцці. Ён неаддзельны ад эстэтычных чалавечых пачуццяў.

даў на падставе найбольшых вытворчых сіл.

Ідэалагі буржуазіі многа пісалі аб тым, што камуністы хочучы стварыць нейкі шэры, безаблічны казель, дзе будучы раствараюць усё індывідуальнае якасці асобы. У. І. Ленін называў такіх свярджэнні адной з пошласцей буржуазнай ідэалогіі.

Мы ідзем, і пісаў У. І. Ленін, «да выхавання, асветлення і падрыхтоўкі ўсебакова развітых і ўсебакова падрыхтованых людзей, якія ўмеюць усё рабіць. Да гэтага камунізм ідзе, павінен ісці і прыйдзе...» Жыццё паказвае, што сацыялістычны грамадскі лад абуджае і развівае ў савецкіх людзях усё больш і больш разнастайныя культурныя і навуковыя інтарэсы, садзейнічае ўсебаковаму развіццю асобы.

Мастацтва ў савецкім грамадстве цэпарыўна звязана з рэчаіснасцю. І метада сацыялістычнага рэалізму дае майстрам савецкага мастацтва магчымасць узаемазвязваць праўду пер-

ПАЭЗІІ РАДАВЫ.

Да 70-годдзя з дня нараджэння. Нічыпара ЧАРНУШЭВІЧА

«...што «любю да Айчыны ва мне іе астыне», «што ляціць у космас чалавек», а «людскія сэрцы суладна б'юцца з нашым часам». Паэт ватхнёна пісаў пра новую савецкую вёску, пра людзей зямлі. У яго было з чым праўноўваць наша цяперашняе жыццё. Н. Чарнушэвіч нарадзіўся на самым святанні нашага стагоддзя ў Капылі 14 лістапада 1900 года. Безымялле, годад і цемру Нічыпар Чарнушэвіч зведаў поўнаю мераю з першых дзён дзяцінства. Зачыў папалішча роднай хаты, зведаў жабрацтва «на пагарэльшчыну», перажыў бежанства і адзіноту даўжэка ад бацькавай ласкі. У 1924 годзе паэт пісаў:

Помню змучыны ранак, у росах
Толькі-то, ушкі-посвят
Ды шляхі і шляхі,
Ты глядзеш на нівы і казаў: «Мой сямце,
Чаму мы не разам,
За час «трахі?»»

ЗУСІМ ільдаўна жыў сярод нас і больш за сорак гадоў працаваў у беларускай літаратуры сціплы, далікатны, уважлівы Нічыпар Чарнушэвіч. Часам ён прыходзіў на пісьменніцкія сходы. Некаторыя яго нават не ведалі ў твар. Пасядзіць, паслухае і непрыкметна знікне, як і прышоў. І кнігі яго не выклікалі бурных спрэчак у друку і на абмеркаваннях. Ён шмат напісаў і вельмі мала надрукаваў. У архіве пісьменніка засталіся вершы, п'есы, сцэнарыі. Некаторыя п'есы былі прыняты да пастаноўкі вядомымі тэатрамі, але так і не ўбачылі святла рампы. У 1958 годзе сцэнарыі Нічыпара Чарнушэвіча «Арсенал» быў адзначаны прэміяй на Усесаюнным конкурсе, а фільм, на жаль, так і не з'явіўся.

Прычына, вядома, у залішняй сціпласці і бескамраміснасці аўтара.

Яго першыя вершы з'явіліся ў 1922 годзе ў «Савецкай Беларусі», «Польмі», «Маладняку». У 1927 годзе выйшаў першы зборнік Н. Чарнушэвіча «Дзтва».

Он, дэва, дэва...
У лузе ночка блудзіла,
У лузе ночка аднавошка
Косы распусціла.
Он, дэва...

Вядлікае пшасце ўсё жыццё здзіўляцца і захапляцца характвом роднай зямлі, святанямі і зорнымі начамі, завейнымі зімамі і салаўінымі песнямі ў росных садах. Нічыпар Чарнушэвіч заўсёды радаваўся

Шляхоў Нічыпару Чарнушэвічу давялося працаваць і ў вядомым літэратурным ідэяльным бежанцаў, гадамі галадаў у часе імперыялістычнай вайны і рэвалюцыі. З першых дзён Кастрычніцкай рэвалюцыі адразу ведаў, куды яму ісці, у Дарагабужжэ, сюды курсы чырвоных камандзіраў і павёў сваю рогу на беларускіх акупантаў. З бацькам дайшоў да Варшавы, там трапіў у палон і на радзіму вярнуўся толькі ў 1921 годзе.

Н. Чарнушэвіч скончыў гістарычны і філалагічны факультэты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, загадаў літэратурным аддэлам газеты «Савецкая Беларусь», быў адным з арганізатараў і актыўным членам «Маладняка», шмат пісаў і друкаваўся. Потым зноў «шляхі», шляхі» павялі далёка ад дому. Давялося доўга жыць у Вятцы, працаваць у вучэбна-педагагічным выдавецтве Масквы, інжынерам, ліснога ведамства, рэдактарам Беларускага талубачання. У 1962 годзе выйшла кніга лірыкі Н. Чарнушэвіча «Нясу надзею». У 1966 г. — зборнік «Гаворка дум». У іх глыбокі роздум над жыццём, над часам, роздум чалавека, які шмат перажыў і пабачыў, многае ўзважыў і перадамаў. Паэт свярджаў:

З нарадкам май у імкненні адзіным
Вістую, нясу ён надзею.

Заўтра яны было б 70 гадоў. Напэўна, былі б новыя вершы і п'есы. Выдаць усё лепшае з напісанага Н. Чарнушэвічам — было б лепшым помнікам сціплай і нястомнаму радавалю з вялікай арміі беларускай літэратуры.

Сяргей ГРАХОУСКІ.

РАНЦІД, калі з высокай вежы аэрапорта зрываюцца дзевяць гдухіх удараў, гэты чалавек садзіцца за стол, завалены газетамі. Ён кладзе перад сабой аркуш паперы, бярэ аловак і пачынае падлічваць.

«Значыць, так. У мінулым годзе калгасы і саўгасы? Беларусь сабралі... мармыча чалавек. — З гэтага ўраджаю было прададзена дзвяржае... Гм, так, так... Цяпер возьмем сёлетнюю ўраджайнасць...»

Чалавек засяроджана працуе гадзіну, дзве, потым напроўваецца цераз вуліцу ў ціхае кафэ. Пацягваючы маленькімі глыткамі чорную каву, ён самотна паірае праз абло на шыр-

«Выклікае здзіўленне той факт, што за дзевяці год вышэйшыя партыйна-дзяржаўныя ўлады не змаглі ўвамплектаваць калгасы і саўгасы такімі кіруючымі надрамі, якія маглі б добра гаспадарыць». Такі ўжо парэты панок...

Ну ён, вядома, «здзіўляецца», а мы, вядома, працуем сабе. І здаецца, няблага працуем. Вось памятаю, ў час нашага рэйду па Мінскай вобласці пан Косцік бубніў: «Насуперак спадзяванням пачатак і правядзення збору ўраджаю сёлета мала чым адрозніваецца ад збору мінулых гадоў». Ну і, як звычайна, наш панок сеў у думкыну. Бо ў Мінскай вобласці сёлета сабраны самы высокі ўраджай за

ФЕЛЬЕТОН

Г. АГЕЕЎ

УВАГА! ЛЯ МІКРАФОНА ПАН КОСЦІК

кую шану, што рвецца да Мюнхена... Вы, я бачу, здзіўлены. Якія калгасы? Які Мюнхен? Што за лухта? Чалавек, пра якога я хацу расказаць, сапраўды жыве церападалек ад Мюнхена, у зацінным Обервінфельдзе. І вельмі цікавіцца сельскагаспадарчымі работамі на палях нашай рэспублікі.

Завуць яго... Адзін радыёканал для свекавых вод рэакцыянай імперыялістычнай прапаганды па мянушцы радыёстанцыя «Свабода» выдае яго за эканамічнага агіядаляніка Кастуся Даманца. Паколькі, як вы здагадваецца, да ўзнікнення гэтага прозвішча прамое дачыненне меў сівы конь, то мы і не лічым абавязковым для сябе карыстацца ім; будзем называць гэтага чалавека проста панам Косцікам, як і завуць яго сабутальнікі па начных вышывонах.

Дык вось, пан Косцік дужа цікавіцца, як мы тут, у Беларусі, есем, як мы жнім і нават сядзі-тады ў наш гаршчок вокам кіне: як мы, значыцца, харчуемся. Быў момант — калі мы ў друку праводзілі жыццёвы рэйд, — то ён нават у рэйд падключыўся. Такі, ведаеце, увішны панок...

Беларускія хлебарабы днём і ночу завяваюцца, каб уратаваць багаты ўраджай, — вы, мабыць, памятаеце, якая непагадзь стаяла, — а пан Косцік раз-пораз галёкае ў эфіры: «Дожджык, дожджык, сыпані, бабу з поля прагані!» Мы — не без таго! — часам і паўнчуваем. Ішлага кіраўніка калгаса за няўменне арганізаваць як след працу ў непагодлівыя дні, а пан Косцік абавязкова прыбавіць ад сябе:

ўсе гады — 18,2 цэнтнера з гектара, а ў васьмі раёнах — нават больш як па 20 цэнтнераў.

Сваю жыццёвую мэту мае нават панусны чарвяк — Пан Косцік — не выключэнне. Яго часам падмывае ўрабціц нешта, ведаеце, эпыхальнае. Ну, скажам, узяць ды напісаць дзёндзём на нашых варотах такое, каб здаць у вочы кідалася, каб у той бок дожны азірацца пальцам тычкаў, а пра самога пана Косціка каб з павартай казалі потым: «О, гэты ўмее, шэльма!» Ну, і, канечне, каб сам паважаны містар Хелмс, дырэктар ЦРУ, быў задаволены...

Але дзе там — плеткары ўсіх масцей і пакаленняў за паць дзсяткаў гадоў столькі вылілі памыў, столькі набрахалялі... Калі б ад кожнага браху з таго боку на савецкай зямлі заставаўся хаця б малосенькая шарбінка, зямля наша, далібог, была б як месяц, што скрозь пабіты метэарытным дажджом. У іх жа густасовай цёпцы былі такія адмысловыя аматары браху, ого! Дзе ўжо да іх пану Косціку. Не той рыштунак у галаве.

І кожны дзень пан Косцік пачынае з аднаго і таго ж: садзіцца за прагляд газет «Звязда», «Советская Белоруссия»...

«Паглядзім, паглядзім, што там у іх, у гэтых пракратных камуністаў. — кажа ён сабе і раскінае газету. — «Гродзенская баваўнянапрадзільная фабрыка дала звыш гадавога плану 218 тон прахы... Не, гэта не тое... «Хуткімі тэмпамі ўзводзіцца другая чарга Полацкага хімічнага камбіна-

ЗЛАЧЫНЦЫ АДКРЫВАЮЦЬ МУЗЕЙ...

спектывы з праўдай факту, увасабляць ідэал у гістарычна канкрэтных, праўдзівых вобразах, раскрываць мару ў паказе рэальных спраў і імкненні народа.

Метад сацыялістычнага рэалізму можа быць правільна зразуметы, калі яго разглядаць у арганічнай сувязі з аб'ектыўнай рэчаіснасцю, на аснове назваў якой народжаная гэта значыць, неабходна разумець яго як гістарычную катэгорыю. Сацыялістычны рэалізм — гэта вышэйшая ступень развіцця сусветнага рэалістычнага мастацтва, гэта рэалізм нашай эпохі.

Аднак сам па сабе творчы метады, якім бы дасканалым ён ні быў, яшчэ не гарантуе мастакам стварэння на яго аснове абавязкова выдатных твораў. Ён можа толькі даць для гэтага магчымасці, але ўся справа ў тым, ці мае той ці іншы мастак сапраўднае майстэрства, уключаючы ў гэта паніццё майстэрства пазнання рэчаіснасці і майстэрства мастацкага яе адлюстравання. Таму ў творчым працэсе выступаюць як абавязковыя састаўныя часткі яго аб'ектыўны і суб'ектыўны бакі.

Камуністычны светлагляд сабеціх мастакоў дае ім ключ для разумення сутнасці новых з'яў рэчаіснасці, стварэння вобразаў, якія нясуць ёмік весті сучаснасці.

Мастацкі метады дае магчымасць адбіраць, абгульваць і адзвываць з'явы рэчаіснасці, жыцця грамадства не па якім-небудзь адцягненым прыпынку, або загадкава распрацаванай схеме, а гістарычна асэнсоўваць у святле важнейшых праблем сучаснасці.

Трэба, аднак, улічваць, што пры разглядзе творчасці асобнага мастака агульная пастаноўка пытання аб суадносінках эстэтычнага ідэалу і твор-

чага метаду, аб адпаведнасці ідэалу рэчаіснасці, з'яўляецца недастатковай і патрабуе чоткай навіроўвання. Бо кожны мастак адлюстраввае не ўсю рэчаіснасць, не ўсе яе бакі. Ён выбірае тое, што сугучна яго душы, творчаму складу характару, маштабу даравання. Кожны сапраўдны мастак у бясконцай разнастайнасці жыцця бачыць сваё, найбольш блізкае, сугучнае, што ў найбольшай ступені яго хвалюе. Ужо ў самай цікавасці, на ўвазе да пэўных бакоў рэчаіснасці, пэўнага кола з'яў праяўляецца творчае аблічча мастака, а потым ужо яно праяўляецца ў асаблівасцях індывідуальнага падыходу да увасаблення эстэтычнага ідэалу, да раскрывання з'яў жыцця ў яго своеасаблівых тэхнічных сродках.

Толькі тыя творы абумоўлівалі працэс развіцця мастацтва, у якіх ва ўсёй жыццёвай праўдзе, псіхалагічнай глыбіні і шматбаковасці паўставаў вобраз чалавека. Такія творы заўсёды нясуць на сабе адбітак свайго часу, яны асвятляюць жыццём дыханнем сучаснасці.

І, разам з тым, імкненне ў будучасце — адна з важнейшых і самых характэрных рысаў мастацтва сацыялістычнага рэалізму.

У ходзе будаўніцтва камунізму, у працэсе перастання сацыялістычнага грамадства ў камуністычнае грамадства мастацтва ўслед за жыццём будзе таксама набываць новыя якасці. У адпаведнасці з гэтым будзе адзінаццаць метады сацыялістычнага рэалізму, становячыся метады мастацкага пазнання камуністычнай рэчаіснасці.

Анатолій ФЕДАРАУ,
старшы навуковы супрацоўнік
Прэзідыума Акадэміі мастацтваў ССРС.
(АДН).

та, які раскінуўся на 200 гектарах... Не тое... «Ёсць трыста пудоў збожжа з гектара! — рапартаваў хлебаводы калгаса «Звязда» Наваградскага раёна». Гэта не мой хлеб... «У арганізацыі навуковых даследаванняў маюцца і істотныя недахопы...» Што — недахопы? Ды яшчэ істотныя? Ну, ну, тут, здаецца, штосны ёсць...»

Ад суму, які толькі што быў напісаны на збучвельным твары мюнхенскага аглядальніка, не застаецца і знаку. Уваччу пачынаюць курэць нейкія смалкі. Рука цягнецца да пяра.

Праз нейкі час у мутным мроіве вядомай радыёхваля разлягаецца звонкі брэх... ці то голас пана Косціка. На гэты раз ён «рагуе» Беларуска-навукова-даследчы інстытут меліярацыі і воднай гаспадаркі.

Пан Косцік, зразумела, не адразу кідаецца на Савецкую ўладу, намаганчыся расшнуратаць ёй калашчы. Спачатку думка пана Косціка гоісае, як кажучы, улукаткі. Ён і пахваліць нешта, і паспачувае некаму. А там, глядзіш, нават расчулена пасморнаецца ў хусцінку. Ну проста такі ўжо спагаднік, такі ўжо друг-прыяцель беларусаў, што лепшага і не трэба.

Ён лагодна сцвярджае, што калектыў інстытута меліярацыі і воднай гаспадаркі «сваю навуковую работу праводзіць старанна», што ён «ужо 40 год кілапаціцца аб меліярацыі, і не тое, што прымітыўнымі спосабамі, а навуковымі». Ну, не дабрадзей, скажаце? Але калі б пан Косцік на гэтым і паставіў кропку, яму не было б чаго рабіць у Обервізэнфельдзе: давалося б пераконваць боцкі ў мюнхенскіх піўных. І ён паспешна — каб, крыў божа, шаф чаго не падумаў, — сігае за коску: «...і не тое, што прымітыўнымі спосабамі, а навуковымі, і ў той жа час інстытут не забяспечаны нават вылічальнымі машынамі».

Як жа яны там пакутуюць, гэтыя небарані вучоныя, без вылічальнай машыны! Гэта ж табе не вухналь ад падковы. Без вылічальнай жа машыны ніяк не можна. Амерыканцы, вунь, у космас сіганулі, бомбу якую змайстравалі. І ўсё, браце, таму, што ў іх гэтых вылічальных машын процьма.

У пана Косціка канчаткова псуецца настрой. Яго фантазія рве апошнія гнілыя матузікі аб'ектыўнасці і праўды нацыянікі: «У Беларусі, — крывадушна стогне ён, — знікаюць прыродныя багаці».

...А калі ўзяць артыкул, на якім паразітуе дробны паскуднік з Мюнхена, і прачытаць тое, што ў ім напісана ў сапраўднасці, усё выглядае інакш. Вось ён, артыкул — «Советская Белоруссия» за 2 верасня гэтага года, заглавак — «Быць сучаснікам будучыні». Чытаем:

«Небывала шырокі размах меліярацыйнае будаўніцтва атрымала па-

сля 1966 года. У рэспубліцы за 1966 — 1969 гады пабудаваны новыя асушальныя сістэмы і перабудаваны старыя, якія не адпавядаюць сучасным патрабаванням, на плошчы 765 тысяч гектараў».

Яшчэ: «Намечаны вялікія перспектывы на будучую пяцігодку. На гэты мэты выдзяляецца амаль 1,4 мільярда рублёў капіталаўкладанняў, што ў 2,3 раза больш, чым у бягучай пяцігодцы».

Вось гэтыя вялікія перспектывы і хваляюць пана Косціка, выклікаюць трывогу за лёс беларускай зямлі, якой ён спачатку здрадзіў і якую потым пачаў пускаць у распыл хаця б у сваіх паклёпнічых опусах. Трывогу за перспектывы сваіх заробкаў.

А як жа наконі вылічальнай машыны? А наконі вылічальнай машыны пан Косцік проста дапусціў маленькую недакладнасць: у артыкуле нічога не гаворыцца аб тым, што інстытут не мае вылічальнай машыны. Ды і як аб гэтым можа гаварыцца, калі Беларуска-навукова-даследчы інстытут меліярацыі і воднай гаспадаркі — нам гэта вядома дакладна — мае вылічальную машыну «Прамень» і іншую вылічальную тэхніку!

Ён такі, гэты пан Косцік. Яму збрахаць — што перахрысціцца. Бо ён ужо ўвайшоў у ролю. Ён ужо коўзаецца на мяжы месцы свайго апартыўнага натхнення. А калі пан Косцік у натхненні, тады ён у сваіх філіпіках не спыніцца, аж пакуль не скажа ўсё дарэшткі. Яму — а дакладней кажучы, яго гаспадарам — не да спадобы тое, што савецкі народ працягнуў руку брацкай дапамогі народу В'етнама, які адстойвае сваю свабоду і незалежнасць ад амерыканскіх агрэсараў. Пан Косцік дэмагягічна «спачувае» Савецкай краіне, што яна дзеліцца сваімі матэрыяльнымі і абароннымі здобывкамі з народамі Бліжняга Усходу, якія адбіваюць наступ Ізраільскіх захопнікаў.

На Захадзе гавораць: калі збіраешся прыгатаваць смажанага зайца з крадзенай конікі, перш за ўсё адсячы ёй хвост. Нашаму мюнхенскаму «добразчыльцу» яўна не хапіла розуму, каб пазбавіць свой паклёп ад зааканскага хваста.

Наогул, дасведчанасць пана Косціка аб савецкай рэчаіснасці напамніла мне адну індыйскую казку. Аб тым, як тры сялянскія пазнавалі ісціну, што такое слон. Першы сялян патрымаўся за нагу жывёліны, другі — памацаў яе за вуха, трэці — наляпаў на хвасце. Калі потым першага сяліпога запыталі, што ж такое слон, ён упэўнена адказаў: слон — гэта слуп. Другі запярэчыў: не, слон — гэта лотас. І толькі трэці ўнёс канчатковую яснасць: слон — гэта венік.

Я дакладна не ведаю, за што трымаюцца мюнхенскія прайдзісветы, штодзень галёкаючы ў эфіры. Напэўна ж, не за нагу таго слапа. Нават не за вуха...

Гэты будынак стаіць у заходнегерманскім горадзе Вуперталі, на вуліцы Ам-дэкергойшэн, 32.

Не так даўно рупар колішніх эсэсаўцаў, заходнегерманскі штомесцянік «Дэр фрэйвіліге» напісаў пра гэты будынак такое: «Хутка ў дом на вуліцы Ам-дэкергойшэн будзе прыходзіць усе, хто шануе адну з найгерцавейшых старонак гісторыі нямецкай нацыі...».

А справа ў тым, што тут, у Вуперталі, адкрываецца музей войск СС. Не, не такі, дзе будзе сабраны сведчанні жахлівых злачынстваў гітлераўскай эліты — эсэсаўцаў, а ўласна музей СС, музей, як бы сказаць, у гонар злачынцаў з добрай вядомай свету эмблемай — чэрапам і скрыжаванымі косткамі...

Уласнік таго будынка ў Вуперталі Ест Шнэйдэр быў афіцэрам эсэсаўскай дывізіі «Мёртвага галава» і цяпер аддаў сваё жыллё для размяшчэння тут названага музея.

Нямала жыхароў горада, сярод якіх былі і ахвяры фашызму, выказалі сваё абурэнне паліцэй-прэзідэнту Вупертала Велеру. Ён адказаў, што стварэнне музея вяртае разглядчы толькі як «прыватную справу» пана Еста Шнэйдэра, якая не дае падстаў для ўмяшання ўлад і паліцыі...

Цяпер да будынка Шнэйдэра часценька пад'язджаюць аўтамабілі, з якіх выходзяць шыкоўныя паны. Колішнія эсэсаўцы прывозяць для будучага музея розныя экспанаты. Іх сабралася тут ужо столькі, што давялося нават прыстасаваць пад склад і гарышча. У ліку экспанатаў можна пабачыць самыя разнастайныя рэчы: пан Шнэйдэр асабліва радуецца рэчам камандзіра яго дывізіі «Мёртвага галава» групенфюрэра Курта Майера, а таксама камандзіра 1-га танкавага корпуса СС обергрупенфюрэра Эзефа Дзітрыха. А калі нехта са сваякоў ужо нябожчыка другога Дзітрыха, Зела, таксама обергрупенфюрэра СС, прывёз сюды яго шматлікія ордэны і медалі, Шнэйдэр узрадаваўся проста неймаверна. Ёсць сярод экспанатаў і асабістая зброя буйных эсэсаўцаў і іхнія штандары, што нека ўцалелі пасля вайны і захоўваліся тымі непакаранымі военнымі злачынцамі, але найбольш тут ордэнаў, якімі фюрэр шчодра ўзнагароджваў сваіх паплекнікаў.

Музей ужо гатовы да адкрыцця ў Вуперталі, — гэта чарговы акт таго ганебнага фарсу, які ўжо многа гадоў разыгрываюць у ФРГ. Называецца гэты фарс «падагульненнем мінулага», «падвядзеннем рысы пад мінулае».

Сярод усіх жахлівых злачынстваў фашызму самымі жахлівымі былі тыя, што чынілі войскі СС. І Міжнародны военны трыбунал у Нюрнбергу запісаў у сваім прыговары: «Трыбунал абвясціў злачыннай групой, якая складалася з асоб, што былі прыняты ў члены СС...».

Аднак ужо праз колькі гадоў першы канцлер ФРГ Конрад Адэнаўэр афіцыйна заявіў: «Людзі з войск СС былі такімі ж салдатамі, як і ўсе іншыя...».

Гэта быў нечуваны эдзек з памяці мільёнаў злачынцаў, гэта была нехабная рэвізія Нюрнбергскага прыговору. А для саміх эсэсаўцаў словы канцлера азначалі пачатак шырокай і адкрытай рэабілітацыі. Непакараныя верхаводы СС дастойна ацанілі заяву свайго канцлера, як і самую палітыку новай заходнегерманскай дзяржавы. Важае эсэсаўскіх арганізацый, былы обергрупенфюрэр СС Гаўсер, у адказ на словы Адэнаўэра, зрабіў заяву пра «суцэльную лаяльнасць» колішніх военнаслужачых СС да бонскай дзяржавы.

11 верасня 1955 года калоны былых эсэсаўцаў, якія сабраліся на свой злёў у горадзе Рэндсбург, урачыста прапаршывалі па яго вуліцах. Ся сваімі эсэсаўскімі штандарамі, пры ордэнах, з аркестрам. Узначальвалі калону былыя генералы, групенфюрэры і обергрупенфюрэры, мацёрыя военныя злачынцы Гіле, Віш ды Штэйнер, усе тры былі асуджаны перад тым, хто на смерць, хто да пажыццёвага зняволення, але ўсе тры жывыя і цэлыя.

Хутка наўняны тады ў Заходняй Германіі 59 розных арганізацый колішніх эсэсаўцаў аб'ядналіся ў адну вялікую арганізацыю «ГІАГ». Гэта назва расшыфроўваецца як «Федэральнае таварыства ўзаемадапамогі былых военнаслужачых СС». Узначалі яе ўжо вядомы эсэсаўскі генерал Майер, па мянушцы «Панцырмайер». Друкаваным органам гэтага фашысцкага зборышча стаў мясячнік «Дэр фрэйвіліге» — «Добрахвотнік».

Урад Конрада Адэнаўэра і заходнія акупацыйныя ўлады праяўлялі ўсё большую прыхільнасць да былых гітлераўскіх галаварэзаў, і ў тых галава закружылася ад поспехаў. І хутка «ГІАГ», наўняшы адвакатаў, звярнулася да ўрада ФРГ... з заклікам! Гаворка ішла не больш і не менш, як аб прызнанні правоў былых военнаслужачых СС на дзяржаўныя пенсіі.

І што ж? Эсэсаўскія адвакаты «давалі» ўраду, што на іхніх кліентаў пашыраецца дзеянне артыкула 131 «Асноўнага закона», г. зн. канстытуцыі ФРГ. А той артыкул прызнае пенсійныя правы і военнаслужачых, і цывільных дзяржаўных чыноўнікаў гітлераўскага райма, якія былі на службе да 8 мая 1945 года і «пакінулі яе з прычыны неслужбовага характэру».

Некаторыя эсэсаўцы, апрача пенсіі, дамагліся гэтак жа і права на дадатковую грашовую кампенсацыю з-за таго, што «позна вярнуліся на бацькаўшчыну». Скажам, сам генерал «Панцырмайер» атрымаў кампенсацыю ў памеры 4800 марак, бо гэтак жа «позна вярнуўся на бацькаўшчыну». Ён сядзеў у канцэнтрацыйна-працоўнай турме, асуджаны да пакарання смерцю за зверскае забойства канадскіх военнапалонных, але быў памілаваны і выпушчаны на волю.

Пенсію і дадатковую кампенсацыю атрымаў і

вядомы эсэсаўскі генерал Ламердзінг, былы камандзір дывізіі «Дас райх», які зрабіў стражнінае злачынства ў французскім горадзе Арадур.

Заходнегерманскія суды і пракуратура прыпынілі следства па справах многіх былых эсэсаўцаў, абвінавачаных у ваенных злачынствах, масавых забойствах і эдзехах з мірнага насельніцтва на акупіраваных гітлераўцамі тэрыторыях Еўропы.

«ГІАГ» і яго бюро ў розных гарадах ФРГ цяпер ужо дзейнічаюць адкрыта і нават зарэгістраваны афіцыйна як «добрахвотныя грамадскія арганізацыі», якія існуюць «у межах канстытуцыі Федэратыўнай Рэспублікі». Пры кожным філіяле «ГІАГ» дзейнічае так званая «служба вышуку». Справа ідзе пра вышук і рэгістрацыю былых салдатаў, афіцэраў, генералаў, а таксама цывільных служачых войск СС. «Служба вышуку», знайшоўшы весткі пра чарговага эсэсаўца, неадкладна пачынае кілапаціцца пра пенсію для яго ў выпадку, калі ён яшчэ не атрымаў пенсію. У афіцыйным рэстры ФРГ на 1969 год падобных арганізацый у розных гарадах налічваецца каля сарака.

Важакі «ГІАГ» ужо менш гавораць пра «ўзаемадапамогу», цяпер яны разгавораюць пра «заберажэнні традыцый» пра «аднаўленне спрыядлівасці». Але гэта адкрыты рэванш.

Свае «ідзі» важакі «ГІАГ» могуць свабодна выказваць не толькі са старонак часопіса «Дэр фрэйвіліге», а і са старонак друкаванай прадукцыі выдавецтва «Мунін-ферлаг». З друкарні выдавецтва ўжо выйшлі цэлыя серыі кніжак пра «подзвігі» СС, мемуары эсэсаўцаў, біяграфіі такіх, як «Панцырмайер».

Некалькі гадоў назад тагачасны міністр абароны ФРГ Франц Эзеф Штраўс падпісаў загад, які дазваляе былым военнаслужачым СС да абштурмбанфюрэра (г. зн. падпалкоўніка) уключна служыць у бундэсверы, а іхнія былыя званні лічыць цяпер за вайсковыя. І ўжо нямала былых эсэсаўцаў выкарысталі гэты загад.

...Заходнегерманскае «Аб'яднанне асоб, што праследваліся пры нацызме», абуранае рашэннем вупертальскага паліцэй-прэзідэнта, звярнулася да міністра ўнутраных спраў ФРГ Геншэра з патрабаваннем забараніць адкрыццё музея СС. Геншэр, аднак, лічыць, што гэта пытанне ўваходзіць у кампетэнцыю міністра ўнутраных спраў зямлі Паўночны Рэйн-Вестфалія, дзе размяшчаны горад Вуперталь. А зямельны міністр цалкам згодны з рашэннем паліцэй-прэзідэнта і не збіраецца ўмяшвацца ў гэту «прыватную справу» пана Шнэйдэра.

І вось хутка на будынку на вуліцы Ам-дэкергойшэн, 32 можа з'явіцца шыльда: «Музей СС», гэты нахобны выклік непакараных гітлераўскіх злачынцаў.

(«Веснік» № 10, 1970 г.).

ПАСМЯЕМСЯ РАЗАМ З ПРОДКАМІ

ПЛАДЫ ЭМАНСІПАЦЫН

З пачатку першай сусветнай вайны каля тумбы для афіш было людна — тут вывешваліся спісы забітых і прапуштых без вестак. З цягам часу спісы сталі такімі вялікімі, што наклеіваць іх на тумбу было немагчыма — месца не ханала, і тумба стала выконваць свае звычайныя функцыі. Але гараджане рэдка спыняліся каля яе: крыклівыя плакаты, з якіх глядзеў зухаваты данскі казак Кручню з нанізанымі на палку, як шашлык, немцамі, нікога ўжо не маглі ўвесці ў зман... Царская Расія вайну праіграла.

Але 12 ліпеня 1915 года гэтак праціла было парашана натоўп каля тумбы ўсё рос і рос. І не дзіва. З афіцы, скрываваўшы на грудзях рукі, глядзела апранутая ў трыко жанчына-волат, біцансам-якой мог бы пазайздросціць сам Ілля Мурамец. Справа ад яе быў адлюстраваны момант, калі гэтал дама ўтрымлівала на каленях дзедзіць здаравенных мужчыні. Малонак унізе быў яшчэ больш захавліваючы: на плячах прадстаўніцы слабага полу стаялі два кані з двума коннікамі на кожных. На левым баку афішы дама зноў стаяла ва ўвесь свой рост, у зубах яна трымала цяжкае крэсла, правай рукой «выціскала» вялізную гіру, а лэвай — трымала дагары нагамі нейкага суб'екта. Самы ніз афішы займаў «ікантыны» сцэны «дамскай» барацьбы на дыване.

Чаму ж трапілі ў Віцебск гэтыя афішы? Аказваецца, у садзе «Елагі» наладжваліся гуляніі, грашовы збор ад якіх ахвяраваўся ў карысць вайны і пацярпеўшых ад вайны. Афіцы горада ў якасці «ціжка праграмы» і запраклі гасцралюючых на Беларусі жанчын-атлетаў.

Віцебскі карэспандэнт пецябургскага часопіса «Геркулес» паведамаў пра гэта так: «На гуляніі ў карысць камітэта Яе Імперскай Вялікасці Вялікай княгіні Таццяны Мікалаеўны ў садзе «Елагі» выступілі з вялікім поспехам мясцовыя атлеты-аматары на чале са сваім выхавцелем Н. В. Казырыным. Паспех быў вялікі. Асабліва вызначыліся Разамінскі і Матвееў. Выступалі ў нас і «барчыні», але калі адзін з членаў Віцебскага гуртка спартсменаў прапанаваў пабароцца з ім, «барчыні» зрабілі рэверанс і паехалі».

Калі паверыць сцвярдзенню часопіса «Рускі спорт» за 1912 год, што вядомая Міс Атлета штурхала штангу ў 89,5 кг, «вырывала» адной рукой 50 кг, утрымлівала на выцягнутай рудзе 20 кг, разгінала падковы, вязала банты з паласавога жалеза, насіла па арэне шасцёра мужчыні, што, стоячы ў яе на плячах, страляла гармата вагою ў 280 кг, то можна будзе склаціць правільнае ўдўленне аб сіле віцебскіх атлетаў-аматараў, перад якімі Міс Атлета, перш чым рэцывацца, зрабіла далікатны рэверанс.

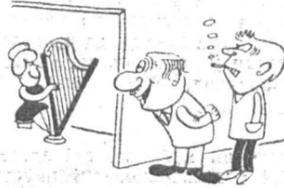
Але як бы там ні было, у канцы мінулага і ў пачатку гэтага стагоддзя атлетызм сярод жанчын меў даволі шырокае распаўсюджанне. Як адзначаў друг таго часу, жанчыны-атлеты былі прыгожа складзены, гарманічна развіты.

У 1914 годзе пецябургскае таварыства «Санітас» правяло саборніцтва па падняцці цяжкасцей на першыноў сталецы сярод жанчын. Акрамя вядомай атлеткі Бубновай, якая штурхнула 57 кг пры ўласнай вазе ў 52 кг, у іх прынялі ўдзел і навічкі. «Гэтыя саборніцтвы», пісаў «Рускі спорт», — лічні раз даказалі, што ўмераныя заняткі па падыманні цяжкасцей не толькі не псуюць жаночай фігуры, але, наадварот, прыдаюць ёй асабліваю грацё і ўпэўненасць».

Архіварыус А. БЫКОУСКІ-УНУК.

ВАКОЛ ЧАЦВЕРТАЙ МУЗЫ...

Мал. А. ЗАУЯЛАВА.

— Паглядзіце, з якім задавальненнем грае, ваша жонка!
— Гэ, як бы не так! Струны ж зроблены з маіх нерваў!

— Ох, і тэмпераментна грае на скрыпцы наш сусед!

— Дык вось якое прымяненне ты знайшла маёй гітары?

Эдуард СКОБЕЛЕУ

ФРАЗЫ

Фараонаў нельга ўявіць без пірамід.

Сонца—вялікі ўзор беспрынцыповасці: свеціць не толькі праведнікам, але і грэшнікам.

Ні Платон, ні Арыстоцель не ведалі пра званне кандыдата навук: яго адкрылі значна пазней.

Бог бязгрэшны, памыляюцца толькі яго слугі. Не трэба мець багоў, каб было, з каго папытаць.

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

Адна пажылая жанчына, упершыню пакаштаваўшы віскі, заўважыла:

— Дзіўна, смак такі ж самы, як і ляркства, якое вось ужо дваццаць гадоў вымушаны піць мой муж.

Двое птушанят сядзяць на тэлеграфным дрэце. Яна ўся ў слязах. Ён спрабуе яе суцешыць:

— Ды супакойся ты, урэшце! Кажу табе: я нежанаты! Гэты парсцёнак з арніталагічнай станцыі!

— А гэты матэрыял я рэкамендую вам асабліва. Вы толькі зірніце, якія пшчотныя фарбы. Да таго ж, гэта апошняя навінка, — расхвальваў тавар малады прадвец.

— Баюся, што ён будзе ліняць.
— Ліняць! Ды ён жа ўжо тры месяцы ляжыць на вітрыне і ні кроплі не паліяў!

Мажная жанчына прывервае адну сукенку за другой. Урэшце, яна пытаецца ў прадвешчыцы:

— Няўжо ў вас не знойдзецца нічога гатовага для мяне!
— Чаму ж не! На першым паверсе — парасоны і хусткі.

Доктар, пытаецца ў пацыента:
— Вы зможаце заплаціць за аперацыю адразу, калі даведаецеся, што яна неабходна!

— А ці будзеце вы, пан доктар, лічыць, што аперацыя неабходна, калі даведаецеся, што я не змагу заплаціць за яе адразу!

— Твая жонка абазвала маю качкай.
— Што ж ты хочаш, жанчыны аднолькавыя, як адна, так і другая.

— Прыгожы сабакі! Паўна, і разумны!
— Разумны—не тое слова. Калі мы выйшлі з ім учора, я спыніўся і кажу: «Фіфі, мы нешта забыліся». І што ты думаеш, ён робіць!

— Мусіць, пабег назад і прынес тое, што вы забыліся!
— Што ты! Ён сеў побач, пачухаў за вухам і пачаў ламаць галаву, што мы забыліся.

Пераклаў з нямецкай А. БУБЕН.

М. ПІРОЖНІКАУ

МІМАХОДЗЬ

Майстар заўсёды даваў прыкурыць гультаям: курый разам з ім.

Растайсцейшым на казённых харчах, повар канчаткова страціў вагу ў вагах грамадскасці.

Быў лёгкі на паміне — ніводных памінак не мінуў.

Яго напракнулі ў адсутнасці глыбіні. Тады ён пачаў пісаць раманы пра шахцёраў і вадалазаў.

ЖАРТАЎЛІВЫЯ ДЫЯЛОГІ

Адна жанчына скардзіцца ўрачу:
— Доктар, мяне вельмі турбуе стан майго мужа.

— А што з ім такое здарылася?
— Ведаецца, доктар, часам я прыкмячаю, што з усёго таго, аб чым я яму гаварыла некалькі гадзін запар, ён не чуў ніводнага слова.

— Мая паважаная! — усклікае ўрач. — Якая ж гэта хвароба? Гэта ж дар божны!

□
Прафесар:
— Якія тры словы студэнты ўжываюць часцей за ўсё?

Студэнт:
— Я не ведаю.
Прафесар:
— Правільна!

□
— Вы дайно пішце вершы?
— Але. Першы верш я напісаў 15 гадоў назад.
— А над чым вы зараз працуеце?
— Над сваім другім вершам.

□
— Доктар, ці можаце вы параіць мне якое-небудзь практыкаванне, ад якога я змог бы пахудзець?
— Ну, як жа! Магу, канечне. Кожны раз, калі вам будучы прапанаваць што-небудзь смачнае, вам трэба адмоўна круціць галавой!

□
Госць:
— Я ўжо трэці раз прашу прынесці мне смажаны!
Афіцыянт:
— Вельмі прыемна чуць, што вам так падабаецца наша кухня.

ЯК Я ПІСАУ ФЕЛЬЕТОН

Сустрэкае нейкі мяне рэдактар нашай «шматтыражкі» і кажа:

— Добры дзень, браце! Ці не напішаў ты фельетон? Аб шокдзе алкаголю. Патрэбна і тэма. Дык вырэтаўвай, братка! Я згадзіўся.

Тры дні сядзеў у бібліятэцы — штурдзіраваў кнігі. Ад сусветнай гісторыі да медыцынскай энцыклапедыі. Потым некалькі дзён пісаў. Урэшце, прачытаў фельетон сябру.

— Даражэнькі, — усклікнуў той. — Гэта ж геніяльна. Такое можа нарадзіцца раз у сто гадоў. Ты — вундэркінд! Нечога талент хаваць. Крычы

«Эўрыка!» і нясіся ў бліжэйшы рэстаран!

— Каб праверыць яго ўздзеянне на масавага чытача? — расчулена перапытаў я.

І ўявіў. Сядзіць ля стала тып з чырвоненькім носам, а я чытаю свой бялітасны фельетон. І, нібыта ў кіно, твар чалавека прыгажэе, святлее. У фінале наплывае ўсмішка, Звон шкла. Гэта разбіта паўнютка бутэлка Былы алкаголік грызе яблык. Цітры: «Вітаміны — кожнаму!»

— Ды што ты! — перапынуў мяне сябра. — Надрукуеш свой твор, тады хай і чытаюць. А сёння мы павінны адзначыць твой поспех. Падымем

Марат БАСКІН

ішоў час, ён працаваў, як выкляты, а людзі стаялі, папрытычна глядзелі на яго, перажывалі.

А калі, нарэшце, чалавек выцягнуў тое прадпрыемства з прарыву, вывёў у перадавыя, — грывнулі авацыі.

А што ж тут дзіўнага! У нас такіх шмат... якія апладзіруюць.

Пераклаў з нямецкай М. НАВІЦКІ.

ШМАТ ТАКІХ...

— Ну, калі трэба, дык трэба! — сказаў чалавек, засукаў рукавы, папльваў на далоні і пачаў выцягваць прадпрыемства з прарыву.

Рудольф ФІШЭР

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўнага Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-62, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-82, аддзела публіцыстыкі — 33-24-82, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэры — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАНАЛЬ, У. П. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.